

Miskolci Keresztény Szemle

ÖKUMENIKUS KULTURÁLIS FOLYÓIRAT

76. (XX/2.) szám

2024

SZERZŐK

B. Tóth Klára
Csiba Tibor
Csomós József
Duraczky Bálint
Füzi Klement
Illés György
Nagy Károly Zsolt
Papanek Gábor
Sebők Sándor
Szemán Ákos
Varga László
Várhelyi Krisztina

Tartalomjegyzék

• IRODALOM •

B. TÓTH KLÁRA: Földanyák (3)

FÜZI KLEMENT KÉT VERSE: Kedvesem! (4) – Smog (5)

• ÉVFORDULÓK – ÜNNEPEK – ESEMÉNYEK •

VÁRHELYI KRISZTINA: Emlékezés Czibere Tibor akadémikus életére
és tevékenységére (6)

Isépy Tamásra emlékeztek születése századik évfordulóján (8)

VÁRHELYI KRISZTINA: A Miskolci Ars Sacra Fesztivál (12)

• EGYHÁZAK – TEOLÓGIÁK – HITVALLÁSOK •

CSIBA TIBOR – VARGA LÁSZLÓ – SEBŐK SÁNDOR: Online katekézis (29)

GRÓF LAJOS: Csak egyet akarok gyűlölni: magát a gyűlöletet (35)

SZEMÁN JÁNOS: Népszámlálás után (44)

NAGY KÁROLY ZSOLT: Egy meg egy... egyre megy? (46)

CSOMÓS JÓZSEF: A népszámlálásról (48)

DURACZKY BÁLINT: Mit üzen a népszámlálás a gyülekezeteknek? (50)

• EGYHÁZAK ÉS TÖRTÉNELEM •

KÖRÖSSY LÁSZLÓ: Az áttért zsidó emberek egyházjogi státusza (52)

• EGYHÁZAK ÉS TÁRSADALOM •

PAPANEK GÁBOR: Több erkölcsöt a gazdaságba! (56)

Unokaszótár 14. (70)

Nagyapaszótár 14. (75)

• EGYHÁZAK ÉS KULTÚRA •

Lélekjelenlét (83)

ILLÉS GYÖRGY: Gavriló Princip lábnyomai (88)

• KÖNYVISMERTETÉS •

KONCZ ATTILA: Sárý Pál: Az ókeresztény állambölcselet vázlata
című könyvéről (91)

• SZERKESZTŐSÉGI ÜZENETEK •

E számunk szerzői (96)

B. TÓTH KLÁRA

Földanyák

Amikor az asszonyok minden szerda este
eljöttek a bibliaórára, egyesével
szállingóztak, mint az első hópelyhek,
frissen pasztázott fűzős cipőjüket
tétován húzogatva a lábtörlőn, mintha
kint akarnának hagyni minden
tisztátalant, hogy megtisztulva lépjenek
be Isten házába, az Áldás, békesség
úgy fordult ki belőlük, mint ásónyomból
az első krumplitermés, a gyülekezeti
terem kellemes melegében kieresztettek
az arcukra fagyott ráncok, homlokukon
elsimultak az ezeréves barázdák,
emlékek mélyszántásai, meleg földszagot
párologtatott a bőrük, leeresztett
szemhéjuk alatt legendák
maradékait illesztgetve a Bibliához,
hátha megférnek egymással,
szálfaegyenesen ültek vállkendőjükbe
burkolózva az agyonkoptatott padokon,
dédanyáik fába vésett nevei fölött,
amiket hajdani udvarlóik bicskája
őrzött meg a kései utódoknak, mikor
istentisztelet alatt végigmustrálva
a konfirmandus lányokat,
válogatták a családayának valót –
kapálástól megkérgesedett kezük súlya
kiégett ölükbe hullott, fekete zsoltárukon
arany kehely, *e pohár az újszövetség
az én vérem által, amely tiérettetek ontatik.*
Teremnyi feketébe öltözött földanya
magába merülve töltekezett a Lélekkel.

FÜZI KLEMENT

Kedvesem!

Különös érzés szökött ma szívembe
(a hiányod nevelte hízelgő gond)
én már csak miattad osztozok vele
s a távolságért, amit ölében hord.

Körötte minden pillanat délibáb.
De olykor, sok ezernyi félénk csillag
gurul szét belőlünk látható határt
és két árvát, kit e mostoha szoptat.
Bár lennék a szirtek közt lenge szél;
kelméd a dombokon, hajadból szalag.
A csend mely csípődön rendre összeér,
ha visszhangom felnő ablakod alatt.

Engem e tenger idegenként szívlel,
ahogy duzzogva, daccal vitorlát bont;
(ilyenkor bennem, még egyszer félre ver)
s magából valamit örökre elront ...

Jan Vermeer: Levelet olvasó lány

FÜZI KLEMENT

Smog

Most magához szólítja lelkem a köd,
(e kötél nélküli bűnös eleven),
s hogy maradjak ember, míg cserébe öl;
vért kínál válaszul elgyengült felem.

Az éj legbüszkébb kése hegyén oson;
(a kitakart csillag tettére utal)
s nappal rám sír tengernyi árva rokon,
élén egyként felgyúló kárhoyattal.
Én nem követek már léha parancsot,
(behajítom testem közékük inkább!)
s legyek a szívedben összeforrt árok,
ha csontom e láztól zörögnet tovább.

Így szaporodik bennem, ami gyötör;
(egy végső lélegzetért feléd enged),
s nyakamra borulva újra meggyűlöl,
mikor e görcsbe gyáván beleremeg!

Várkonyi János: Smog

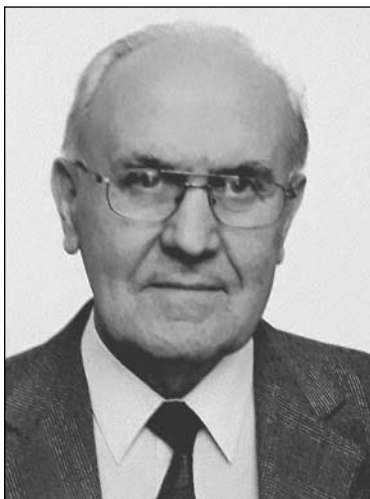
VÁRHELYI KRISZTINA

Emlékezés Czibere Tibor akadémikus életére és tevékenységére

Czibere Tibor (Tapolca, 1930. október 16. – Miskolc, 2023. december 24.) Kossuth- és Széchenyi-díjas gépészmérnök, egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja, 1968 és 1974 között a Nehézipari Műszaki Egyetem gépészmérnöki kar dékánja, 1978 és 1986 között az egyetem rektora. 1988–1989-ben művelődési, miniszter.

Életének szilárd erkölcsi alapját a szülők példája és a Keszthelyi Premontrei Gimnázium szerzetes tanárai teremtették meg, amelyet élete végéig megőrzött. Kiváló tanárai megszerették vele a matematikát, fizikát, irodalmat, történelmet és felkeltették benne a tudásvágyat.

1949-ben kezdte meg egyetemi tanulmányait a frissen alapított Nehézipari Műszaki Egyetem Gépészmérnöki karán, egyik első gépészmérnök hallgatójaként. Itt szerzett mérnök diplomát 1953-ban. 1961-ben védte meg egyetemi doktori disszertációját. Diplomájának megszerzése után az egyetem matematika tanszékén kapott tanársegédi állást. Borbély Samu professzor mellett dolgozott, akihez kivételes emberi és szakmai kapcsolat fűzte, majd 1956-ban a Budapesti Ganz MÁVAG Mozdony- Vagon és Gépgyár központi vízgéptervező irodájához került, ahol 1966-ig kutatómérnökként dolgozott. Az áramlástechnikai gépekben lezajló áramlások leírására használt eljárásokkal és tervezési módszerekkel foglalkozott, ezzel nemzetközi hírnevet szerzett. 1963-ban az egyetem áramlás- és hőtechnikai gépek tanszékének tanszékvezető egyetemi docense lett. Majd 1968-ban vehette át egyetemi tanári kinevezését. Oktatási tevékenységének eredménye számos új tantárgy bevezetése, és az ehhez tartozó jegyzetek kidolgozása. 1968-ban bízták meg a Gépészmérnöki Kar dékáni teendőinek ellátásával, majd 1971-ben megerősítették újabb három évre. 1978-ban a Nehézipari Műszaki Egyetem rektorává választották. Nyolc évig állt az egyetem élén. Külföldi tapasztalatait hasznosítva szükségét érezte oktatási rendszer moderní-

Czibere Tibor

zálásának és a 80-as években – szinte az országban egyedülállóan – jelentős változások történtek az egyetem életében. A műszaki tudományok mellett megkezdődött a jogász, majd közgazdász képzés, ezzel az egyetem az univerzitás szintjére emelkedett.

1963-ban védte meg a műszaki tudományok kandidátusi értekezését. 1967-ben „A hidrodinamikai rácselmélet két fő feladatának potenciál elméleti megoldása” című disszertációjával akadémiai doktori címet szerzett. Az MTA Áramlás- és Hőtechnikai Bizottságának lett tagja. 1976-ban megválasztották a Magyar Tudományos Akadémia a levelező, 1985-ben pedig rendes tagjává. 1979-ben a Miskolci Akadémiai Bizottságba is bekerült. Akadémiai tisztségei mellett 1979 és 1995 között a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat (TIT) Borsod-Abaúj-Zemplén megyei szervezetének elnöke, illetve 1990–1995-ben az ügyvezető testület tagja volt. 1985 és 1992 között a Gépipari Tudományos Egyesület Központi Tudományos Bizottságának elnöki tiszttét töltötte be.

Tudományos pályája mellett kora politikai életének is része volt: 1983 és 1985 között országgyűlési képviselő, majd 1990-ig pótképviselő volt. Emellett 1985 és 1989 között a Hazafias Népfront Országos Tanácsának alelnökeként és a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei bizottság elnökeként dolgozott. Az 1988-ban megalakított Németh-kormányban a művelődési miniszteri tisztséget kapta, amelyet a kormány 1989-es átalakulásáig töltött be. 2000-ben professzor emeritus címet kapott.

Fő kutatási területe a hidromechanika és a termodinamika egyes elméleti kérdései voltak. E témaköröket oktatta a Miskolci Egyetemen.

Új eljárásokat dolgozott ki a hidrodinamikai szárnyrács-elmélet fejlesztése során, amelyeket több évtizeden át hasznosítottak a gyakorlatban. Egyetemi vezetőként igyekezett megerősíteni az egyetem helyét magyar mérnökoktatásban. Kutató fejlesztő tevékenységé során elért eredményei azt jelentették számára, hogy a Teremtő lehetőséget adott számára a természet törvényeibe történő betekintésre. Több mint ötven tudományos publikáció szerzője vagy társszerzője, ebből öt könyv szerzője/szerkesztője volt. Munkáit magyar, angol és német nyelven adta közre.

Munkásságáért Kossuth-díj (1962), Magyar Népköztársaság aranykoszorúval díszített Csillagrendje (1986), Szent-Györgyi Albert-díj (1998), a Miskolci Egyetem díszdoktora (2000), Miskolc Díszpolgára (2000) Széchenyi-díj (2006) Tapolca Város Díszpolgára elismerést kapott.

★ ★ ★

Életútján felesége Nagy Gabriella mindenben támogatta, kiegyensúlyozott szerető családi állt mögötte. Gyermekei követték a műszaki pályát, Gabriella építészmérnöki, Beáta gépészmérnöki diplomát szerzett. Nyugdíjazása után is folytatta tudományos munkáját, részt vett civil rendezvényeken, és ekkor már több ideje maradt barkácsolásra, kertészkedésre és legfőképpen kedves családjára, 5 unokájára és 4 dédunokájára.

Élete során igaz jó barátok voltak Dr. Kartal Ernő minorita szerzetes atyával, kölcsönösen nagyra becsülték egymást. A miskolci Minorita templomban helyezték örök nyugalomra.

Áldott legyen emléke.

Isépy Tamásra emlékeztek születése századik évfordulóján

Március 20-án a miskolci kereszténydemokraták és a Keresztény Értelmiségiek Szövetsége miskolci csoportja a Szent Anna-templomban szentmisére gyűltek össze, melyet dr. Isépy Tamásért ajánlottak fel, születésének századik évfordulója alkalmából, hiszen a jeles politikus az egyházközség képviselőtestületének világi elnöke volt hosszú éveken át. A mise után a plébánia Kolping-házában megemlékező találkozót rendeztek.

Isépy Tamás

Molnár Péter, a KDNP miskolci elnöke köszöntőjében elmondta, hogy az 1924. március 20-án született kiváló kereszténydemokrata politikus, Isépy Tamás, élete nagy részét Miskolcon töltötte. Már elemi iskolái egy részét, majd a gimnáziumot Miskolcon végezte, ahová az egyetem elvégzése után visszatért és ügyvédként dolgozott. A miskolci KDNP egyik szervezője volt 1989-ben, majd 1990-től országgyűlési képviselő volt 2004-ben bekövetkezett haláláig. A társrendező, a KÉSZ miskolci csoportjának elnöke, Menyhárt Szabolcs is köszöntötte a megjelenteket.

A gyűlés fő szónoka, dr. Latorcai János, a KDNP Országos Választmányának elnöke, az Országgyűlés alelnöke volt, aki méltatta Isépy Tamás kiváló politikusi tevékenységét és érzékét, remek meglátásait, minden szempontból felkészült hozzászólásait a parlamenti vitákban. Elmondása szerint szinte a rendszerváltás teljes joganyaga átment a keze alatt. Fontos szerepe volt a komplett igazságszolgáltatási joganyagban és a kárpótlási törvényben, de legnagyobb sikerének az egyházak ingatlanrendezési törvényét tekintette, melynek köszönhetően egyházi iskolák alakulhattak.

Gróf Lajos újságíró korabeli cikkeivel, míg Feledy Péter, a miskolci KDNP 1989-ben megválasztott elnöke személyes emlékekkel idézte fel Isépy Tamás tevékenységét. A zárszót dr. Csiba Gábor vármegyei elnök mondta, aki szerint meg kell őrizni Isépy Tamás emlékét.

Az alábbiakban Latorcai János előadását olvashatják.

Szinte napra pontosan száz évvel ezelőtt született Isépy Tamás, a sokak által csak reneszánsz emberként emlegetett, széles körű műveltségéről ismert kereszténydemokrata politikus, aki egyik legkedvesebb írójához, Márai Sándorhoz hasonlóan kénytelen volt megélni a polgári létforma hanyatlását, ugyanakkor számára megadatott,

hogy szülőföldjén részt vegyen annak újjáélesztésében. Isépy Tamás polgár volt a szoros, mondhatjuk klasszikus értelmében, nemzeti-keresztény világnézeti és erkölcsi meggyőződéssel. Polgár volt nemcsak a (jelenleg Szlovákiához tartozó) barancsi szülőházban, nemcsak a főváros jogi egyetemén, nemcsak a miskolci ügyvédi kamarában, hanem a hortobágyi kitelepítés idején is, olyan körülmények között, ahol nemhogy polgárnak, még embernek is nehéz volt megmaradni.

1952. június 25-én – mivel korábban politikai ügyekben is ellátott védelmet – mint „fasiszta, klerikális ügyvédet” és „osztályidegent” hurcolták el a kommunista pribékek. A polgári létformához és életstílushoz szükséges anyagi függetlenségét Hortobágy-Borsóstanyán ugyan elvesztette, de az erkölcsi normák tiszteletét, szellemi függetlenségét, kulturális érdeklődését, türelmét, megértését és örök optimizmusát képes volt megőrizni. Képes volt ilyen körülmények között is meglátni a világban a szépet és derűsen tekinteni a jövőbe. A hortobágyi napfelkeltét – amikor a piros vakító és égő színeiben méltóságos lassúsággal kiemelkedik az izzó, vörös tűzgolyó – még közel nyolcvanévesen, súlyos betegen is a világ legszebb természeti jelenségei közé sorolta. A juhhodályok árnyékában ismerte meg feleségét, Dadányi Máriát, akitől három lánya született, s aki hű és segítő társa volt egészen az 1990-ben bekövetkezett haláláig.

Az 1990-es esztendő azonban nemcsak tragédiát, hanem lehetőséget is jelentett a keresztényszociális, kereszténydemokrata eszméket, a Barankovics István által fémjelzett politikát már fiatal ügyvédként megismerő és a politikával a világháborút követően is kacérkodó, de a kommunista előretörés miatt attól visszalépő Isépy Tamás számára. A rendszerváltoztatást megelőző idők válságában Isépy Tamás felismerte, hogy a kommunista világnézet egyetlen alternatívája az ember személyiségének tiszteletét előtérbe állító, a keresztény eszmeiséget magába foglaló világnézet, mely – bármennyire vitatják is – nem tör kizárólagosságra, hanem nyitott és befogadó, az osztályharc helyett a társadalmi békét és az ellentétek kölcsönös feloldását hirdeti.

Ez az eszme számára egyértelműen a gyakorlati kereszténydemokrata politikában öltött testet. Ahogy fogalmazta: a kereszténydemokrácia valójában hagyományos értékeket, kipróbált elveket és Európában sikeresnek bizonyult politikai gyakorlatot jelent. Vallotta, hogy a közjó tisztelete, a szociális érzékenység vagy a szociális piacgazdaság igénye nem teológusi vagy közgazdasági erény, hanem a kereszténydemokrácia alapvető értékeinek megjelenítése, melyeknek mindig összhangban kell lenniük az egyházak társadalmi tanításával.

Ez utóbbira Isépy Tamás is rendkívüli módon támaszkodott gyakorlati politikája során, akárcsak kereszténydemokrata példaképeire, Konrad Adenauerre és Robert Schumanra. A nemzeti eszme iránti harcos kiállását ugyanakkor sokkal inkább – egy általa szintén nagyra becsült politikus – De Gaulle tábornok szellemi hagyatékából merítette. Mindezekre rendkívüli szükség volt a rendszerváltoztatást követő zavaros időkben: egyszerre kellett irányt mutatni és a célokért megküzdeni!

Isépy Tamás az 1990-es és az 1994-es országgyűlési választáson a Kereszténydemokrata Néppárt listájáról jutott a parlamentbe. 1990-től 1994-ig az Igazságügyi Minisztérium politikai államtitkára volt. Szinte a rendszerváltoztatás teljes jogalkotása átment

a keze alatt – az alkotmánymódosítástól a komplett igazságszolgáltatási reformcsomagon át a kárpótlási törvényig. Egyik legnagyobb sikerének mégis az egyházak ingatlanrendezési törvényét tartotta, amelynek köszönhetően egyházi iskolák százai alakulhattak, a különböző felekezetek visszakaphatták ingatlanjaikat. Ez utóbbi kapcsán is adáz vitákat folytatott az akkori ellenzékkel, főként a szabad demokratákkal.

Tudását és felkészültségét pártállástól és világnézettől függetlenül elismerték. Kiváló debattőr volt, aki ellenfeleit sohasem becsülte le, minden személyes párbajra igyekezett a legalaposabban felkészülni. Kemény és célratörő volt vita közben, de soha nem ment fejfel a falnak, mert tudatában volt, hogy az esetek többségében – saját szófordulatával élve – kis felemelkedettséget követően láthatóvá válik, hogy egy probléma jobbról és balról is megkerülhető.

Számtalan csatát így nyert meg: kilátástalan perek megoldása, kétharmados törvények elfogadtatása kötődik a nevéhez. Kereszténydemokrataként vallotta, hogy marandót csak szilárd elvi alapokon, de észszerű kompromisszumokkal lehet teremteni. Az észszerű kompromisszumok megkötéséhez – meglátása szerint – a másik tárgyaló fél tisztelete és megértése létfontosságú. Isépy Tamás mindig mindenkinben meglátta az embert és mindenkivel szemmagasságba tudott kerülni. Ez biztosította számára, hogy élete legnagyobb konfliktusait is fel tudta oldani.

Ezek közé tartozott az 1994–1998-as parlamenti ciklus, melynek csupán a kezdete volt a KDNP ellenzékbe kerülése. 1995-től kezdődően még frakcióvezetőként próbálta megvédeni az Antall-, majd a Boross-kormány által elért eredményeket, miközben a párt egyben tartásáért is küzdenie kellett.

A KDNP-n belüli feszültségek élesedése és a tagság kettészakadása nemcsak a párt, hanem a hazai kereszténydemokrata hagyomány megszűnésével fenyegetett. Ahogy annak idején ő maga fogalmazta: két vonal és stílus küzdelme zajlik. Az egyik oldalon egy egyszínű, kirekesztő és álradiális populista párt jövőképét vázolták fel, míg a másik oldal egy nyitottan befogadó, a társadalom kérdéseire megvalósítható programmal felelő, jövőt biztosító Kereszténydemokrata Néppárt körvonalaodók.

Jómagam Isépy Tamással közös szellemi platformot képviselve vettem részt ebben a hosszan elhúzódó küzdelemben, melyben rendkívüli segítségünkre volt Varga Laci bátyám és kiemelten Rubovszky György képviselőtársunk, aki hosszas bírósági eljárás eredményeként elérte azokat a célokat, amiket Isépy Tamás megfogalmazott. A belső harcok nem kedveztek a KDNP társadalmi támogatottságának, így a párt az 1998-as országgyűlési választásokon nem érte el a bejutáshoz szükséges öt százalékot. Addigra azonban mi már a Fidesz képviselőcsoportjában folytattuk munkánkat.

Isépy Tamás már ekkor sejtette, de a polgári oldal 2002-es választási veresége teljesen egyértelművé is tette számára, hogy a magyar közéletet egy éles törésvonal választja ketté. Azt is látta ugyanakkor, hogy a két oldal sem teljesen egységes, hiszen vannak eltérések és árnyalatok, amelyeket különböző pártok hívatottak megjeleníteni. Meggyőződéssel vallotta, hogy az az oldal lesz sikeres, ahol a legerősebbnek látszó párt képes integrálni a kisebb pártokat és meg tudja szervezni a szétszórt erőket összefogását.

Ez az általa felismert és támogatott folyamat vezetett el a Fidesz–KDNP 2010-es nagy győzelméhez és az azóta tartó, számtalan kereszténydemokrata törekvést megvalósító kormányzáshoz. Az első és talán legfontosabb lépés a kereszténydemokrata szellemiségű alaptörvény 2011-es elfogadása volt, mely minden további jogalkotás alapjául szolgált és szolgál azóta is. Ebből eredeztethető az egyik legfontosabb eredményünk: a kereszténydemokrata elvi, erkölcsi alapokon nyugvó családtámogatási rendszer és a nemzet határokon átívelő egyesítése is.

További rendkívül fontos eredményünk, hogy ma már természetes szövetségesként tekint az egyházakra a magyar állam. Kölcsönösen felismertük, hogy csak és kizárólag együtt tudjuk ápolni, és ha a szükség úgy hozza, megvédeni hazánk keresztény kulturális örökségét. Igyekszünk mindent megtenni annak érdekében, hogy az egyházak a hitéleten túl újra betölthessék hagyományos társadalmi szerepüket mind az oktatásban, mind a szociális ellátásban. Mindennek a kiindulópontjánál az 1990-es évek elején ott volt Isépy Tamás, de atyai jóbarátom ezeket az eredményeket már sajnos nem élhette meg.

Az Úr hosszú és súlyos betegséget követően, 80. születésnapja után magához szólította. Jókedvét és humorát azonban az utolsó pillanatig megőrizte. Jubileumi születésnapjához közeledve, amikor arról kérdeztem, hogy miként köszöntsem, mit emeljek ki életéből, csak ennyit mondott: „Mondd azt, hogy Isépy Tamás előtt fényes múlt áll.”

Isépy Tamást sokan újkori reneszánsz embernek tartották, magam is így láttam, hiszen nemcsak jogász és politikus volt, hanem a művészetek lelkes, hozzáértő és szakképzett rajongója is. Széles látókörű, rendkívül olvasott ember volt, hatalmas könyvtárral, melyben a politikatörténet kiválóan megfért a zeneelméleti és képzőművészeti kiadványokkal. De az igazi szerelem számára mégis a színház volt. E téren szinte „mindenevő” volt, fanyalgás nélkül bármilyen előadás igazi csemegét jelentett számára.

A szó igaz értelmében humanista volt, igazi kereszténydemokrata politikus, államférfi. Egy személyben képviselte azt a nemzeti-keresztény polgárságot, melyet el akart törölni a kommunizmus, és egyike volt azoknak, akik átmentették azt a rendszerváltoztatással és örökül hagyták valamennyiünk, egész politikai közösségünk számára.

A Miskolci Ars Sacra Fesztivál

2023. SZEPTEMBER 16-24.

Hála és köszönet a mintegy tízezer érdeklődőnek, akik a hívó szót meghallották, és a rendezvényeket megtisztelték. Köszönjük továbbá mindazoknak, akik a fesztivál létrejöttét támogatták, magvalósításában bármilyen módon közreműködtek. Isten áldja meg szolgálatukat.

A Miskolci Ars Sacra Fesztivál keretében az országban egyedülálló, magas színvonalú rendezvénysorozatot valósítottunk meg. Programjaink célja az volt, hogy az ösztönzés eszközeivel szolgáljuk a keresztény értékek gyarapítását és közvetítését. Tapasztaltuk az alkotó- és előadóművészet, a társművészetek egymást erősítő hatását. A programsorozat megmutatta Miskolc város kulturális életének sokszínűségét, egyben művelődéstörténetét, kulturális életét is gazdagította, lehetőséget teremtett a művészek, alkotók tehetségük bemutatására. Mindez hatalmas összefogás és áldozatos felkészülés eredményeként jöhetett létre. Minden egyes műsorszám a béke üzenetét közvetítette, valamint az ökumené, a keresztény lelkület megjelenítését, és új alkotások létrehozását ösztönözte.

„Keressd a békét!” (Zsolt 34,15) az idei országos Ars Sacra fesztivál mottója. A mottóra reagálva olyan programsorozatot állítottunk össze, amely eszméiségét tekintve komplex formában reflektál az idézett igeszakaszra: a keresztény értékrend és a kereszténység által ihletett kulturális értékek közvetítésére.

Megtiszteltetés és köszönet dr. Ternyák Csaba egri érsek úrnak, hogy vállalta a fővédnökséget.

Köszönjük védnökséget és a bizalmat dr. Orosz Atanáz görögkatolikus megyés püspök, Pásztor Dániel református püspök, Juhász Ferenc pasztorális helynök, dr. Fabiny Tamás evangélikus elnök-püspök uraknak, hogy egyházi méltóságukkal a Miskolci Ars Sacra Fesztivál mellé álltak. Értékes bevezető és záró előadásaikban, tolmácsolták a keresztény értékeket és a béke üzenetét.

Köszönjük díszvendégeinknek, hogy tekintélyükkel bátorítottak, sokrétű közreműködésükkel segítették a rendezvénysorozat sikerét. Név szerint: Dragonits Márta, az Ars Sacra Alapítvány elnökének a biztatást, és a folyamatos együttműködést. Grezsa István, a Kárpátaljai Szövetség elnökének, prof. dr. Horváth Zita Miskolci Egyetem rektorának, prof. dr. Kabdebó Lórántné Dobos Marianne a Lengyel Állami Érdemrend Lovagkeresztje kitüntetettjének, dr. Keresztesné dr. Várhelyi Heléna irodalomtörténésznek, Kubik Anna Kossuth-díjas színművésznőnek, dr. Lengyel Gyula erdőteleki plébános úrnak, Markovics Zsolt főrabbi úrnak, Mihályi Molnár László felvidéki költőnek, Pitti Katalin művésznőnek a Magyar Operaház örökös tagjának,

Selmecei György Kossuth-díjas zeneszerzőnek, Szabó Sándor Pro Urbe- díjas református lelkész úrnak, Zsuffa Tünde országos ismertségű írónőnek.

Hálás köszönet a főszervező társnak, Veres Pál polgármester úrnak a szerteágazó szívélyes együttműködést, támogatást, bizalmat, a rendezvényeken való részvételt, köszöntő beszédekét Miskolcon és Budapesten. Az önkormányzat munkatársaival folyamatos volt az együttműködés. Tisztelettel köszönjük az Önkormányzat munkatársainak, kiemelve dr. Szarka Barbara, Derzsényi Diána, Seresné Horváth Zsuzsanna, Szántó Rita, Koczurné Bencs Ilona, Szlavkai Istvánné, Zsigmond Ferenc segítségét.

Köszönjük együttműködő felekezeteknek, a 40 miskolci egyházközség és gyülekezet lelki vezetőinek és híveik szolgálatát, a zárandokok kedves, és egyedi fogadtatását, a zárandoklatba való bekapcsolódásukat.

Köszönetet érdemelnek az együttműködő civil szervezetek és vezetőik. Az Él-tető Lélek Alapítvány mellé állva összefogás erejét közvetítették: Magyar a Magyarért Alapítvány, Pro Hungaris Alapítvány, Élhető Lélek Irodalmi Kör Egyesület, Versbarátok Köre Alapítvány, Életfa Társadalmi és Környezetkultúra Alapítvány, K4 Alkotói Kör, Páli Szent Vince Társaság Magyarországi Szeretetszolgálat, Diósgyőri Karitás, Életműtárs Művészeti és Civilitikai Alapítvány, Magyar Máltai Szeretetszolgálat Észak-Magyarországi Regionális Központ, CÖF-Klub Miskolc, Keresztény Értelmiségi Szövetsége, Eszmék és Érékek Alapítvány, La Speranza Művészeti Alapítvány, Minorita Oktatási és Nevelési Alapítvány, István Nádor Borlovagrend.

Köszönet az együttműködő intézménynek vezetőinek és munkatársainak az udvarias, szakszerű segítséget. Felsorolva: Miskolci Nemzeti Színház, Miskolci Szimfonikus Zenekar, Művészetek Háza Miskolc, Miskolci Egyetem, Herman Ottó Múzeum, Miskolci Galéria Feledy-ház, II. Rákóczi Ferenc Könyvtár, Magyar Művészeti Akadémia miskolci regionális munkacsoport, BluePixel Kommunikációs és Produkciós Iroda, Esély és Részvétel Közhasznú Egyesület (ERKE), Zöldlángolat Kft, EMSTELL Bt.

Köszönet a kiemelt médiatámogató Szent István Rádió vezetőjének és munkatársainak, hasonló köszönetet mondunk média megjelenések sokaságáért az Észak-Magyarország, Magyar Kurír, Európa Rádió, Kossuth Rádió, Mária Rádió, Miskolci Napló, Miskolci Tv, Irány Tv, Miskolci Keresztény Szemle, Új Misszió szerkesztőségnek, minden sajtóorgánumnak és a közreműködő munkatársaknak.

Anyagi támogatás nélkül megoldhatatlan lett volna a rendezvény lebonyolítása, és nagyon köszönjük a pályázati lehetőségeket. **Köszönet** kiemelt támogatóinknak, Miniszterelnökségnek és Miskolc Város Önkormányzatának, továbbá az István Nádor Borlovagrend, Életfa és Társadalmi és Környezetkultúra Alapítvány, Pro Art Galéria anyagi támogatását.

A KEZDETEK

Az Élhető Lélek Alapítvány kezdeményezésére és meghívására mintegy 40 művész és társ-szervezetek képviselői, barátok fogtak össze, hogy 2023-ban kapcsolódjunk az Országos Ars Sacra Fesztivál program sorozatához önálló Miskolci Ars Sacra Fesztivál megvalósításával.

Közös munkánk átgondolása, a folyamatok, döntések elemzése, tanulságok levoná-

sa, értékelés és lezárás szükséges, ahhoz, hogy újabb lendülettel tudjunk nekivágni a 2024. évi Miskolci Ars Sacra Fesztiválnak.

Az értékvesztett, liberalizálódott világban a keresztény értékeinket jelenítsük meg Miskolcon nyilvánosan a templomokban és templomokon kívül hangversenytermekben, múzeumokban, tárlatokon, könyvtárakban és egyéb helyszíneken.

A meghívottak az ötletet elfogadták és önkéntesen, térítésmentesen vállaltak kiemelkedő színvonalú, zenei, képzőművészeti, irodalmi, színművészeti, film-művészeti programokat. Azonnal meg is kezdődött a program összeállítása, amely a rendszeresen megtartott megbeszélések alkalmával gazdagodott. Lényegében minden ötletet, jelentkezést befogadtunk, és ütemtervet készítettünk, helyszíneket jelöltünk meg a programok lehetséges megvalósítására. Ezt követően delegációnk bejelentkezett, az Országos Ars Sacra Fesztivál vezetőihez és Miskolc város polgármesteréhez a programtervezettel és kéréseinkkel. Kezdeményezésünket készséggel támogatták.

DÖNTÉSELŐKÉSZÍTÉS

MISKOLCI ARS SACRA FESZTIVÁL SWOT elemzés

Belső tényezők	Erősségek	Gyengeségek
	• Éltető Lélek Alapítvány és a társult civil szervezetek ismertsége kapcsolati rendszere, keresztény elköteleződése; • személyes megszólítás, személyes felkérések; • a miskolci művészek magas szakmai színvonala, sokszínűsége; • komoly-, könnyű- és népzenei együttesek, kórusok, amatőr és profi zenészek, képzőművészetek, irodalom, film és színház művészet összekapcsolódása a szakralitás jegyében, ennek egymást erősítő hatása; • felelősségvállalás, megbízhatóság, hitelesség; • innovatív programok, alkotások szervezése, létesítése;	• tapasztalatok hiánya, erőnket meghaladó feladat; • helyszínek bizonytalansága; • határidők, helyszínek programok összehangolásának nehézségei; • programok elcsúszása; • reklám szórólapok, műsorfüzet nyomdai átfutása, kézbesítési nehézségek; • forgatókönyvek időbeni elkészítése nehezen megoldható, nehezen összehangolható; • ajándékok, virágok, összegyűjtése, rendszerezése, csomagolása, stb. átadásának megszerzése technikai akadályok; • önkéntesek hiánya, amatőr szervezés, tapasztalatlanság;

KÜLSŐ TÉNYEZŐK	Lehetőségek	Veszélyek
	• több művészeti ág megjelenítése; • keresztény értékek, gyarapítása, a béke üzenetének közvetítése a szent művészet által; • művészek szereplése, tehetségük bemutatása; • egyházi előjárók együttműködő támogatása; • egyházi felekezetek iskolák, kollégiumok bekapcsolódása; • generációk összekapcsolódása; • Miskolc kulturális sokszínűségének bemutatása, kulturális értékeinek gyarapítása; • Miskolc város Önkormányzatának tevőleges közreműködése; • országos támogatottság, példás kezdeményezés; • Megyei Könyvtár, Herman Ottó múzeum, Miskolci Szimfonikus Zenekar, Miskolci Egyetem bekapcsolódása • országos és helyi médianyilvánosság	• forrás nélkül nem valósíthatók meg a programok; • olyan költségek merültek fel, ami anyagi kötelezettséget jelent (utazási, nyomda, reklám költségek, bérleti díjak, étkezés, stb.); • nem hallja meg a hívó szót a közönség; • más városi program közönség elszívó hatása; • szereplők, diákok nem tudnak felkészülni; • a programok, helyszínek, időpontok nehezen hangolhatók össze; • időjárási tényezők; • vendégek, szereplők megfelelő ellátása • a meghirdetett pályázati felhívásokra nem lesz elég jelentkező; • nem tudjuk bekapcsolni az együttműködésbe a városi nagy intézményét;

A személyes megszólítást kiemelkedő fontosságú tényezőnek tekintettük, mivel a felgyorsult világban sokszor elsikkadnak a legfontosabb dolgok is. Megszólítottuk az egyházi felekezeteket először telefonon, majd egyeztetett időpontban személyesen felkerestük az egyházközségek papjait, lelkészeit, a felekezeti iskolák igazgatóit, a miskolci intézmények igazgatóit. Ezt követően névre szóló levélben felkértünk minden szereplőt, művészt.

MUNKAMEGOSZTÁS

A következő ábra mutatja azt a rendszert, ami létrejött a Miskolci Ars Sacra Fesztivál lebonyolítására.

I. Személyes kapcsolatok felekezetekkel, iskolákkal, önkormányzattal, intézményekkel, programok szervezése

A személyes megszólítás, kapcsolatok fenntartásának és erősítésének nagy feladatának vezetője Veczán Pálné volt, akivel együtt előzetes egyeztetést követően felkerestünk minden érintettet, megismertettük a Miskolci Ars Sacra Fesztivál eseménysorozatának tartalmát. Programsorozat összeállítását követően személyre szóló meghívással felkértük az egyházi elöljárókat a fővédnöki, védnöki tisztségre, a díszvendégeket, az intézmények, iskolák igazgatóit, hogy egyházi és személyes tekintélyükkel segítsék a fesztivál megvalósítását. Sokrétű együttműködés alakult ki, ami jelentette, a hívek, az iskola tanárainak, diákjainak bekapcsolódását, szakmai tanácsadást, helyszínek időpontok egyeztetését, képzőművészeti, zenei, irodalmi, lelkiségi előadások, köszöntő és értékelő beszédek megtartását, és több erőt próbáló rendezvények megszervezését is.

- Legyen az a Te napod nonstop szabadtéri dicsőítő programok megszervezése jentette a legnagyobb kihívást, a változó és sokrétű programok időbeli és helyszíni összehangolása, a szükséges technika, a hangszerek biztosítása, az időjárás, a vendéglátás megszervezése.
 - Szentmisével kezdődött a dicsőítés és a béke üzenetének közvetítése
 - Következt Fesztivál szignálja
 - Történelmi egyházak, István Nádor Borlovagrend, felvidéki, lengyel résztvevőkkel, sor került az Ars Sacra Fesztivál borának megáldására, Miskolci bor - a béke bora legendájának előadására

- Avasi Örömhír Együttes hangversenye sok érdeklődőt vonzott, annak ellenére, hogy nagyon esőre állt az idő
- A szent Ferenc Kisnővérei dicsőítő koncertje vidám, kedves hangulatot árasztott, amely a közönséget is aktivizálta.
- 4 the One zenekar a Miskolc-Hejőcsabai gyülekezet fiataljainak lendületes, könnyű zenei koncertje következett.
- a Magyar Continentál Band fiatal együttes derűs koncertje Continental és dicsőítő dalokat szólaltatott meg.
- MegtestBand miskolci és debreceni egyetemistákból álló együttes hangszeres és vokális derűs vidám hangulatú igényes koncerttel örvendeztetett meg.
- Péntek család apraja nagyja zenélt, a jó hangulat nem maradt el.
- Nagyszabású különleges dicsőítő produkciót mutatott be Kiss István „Csi-bész”, valamint Csiszár István „Csiszi”. Közreműködött a szendrői református gyülekezet asszony kórusa és a szendrői általános iskolás diákok.
- A dicsőítő nap programját magával rangadó The Sign együttes zárta. Az együttes frontembere Czinke Máté, aki a Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszuson a Himnusz énekelt.
- A koncertek szünetében Lélek-morzsák címmel dr. Lengyel Gyula közérdek-lődésre számot tartó előadására került sor, amely a mai élet kihívásairól és kapaszkodóiról szólt, az eső miatt a templomban. A megrendítő tanúságtételek Csápodi-Papp Nóra, Zsekov Éva Mónika, Zsuffa Tünde előadásában egész életre szóló útavalót adott, hitünk és keresztény életünk megerősítésére. Az egész napos program közben lelkeségi beszélgetésre volt lehetőség. Papokkal, lelkészekkel, tanúságtevőkkel négy szemközti beszélgetésen bárki elmondhatta problémáit és lelki útmutatást kaphatott problémáinak megoldásához.
- A több mint 60 szereplő részére agapé volt, és gondoskodtunk a nehéz sor-sú embertársainkról az Abaffy Gyula Evangélikus Szeretetszolgálat Buday Barnabás esperes úr 50 adag ételadományából.
- Köszönjük Szabó József plébános úr, a történelmi egyházak vezetői a Miskolc-Avasi Örömhír Kamaragyüttes: Petróné Nyíri Zsuzsa, Magyar Continental Band: Lukács Éva, Szent Ferenc Kisnővérei, 4 the One zenekar: Jobbágy Dániel, MegtestBand: Kovács Kristóf, Bánka Kristóf és a vokál, a Péntek család, Kiss István „Csi-bész”, Csiszár István „Csiszi” zenkara, Tomori Mira, Hirmann Bálint, a Szendrői Református Egyház asszonykórus, szendrői általános iskolás diákok, Benke András, The Sign együttes Czinke Máté, dr. Lengyel Gyula atya, Csápodi-Papp Nóra, Zsekov Éva Mónika, Zsuffa Tünde tanúságtevők, valamint az Abaffy Gyula Evangélikus Szeretetszolgálat és Buday Barnabás, evangélikus esperes, dr. Nagy Katalin, a Páli Szent Vince Tarsaság, a Diósgyőri Karitatív és a Máltai Szeretetszolgálat karitatív szolgálatát.

Külön köszönet Czupper Andrásnak és az István Nádor Borlovagrend munkatársainak a bor áldás megszervezéséért, az anyagi hozzájárulást és több rendezvényen ajándékként „Miskolc bora a béke bora+” címkével ellátott borfelajánlást.

- A Miskolci Zsidó Múzeum és Látogatóközpont bemutatta a helyi zsidóság történetét és a hagyományait. Észak-Magyarország térségében egykor jelentős létszámú zsidó közösség élt. Zsidó élet- Zsidóének címmel „Hagyomány útja” tematikával tárlatvezetés keretében került bemutatásra a zsidó múzeumban összegyűjtött emlékek.
- A zsidó zene gyöngyszemei. címmel a Miskolc Klezmer Band zenekar, a mély lelkű darabok mellett a népszerű, temperamentumos koncertet tartott. Nagy sikerrel népszerűsítette, klezmer zene sokszínűségét, Markovics Zsolt főrabbi vezetésével. **Köszönjük** a Miskolci Zsidó Múzeum bemutatását, a Miskolci Klezmer Band együttes és Markovics Zsolt főrabbi szolgálatát.
- Lillafüredre hangolva címmel a Palotaszállóban került sor Vihula Mihajlo virtuóz gitárművész, zeneszerző művészlemezének ősbemutatójára. A Sólýom c. gitárzenei lemez magyar, kárpátaljai és ukrán népdal feldolgozásokat tartalmaz, melyet az István Nádor Borlovagrend nagymestere, Czupper András szervezett.
- A lemezbemutatót követően Dobos Sára tájépitész mérnök az általa tervezett, lillafüredi függőkert koncepciójáról és kiveséséről tartott előadást **Köszönjük** Vihula Miháló gitárművész hangulatos koncertjét, az István Nádor Borlovagrend és Czupper András szervezőmunkáját, Dobos s-Sára előadását. **Hálás köszönet Veczán Pálné Judit asszonynak** a fáradhatatlan, odaadó munkájáért. Számtalan feladatott látott el, a programok megnyitó előadásaitól kezdve a kirándulás megszervezése, ajándékok összegyűjtése és szétosztása, vendéglátás stb. Szervező munkája nélkülözhetetlen volt.

2. Lelkiségi programok, zárandoklat, templombemutató

A lelkiségi programok és a zárandoklat ötletgazdája és lelkes szervezője Seresné Horváth Zsuzsanna volt.

- A Miskolci Ars Sacra fesztivál o. napján egy különleges, országos viszonylatban is példa nélküli egynapos zárandokútra hívtuk azokat, akik személyes áldozatvállalással nyilvánítottak ki a béke üzenetét, a keresztény hitüket. Gyalogosan, egy nap alatt Miskolc valamennyi templomát felkeresték, felekezetektől függetlenül, azzal a meggyőződéssel, hogy imának fontos szerepe van a béke megteremtésében, különös tekintettel a szomszédunkban dűlő háború miatt. Egy túraútvonalon, egy nap alatt lehetetlen lett egy csoportnak városunk valamennyi templomát felkeresni, ezt 4 zárandokcsoport 4 útvonalon tették meg: Miskolci Szent Flórián és Magyarok Nagyasszonya templom Felsőhárom, Miskolc-Tapolca Jézus Szíve Sziklakápolna, Miskolc-Martinkertváros Jézus Szíve templom, Miskolc-Selymret Szent István templom, A templomokba betérve rövid ismertető volt a templom történetéről, ahol a szívélyes helybéli egyházközség tagjaival közös ének, ima következett. A zárandoklaton átlagosan 17 kilométert gyalogoltak a résztvevők indulástól a célíg.

- Mindannyian, akik részt vettek ezen a különleges zárandoklaton, hálátelt szívvel érkeztek a célállomásra a Kálvária kápolnához, ahol aznap volt a Fájdalmas Szűzanya búcsúja. A Kálvária-kápolnánál találkozott a négy csoport, ahol együttesen bekapcsolódtak a búcsúi szentmisébe, és áldásaitól megerősödve áhítatos lélekkel fejezték be zárandoknapot.

Hálás köszönet Seresné Horváth Zsuzsannának, akire a fesztivál minden programján számítani lehetett, a legkülönbözőbb feladatokat látta el. A lelkes szervezőmunkájának köszönhetően emlékezetes zárandoklatot szervezett. Köszönet mindazoknak, akik a zárandoklaton részt vettek, őket fogadták és a szervezésben segítettek.

3. Képzőművészeti szakterület

Képzőművészeti szakterület vezetője Máger Ágnes. festőművész, Miskolc Város Díszpolgára volt. Együttműködést épített ki a Herman Ottó Múzeummal, a II Rákóczi Ferenc Könyvtárral, a Feleledy-ház vezetőivel.

- Az Éltes Lélek Alapítvány által meghirdetett 2023. évi Ars Sacra képzőművészeti pályázatra 27 alkotó 42 pályamunkája érkezett be a kiírásban szereplő határidőig. Mindegyik alkotó és pályázata megfelelt a kiírásban feltüntetett kritériumoknak. A szakmai bírálóbizottság a művek megtekintése után az alkotásokból „Keresd a Békét” címmel magas színvonalú kiállítást rendezett a Feledy-házban, amelyet óriási érdeklődés kísért. A megnyitó ünnepséget gazdagította a hangulatos zenei műsor.
- Gyermekrajz pályázat és kiállítás. Az általános iskolai tanulók részére gyermekrajz alkotói pályázatot hirdetett az Alapítvány, amelyek a legifjabb generációt, az iskolák alsó tagozatos diákjait szólította meg. A „Keresd a békét” szlogen az alsó tagozatos diákokat is inspirálta. 50 gyermekrajz érkezett be, amelyet szakmai zsűri bírált el, s alkalmasnak tartotta a gyermekek alkotásait kiállításon történő bemutatásra. A kiállításra a Városháza aulájában került sor.
- A Miskolci Ars Sacra Fesztivál műtárgya bemutatására a Herman Ottó Múzeum aulájában került sor. A kiválasztott műtárgy egyszerű nemességgel, méltó kellekkel összeállítva a rózsafűzér volt.
- Népi hangszerbemutató a Borókás együttes előadásában Kárpát-medence népzenei kincsét és a népi hangszerek sokaságát és különlegességeit mutatta be. Nagy érdeklődést és tetszést váltott ki eladás és koncert.
- Színház művészet keretében Szín-vallás címmel Szent Genesius, a színészek védőszentje életéről és koráról Mikita Gábor a Miskolci Színház Történeti és Színész-múzeum szakmai vezetője tartott lelkes és egyedi előadást, ráirányítva a figyelmet, hogy a színház művészet a hitből építkezik.
- Ináncson az Avilai Szent Teréz templom secco képpeinek megtekintése volt a cél, az alkotó Máger Ágnes festőművész és Pusksárik Zoltán plébános úr előadásában, amelyet zenei program követett. Ezt követően Tállyán az evangélikus templom

bemutatására került Gerlai Pál evangélikus esperes helyettes szolgálatával, majd Golopon az Ősi Magyar Címer és Zászló kiállítást tekintették meg a résztvevők.

- Őz a csodák csodája musical színházi előadása került sor a Magis Kórus előadásában. Újszerű megközelítésben szól a darab az elvagyodásról, a kalandozásról, a csalódásról, honvágyról, hazatérésről és a békéről.

Elismerés és köszönet illeti Máger Ágnes festőművészt, Miskolc Város Díszpolgárát. Nevéhez fűződik a képzőművészeti és rajz pályázatok meghirdetése, alkotó művészi munkája, az alkotások zsűrizése, a kiállítások megrendezése, előadások bemutatók, programokon megnyitók tartása, valamint számtalan szervező munkában való közreműködés.

Nagyrabecsüléssel köszönjük meg dr. Szolyák Péter igazgató úrnak, Kónya Ábel osztályvezető úrnak a támogatást és közreműködést, a kiállítás rendezőinek a zsűri tagjainak, dr. Hajdú Ildikó igazgatóhelyettesnek, Varga Éva Munkácsy Mihály-díjas szobrászművésznek, Kákóczki András muzeológusnak, és a SaxCamorra szaxofon quartett tagjainak.

Hálás **köszönet** a festőművészeknek, hogy szakrális alkotásaikkal hozzájárultak a Miskolci Fesztivál és kiállítás sikeréhez. Név szerint: Angi István különdíjas, Angyalossy Sándor különdíjas, Babos Ágnes különdíjas, Szergej Biba különdíjas, Bobula Zsuzsa, Andrej Csebikin, Dely Domonika, Drozsnik István, Erfán Ferenc, Horváth Kinga, Kollárné Czerva Edit, Kavacsánszky Gyula, Kollár Tibor, Borisz Kuzma:, Máger Ágnes:, Orosz Csaba:, Orosz-Stefán Renáta, Orr András, Viktor Pavlisin különdíjas, Réti János, Sárközi Ágnes, Seres László, Szabó Henrietta különdíjas, Széphalmi Jurkó László, Urbán Tibor, Vass Tibor, Zombori József. Köszönet a kiállításon közreműködő zenészeknek a színvonalas műsorért.

Köszönetet mondunk elsősorban a gyermek alkotóknak, a pályázó iskolák igazgatóinak, tanárainak, a bíráló bizottság tagjainak, a kiállítás rendezőjének, a polgármesteri hivatal segítőinek.

Köszönet dr. Bodnár Mónika etnográfus muzeológus osztályvezetőnek a Fesztivál műtárgya kiállítás rendezéséért és Csuta Éva fuvolaművész közreműködéséért.

Köszönjük Csiszár István, Puskó Márton népzeneészeknek és a Borókás együttes tagjainak a különleges előadást és műsort.

Tisztelettel **megköszönjük** Mikita Gábor színháztörténész muzeológus izgalmas előadását.

Köszönjük Puskárik Zoltán plébános úr előadását, az egyházközség kedves fogadtatását, Gerlai Pál evangélikus espereshelyettes úr előadását, Fülep Márk hangulatos hangversenyét, a hangszerbemutatót. Megkülönböztetett tisztelettel köszönjük dr. Lengyel Attila szervezőmunkáját, és támogatását.

Nagyon köszönjük Velkey Klára Nívó-díjas művésztanár munkáját, a Magis Kórus, a Fényi Gyula Gimnázium diákjaninak a különleges és igényes előadását, ahol 100 fiatalból álló szereplőgárda vett részt.

4. Zenei programok

Flach Antal, Nívódíjas cseballóművész, művésztanár volt a zenei szakterület vezetője. A miskolci fesztivált javarészt zenés programok alkották, amelyben a városban működő fiatal és gyakorló zenészek (előadó- és alkotóművészek) bevonásával kívántuk felmutatni Miskolc zenekultúrájának sokszínűségét.

- Egyik különlegesség, hogy a fesztiválhoz külön szignál készült. Szövege a 34. Zsol-tár 15. sora: „Hagyd el a rosszat, válaszd a jót, keresd a békét és járj a nyomában!” Zeneszerző: Nagy Nándor. Művét a fesztivál médiamegjelenéséhez, valamint a fesztiválprogramok kísérő vagy felvezető zenéjeként használtuk.

Köszönet Nagy Nándor fiatal zenésznek a Miskolci Nemzeti Színház zeneszerző-jének Zenéje itt: https://www.youtube.com/watch?v=3MMx4I6Ra_Y

- Két alkalommal Regös Zsolt vezetésével Flashmobot tartottunk a Miskolc Plá-zában, ahol a város felekezeti iskoláinak tanulóiból egyesített kórusok működtek közre, több mint 100 kisdíák és gimnazista, a fesztivál arcukat hordozó pólóban adták elő műsorukat.

Köszönet Regös Zsolt, Reményi Ede zenei díjas karnagynagynak, valamint Fráter György Katolikus Gimnázium, Fényi Gyula Jezsuita Gimnázium, Lévy József Református Gimnázium, Kossuth Lajos Evangélikus Ált. Isk. és Gimnázium, Fáy András Görögkatolikus Szakgimnázium tanulóinak, az iskolák igazgatóinak, és felkészítő szaktanárainak.

- Az ünnepélyes megnyitó kiemelkedő zenei programja volt a Miskolci Ars Sacra Fesztiválnak a Művészetek Házában. A műsor a Himnusszal kezdődött, majd a fesztivál szignálja követte a városi kórusokból egyesült összkar előadásában. A megnyitó zenei díszvendége Pitti Katalin, a Magyar Operaház örökös tagja volt, aki Bach-Gounod és Erkel Ferenc egy-egy művét tolmácsolta. A műsor további részében Kodály: A magyar nemzet című művével az idei Petőfi bicentenáriumból is megemlékeztünk. Végül a programot Liszt Esztergomi miséjének Agnus Dei tétele zárta.

Hálás köszönet Pitti Katalin művésznőnek, a Magyar Operaház örökös tagjának, a Miskolci Szimfonikus Zenekar és Báthori Lóránt karmesternek, Gergely Péter Pál Pro Urbe-díjas karnagynak, Cardinal Mindszenty Kórus, a Szent Ferenc Kórus és a Cantus Agriensis Énekegyüttesből alakult nagykórus tagjainak, Bereczki Ákos Vasgyári Szent István templom kántorának.

- Zenés templombemutató alkalmak célja a város kiemelt vallási-kulturális értéket hordozó szakrális tereinek bemutatása a társművészetek közreműködésével, rezidens gyülekezeti kórusok, illetve az adott templomban szolgáló egyházi személyek és művészek bevonásával.
- A Miskolci Görögkatolikus Székesegyházban az Egyházmegyéhez tartozó gyermekjóléti intézmények gondozottjainak zsolttármondó összejövetele került megszervezésre a béke jegyében, melybe több felekezet bekapcsolódott. A templomot

és annak gazdag képi világát, az ikonosztáz tartalmát dr. Orosz Atanáz megyés püspök mutatta be. A zenei szolgálatban a templom kórusa működött közre, Szűcs Kornél vezényletével. Műsorukon liturgikus dallamok többszölamú feldolgozásai szerepeltek.

Köszönet a szolgálatért dr. Orosz Atanáz püspök úrnak, Szemerszki Mihály parókus úrnak, Nagymáté Saroltának, Szűcs Kornél karnagynak.

- „Két oszlopa igazságnak” címmel a Mindszenti templom történelmének és a képi ábrázolások tartalmának bemutatására került sor. A zenei szolgálatot a templom énekkara, a Mindszenti Templom Kórusa látta el. Műsorukon Liszt és Dubois művei mellett különféle magasztaló énekek hangzottak el. A történeti értékű Angster orgonát Jakab Endre mutatta be.

Köszönjük a szolgálatot Juhász Ferenc plébános úrnak, Mustos Péternek és Murvainé Bodnár Ildikó Reményi Ede zenei díjas karnagynak.

- „Békesség óhajítás” címmel a Minorita templom került bemutatásra. A templom történetének, a benne nyugvó, helytörténetileg is kiemelkedő alapító P. Kelemen Didák, életművének, valamint a mellékoltárok művészeti értékeinek bemutatása következett a minorita szerzetes közreműködésével. A zenei műsorban Kodály Zoltán és Orbán György szakrális művei szerepeltek.

Köszönjük szolgálatot Szalkai Z. József plébániái kormányzónak, Huszka György minorita szerzetesnek a Szent Ferenc kórusnak, (amely műsorával megemlékezett a négy évtizede elhunyt alapító pap-karnagyukról, P. Szendrey Bonaventúráról is). Rákay András Miskolci Nemzeti Színház korrepetitorának és Gergely Péter Pál Pro Urbe-díjas karnagynak.

- Az Avasi Református Műemléktemplomot Hangóné BIRTHA Melinda lelkésznő mutatta be. Krisztus a béke fejedelme” című zenei programban Johann Sebastian Bach két kantátája (BWV 158, 67) és egy nagyszabású orgonaműve (BWV 543) hangzott el.

Köszönet Hangóné BIRTHA Melinda lelkésznőnek, Andrásyné Mátyus Gabriella orgonaművésznek, a Camerata Miskolci Kamarazenekar és a Cardinal Mindszenty Kórus tagjainak, Gergely Péter Pál Pro Urbe díjas tanár-karnagynak, Szabóki Tünde, Bakos Kornélia, Megyesi Zoltán és Kolozsi Balázs, dr. Soós Gábor szóló művészeknek.

- „Könnyek, imák, harangok” címmel a Miskolci Szent Háromság ortodox templom került bemutatásra. A templomot – benne Közép-Európa legnagyobb ikonosztázzal – bemutatta Krank József parókus atya. A bemutatót kísérő zenei részben az ortodox liturgikus énekek mellett egyrészt a 150 éve született Szergej Rachmaninov vallásos művei (Bogorodice Devo és 1. szvit (Könnyek, Harangok), valamint – a fesztivál mottójához kapcsolódva – a világhírű lengyel filmzeneszerző, Wojciech Kilar (Dona nobis pacem) és a legutóbbi századforduló kóruszenéjét megújító John Rutter (Ukrainien Prayer) művei csendültek fel.

Köszönet Szent Naum Kamarakórus tagjainak és karmesternek Váraljai Rékának, Cardinal Mindszenty Kórus, Szent Ferenc Kórus, Cantus Agriensis Kórus

tagjainak, Gergely Péter Pál, Pro Urbe díjas tanár-karnagynak és Regős Zsolt, Reményi Ede zenei díjas karmesternek, Flach Antal Nívódíjas művész-tanárnak, Hankó Matild, az Egressy-Erkel Zeneiskola tanárának.

- „Oltalmaz minket áldott Szűz!” címmel a Miskolc-Vasgyári Szent István római katolikus templom bemutatására került sor. A közönséget köszöntötte Pehm Gilbert Antal a Szent Ferenc kistestvérei közösség vezetője, a templom plébánosa. A templom történetét és építészeti értékeit bemutatta Simon Gábor építésszerművész, a miseruhákat és a tárgyi-képi ábrázolásokat bemutatta Aranyosi Zsuzsanna textilművész. A zenei szolgálatban az orgonát bemutatta Bereczki Ákos. A zenei műsor Kocsár Miklós, Lányi Ernő és Lehotka Gábor Szűz Mária tiszteletet megénekklő kórus műveit tartalmazta.

Köszönet a szolgálatért Pehm Gilbert Antal plébános úrnak, Flach Antal Nívódíjas művész-tanárnak, Simon Gábor építésszerművész, Aranyosi Zsuzsanna textilművésznek, a Forrás Kamarakórus tagjainak. Balásné Molnár Ildikó Reményi Ede zenei díjas karnagynak.

- „Via Crucis” címmel Novák Netti Vivien Keresztút sorozatának kiállítása volt a Zenepalotában. A képzőművész alkotásainak kiállításán a sorozatot ihlető Liszt mű is előadásra került. Közreműködtek a Kossuth Lajos Evangélikus Gimnázium diákjai felkészítő tanáruk által írt keresztút-reflexióit olvasták fel.

Köszönet Novák Netti Vivien művésznőnek, a Kossuth Lajos Evangélikus Gimnázium diákjainak és Úveges Tamás tanár úrnak.

- Ars Subtilior – avagy különleges művészet – címmel a Kossuth-díjas zeneszerzőnek, Selmecei Györgynek volt egyházzenei szerzői estje a Zenepalotában. Selmecei György vendége volt Ács Gyula zeneszerző, akitől – ősbemutató gyanánt – további egyházzenei művek hangzottak el. Elhangzott: Selmecei György: VIII. és X. mise / Őt latin himnusz / Mária-énekek / Stabat Mater / Cantiones de Sancto Ladislao rege és Ács Gyula: Dulcis Mater / Mater dolorosa / Három kánonikus népének.

Köszönet Csereklyei Andrea, Bárdos Simon Katalin művésznőknek, Dr. Sándor Zoltán Reményi Ede zenei díjas főiskolai tanár karnagynak, a Hassler Énekegyüttes tagjainak, Kriston Tamás, Kaulics-Nagy Zsófia (hegedű), Miklós Dienes András (brácsa), Iván Klára (cselló), Keresztfalvi Gizella (nagybőgő), Bárány Zoltán (klarinét), Szavári András (trombita), Czákó Péter (szaxofon), Angyal Zsuzsa (ütőhangszerek), Bujtás András (orgona) művészeknek.

- Szabó Balázs Junior Prima és Miskolci Múza díjas orgonaművész, orgonaszakértő, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem tanárának orgonaestjén, az általa felújított orgonán Bach, Reger, Antalfy-Zsiross Dezső és saját kompozícióit mutatta be.

Köszönjük Szabó Balázs Junior Prima és Miskolci Múza díjas orgonaművész hangversenyét.

- A Miskolci Ars Sacra Fesztivál gálaestje a Miskolci Nemzeti Színházban zajlott, amely a fesztivál szignáljával kezdődött. A folytatásban a Miskolci Ars Sacra

Fesztivál rendezvényfolyam összegző és méltó lezárása, a szakrális értékeinek bemutatása következett. A gálaest központi része volt, a miskolci fesztivál felhívására született 12 (részben hangszerkíséret nélküli és hangszerkíséretes) kórusmű ösbemutatójára,

- Zoller János: Békesség néktek
 - Bundzik Lénárt: Irányítsd a világot **különdíj**: egy festmény felajánlása Berta Eleonórától. A Forrás Kamarakórus előadásában
 - Zoller János: Teljesség
 - Nagy Nándor: Stabat Mater
 - Juhász Péter: Ad pacem Domine – **3. díjat** nyert mű: egy festmény felajánlása Berta Eleonórától.
 - Budai Zoltán: Mert vérével váltotta meg a világot
 - Flach Antal: Hozzád – ima a békéért
 - Kiss Dávid: Jön az öröm napja (orgonán közreműködött: Flach Antal)
 - Zoller János: Szeress mindent, ami él – **2. díj**: Léтай Anikó terrakottaművész felajánlása „Silvana” A Luther Kórus előadásában
 - Barta Ildikó: Dona nobis pacem
 - Balász Ferenc: Agnus Dei (közreműködött: orgona) – **1. díj**: Máger Ágnes festőművész felajánlása saját művei közül.
 - Balázs Ferenc: Dona nobis pacem.
- **Hálás köszönet** Flach Antal Nívódíjas csembalóművész és művész-tanár úrnak, aki következetes igényességgel gigantikus munkát végzett. Tartalmazta a zenei műsorszámok összeállításának irányítását, a felkészülés folyamatát, művészek, kórusok, a szóló hangszeres és énekes. művészek koordinálását. Meghirdette a zenemű alkotói pályázatot, és megszervezte azok szakmai bírálatát. Közreműködött, mint alkotó és előadóművész, bevezetőt mondott a zenei programok alkalmával. Gondoskodott a hangszerek minőségének ellenőrzéséről, helyszíni biztosításáról.
- Köszönet továbbá** Zoller János, Bundzik Lénárt, Nagy Nándor, Juhász Péter, Budai Zoltán, Flach Antal, Kiss Dávid, Barta Ildikó, Balázs Ferenc zeneszerzőknek a kiváló alkotásokért, melyek méltóak voltak a béke üzenetének, a keresztény értékek közvetítésére, és Miskolc város kulturális értékeinek gyarapítására.
- Köszönet továbbá** a közreműködő Cantus Firmus Kórus, R énekegyüttes, Cardinal Mindszenty Kórus, Luther Kórus, Forrás Kamarakórus Miskolci Egyetem Bartók Béla Zeneművészeti Kar vonósszenekar, tagjainak. Szűcs Sándor, Regős Zsolt Reményi Ede zenei díjas, Balásné Molnár Ildikó Reményi Ede zenei díjas, Gergely Péter Pál Pro Urbe díjas, Halmainé Újvári Mária Reményi Ede zenei díjas karnagyoknak Orosz-Tokár Edina karmesternek, Flachné Mezey Martina, Bácskay-Szarvas Zsófia, Bujtás András, Novák Netti Vivien, Almássy-Juhász Andrea, Balázs Ferenc szóló művészeknek

3. Irodalmi programok

Az irodalmi programok vezetője dr. Hortai Rita, a Miskolci Versbarátok Köre Alapítvány képviselője.

- Magyar szentek, boldogok és tiszteletreméltó személyek utcai kiállítás megnyitó ünnepségének szervezése, és irodalmi műsora adta meg az alaphangulatot Miskolci Ars Sacra Fesztivál szellemiségének.
- A Városház téri kiállítás helyszínén előadás keretében ismertették a szentéletű emberek életművét életpéldájukból egy-egy jelentős, meghatározó eseményt, sajátosságot kiemelve. A közöséget is bevonva kvíz játékot szerveztek a szentéletű emberek üzeneteiének elmélyítése céljából.

- „Győzzön a te békéd! címmel került bemutatásra a zenés-irodalmi összeállítás. A műsoruk célja Jézus Krisztus által az isten törvények szerinti emberi élet, emberi jogok tudatosítása, érvényesítése és megerősítése. Valamint lelki és szellemi értékeink megóvása, a példa értékű egyházi személyek, hívő költők, papköltők életének feldolgozása, a lélek gyümölcsinek bemutatása verses-zenés irodalmi összeállítás által. A béke üzenetének közvetítését helyezték előtérbe a szomszédunkban kirobbant háború befejezéséért.

Köszönet Asztalos Julianna, Farkas Erzsébet, dr. Hortai Rita, Kovács Éva és Máдай Veronika, versmondóknak és Sárosi Veronika, Polgár Dani és Török Balázs versmondó versenyünk ifjú győzteseinek valamint Nahaj Péter, az országosan is ismert Sky Fanatic zenekar frontemberének.

- Átváltozások címmel Élterő Lélek Irodalmi Kör Egyesület mutatta be zenés irodalmi műsorát a Városháza Dísztermében. Az összeállítás címét Pilinszky János Átváltozás című verséről kapta. A költő tökéletesen írja le, hogyan formálódik és változik meg az ember, ha találkozik Istennel és engedi, az életébe. A műsorban szereplő versek és zenei betétek is ezt fogalmazták meg. A magyar klasszikus és kortárs költők alkotásainak közvetítésével szolgálják keresztény hitünket és a magyar nemzet összetartozásának értekeit a Kárpátmedencében és a diaszpórában élő magyarok körében.

Köszönet Kardos Katalin előadóművésznek, a műsor szerkesztőjének, Balogh Csilla, Bogoly Erzsébet, Hangóné Bírtha Melinda, dr. Jacsó Pál, Kardos Katalin, dr. Olajos István, Hangó Viola, dr. Romhányi Róbert versmondóknak és zenészeknek.

- Miskolci Keresztény Szemle ünnepi lapszáma Miskolci Ars Sacra Fesztivál alkalmával jelent meg, amelyet a folyóirat alapítója, Gróf Lajos mutatott be. Miskolci szerkesztésű ökumenikus folyóiratban a fesztivál szervezői mondják el gondolataikat a fesztivál üzeneteit kiemelve. A folyóirat szemlézik a város értelmiségét foglalkoztató, közéleti kérdésekből, tartalmazza az elhangzott előadásokat, foglalkozik erkölcsi, ideológiai alapvetésekkel. Húsz éve negyedévenként jelenik meg 500 példányban, főszerkesztője dr. Zsugyel János.

- Isten a szeretet” versmondó verseny döntőjére és gála ünnepére kerül sor a Városháza Dísztermében. A szakrális költészet általi megmértetést, „Lélek gyümölcséből” merítették, melyek: „a szeretet, öröm, békesség, türelem, kedvesség, jóság, hűség, szelídség, mértékletesség, tisztaság”. Gal 5,22-23

Az idei versmondó verseny elődöntőjére 12 településről több, mint hatvan jelentkező érkezett. A leghitelesebb húsz továbbjutó mutatta meg tehetségét, a döntő-gála keretében, neves zsűritagok előtt. A mindenkori elnök Kubik Anna, Kossuth és Jászai Mari díjas színművésznő, Zsuffa Tünde a 2021-es NEK sajtóigazgatója, író, Mikita Dorka színművésznő, és Mihályi Molnár László felvidéki író és publicista voltak.

- Az ünnepség egyik színfoltja az ifjúság identitását erősítő kerekasztal beszélgetés volt, melyet Farkas Erzsébet a Szent István Rádió szerkesztő műsorvezetője, háziaszonya vezetett. A beszélgetés célja az Isten felé mutató művészet megismertetése a hallgatóság értékrendjének, identitásának erősítése a mindennapok során. Részvevők: Dragonits Márta Ars Sacra Alapítvány elnöke, Kubik Anna, Zsuffa Tünde, Szabó József Miskolc-Diósgyőr plébános, teológiai tanár, Mihályi Molnár László.

Köszönet dr. Hortai Ritának az irodalmi programok megszervezéséért, lelkes előadóművészi szolgálattért, a versmondó verseny megszervezéséért, a Versbarátok Köre irodalmi programjainak összeállításáért. Továbbá Kubik Anna Kossuth- és Jászai Mari díjas színművésznő, Zsuffa Tünde a 2021-es NEK sajtóigazgatója, író, Mikita Dorka színművésznő, és Mihályi Molnár László Dragonits Márta Ars Sacra Alapítvány elnöke, Szabó József Miskolc-Diósgyőr plébános, teológiai tanár szolgálataért.

4. Média, kommunikáció, közösségépítés, filmművészet

A bonyolult szakterület vezetője Czikora Ágnes a BluePixel Kommunikációs Produkciós Iroda ügyvezetője volt.

- A tíz hónapja tartó folyamatban az előkommunikációt a fesztivál idején zajló impulzív közlések sora, majd az utókommunikáció követi, ami máig tart. Lényege a folyamatos jelenlét a médiazajban. Lehetőségeinkhez mérten a közösségi médiában impulzívan, a sajtóban rendkívüli gyakorisággal volt jelen a fesztivál, e mellett pedig szóróanyagok, plakátok segítségével és a weboldalon közzétett információkkal értük el közönségünket és építettük a fesztivál brandjét. Az Éltes Lélek Alapítvány a honlapján közzétett a programot részleteiben is Facebook kommunikációhoz kapcsolódón minden eseményhez. A teljes eseménysort felmutató plakát készült, forgalmas helyekre történő kihelyezéssel. Folyamatos és intenzív volt az E-mail kommunikáció. Több ezer szórólap és mintegy 1000 programfüzet készült, melyeket diplomákban, közösségi színtereken terjesztettünk és kampányoltunk a Miskolci Régiségvásáron is. A kampány során két sajtótájékoztatót szerveztünk. Erősítette a kommunikációt, hogy az országos sajtótájékoztatón is jelen lehettünk, és az országos fesztivál reprezentatív megnyitóján a Nemzeti Múzeumban. Ez számos további sajtómegjelenést generált, figyelmet kapott országosan. Az eseményekről

fotók, videófelvételek készültek. Nemcsak a kommunikációs stáb terjesztette az információkat, hanem a több mint 500 fellépő és minden szervező a Miskolci Ars Sacra Fesztivál népszerűsítésén dolgozott. Összegzés számokban is: kreatívok száma 70 db, facebook posztok száma 288 db, fotók száma 4000 db, videózás 58 óra, leprello 2000 db, programfüzet 1000 db, médiamegjelenés 90 db.

A Fesztivál ideje alatt három film bemutatójára került sor.

- A Tiszteletreméltó – Kelemen Didák szolgálata – Páter Kelemen Didák minorita szerzetes, hittérítő és író, gazdag életművét mutatja be a dokumentumfilm. Számos templom, iskola rendház – közte a Miskolci Minorita templom alapítója. Az alkotás felhívja a figyelmet a csodálatos életműre, máig élő kultuszára, segítve boldoggá avatását, Rendező: Czikora Ágnes Nívódíjas szerkesztő-műsorvezető.
- Magyar Passió- magyar filmdráma, amely Eperjes Károly filmrendezői debütálása volt. A forgatókönyvet Várnai Péter címzetes prépost írása alapján Petrik András, Horváth Áron és Eperjes Károly írta.
- Jókai Anna 80. A Kossuth díjas író nő születésnapja alkalmából készült dokumentumfilm Kerényi László alkotása, amelyben elhangzik egyik beszéde, dr. Ternyák Csaba érsek úr köszöntője, és az ünnepi koncert.
- Közösségépítő program keretében az ArtTér beszélgetések négy fogalmat dolgoztak fel. A békesség és az öröm után a hűség, jóság volt a közösségi beszélgetés fő témája. Ezek kapcsán vetettek fel a résztvevők izgalmas gondolatokat Az arttér-estek első alkalmá az Ars Sacra Fesztivál programsorozatában szerveződött, ezért értelemszerűen annak mottója határozta meg témáját a békesség jegyében, ami manapság hiányzik az életünkben, pedig arra mindenki nagyon vágynak.

Köszönjük Czikora Ágnes és a BluePixel Kft sokrétű kommunikációs közreműködését, sajtótájékoztatók, filmbemutatók szervezését, rendezői, műsorvezetői munkáját. Valamint köszönet az Új Misszió szerkesztőségének és Dobos Klára szerkesztőnek, a Szent István rádió szerkesztőségének és Farkas Erzsébet szerkesztőnek.

Röviden: összefoglalva: kitűnik, milyen széleskörű összefogás eredménye volt a Miskolci Ars Sacra Fesztivál mind a szereplők, mind a város lakossága oldaláról. Fő jellemzők: ökumenikus lelkiség, elkötelezettség, magas művészi színvonal, új alkotások létrehozása, a keresztény értékek közvetítése, gyarapítása, a béke üzenetének közvetítése, megemlékezés a szomszédunkban dúló háború áldozatairól. Miskolc város sokszínű kulturális életének bemutatása és gyarapítása, egyedi programok megvalósítása. A szereplők méltó fellépési, bemutatkozási lehetősége az alkotó és előadó művészek, alkotó műhelyek részére, közösségépítés, egymás erősítése. Kapcsolódás az országos rendezvénysorozathoz, országos elismertség. Szerénység nélkül megállapítható, hogy a Miskolci Ars Sacra Fesztivál a szervezők és szereplők és minden közreműködő sikerét jelentette. A nívós programsorozat térítésmentes ajándék volt a miskolci közönségnek, amelyet vastappsal jutalmazott.

A szervezők név szerint: dr. Várhelyi Krisztina Éltető Lélek Alapítvány képviselője Veres Pál polgármester úr főszervezők. Szervezőtársak: Veczán Pálné, Seresné Horváth Zsuzsanna, Máger Ágnes, Flach Antal, dr. Hortai Rita, Czikora Ágnes, Bognárné Kiss Erika, Czupper András, Farkas Erzsébet, dr. Lengyel Attila, Dobos Klára, Mikita Gábor, Holndonner Ferenc, Regős Zsolt, Berta Eleonóra, Várhelyi Zsuzsanna, Asztalos Julianna, Enyedi Gabriella, Solymosi Róbert, dr. Gyulai Gergely, Keglovics János, Gyulai Márton, Nagy Katalin.

Egy közös, őszinte Miskolci „Békesség óhajtas”-t közvetített minden szervező, szereplő és résztvevő.

Miskolci Ars Sacra Fesztivál 2024. tervezése

A szervező csapat, az együttműködő civil szervezetek, keresztény felekezetek, iskolák, Miskolc Megyei Jogú Város Önkormányzata és intézményei elhatározták, hogy 2024-ben ismét megrendezik a II. Miskolci Ars Sacra Fesztivált. A szervezeti felépítésben változás, hogy a főszervezők mellett a tapasztalatokat hasznosítva operatív vezető irányítja a felkészülés folyamatát, így racionálisabbá válik a fesztivál előkészítésének munkája.

Jelenleg a programok a védnöki testület és díszvendégek felkérése, a programok összeállításának folyamata, valamint a pénzügyi forrás biztosítására pályázat készítése zajlik.

Ismét ötletekben gazdag, újszerű, magas színvonalú produkciók kerülnek bemutatásra.

Ütemterv készül a helyszínek, programok, szereplők munkájának, a kommunikáció összehangolására.

A közönség ebben az évben sem fog csalódni.

CSIBA TIBOR – VARGA LÁSZLÓ – SEBŐK SÁNDOR

Online katekézis

Még a Covid-járvány idején, amikor hetekig, hónapokig zárva voltak a templomok, gondolták ki a Váci Egyházmegye papjai, hogy beindítják az Online katekézist. Az interneten tartanak előadást, elmélkedést, melyik katekézis milyen műfajba volt sorolható. Más-más pap, plébános tartotta ezeket a katekéziseket és mert hamar híre ment, legtöbbször több százan nézték-hallgatták végig. Azóta – bár még ma is sokan maszkban ülnek be a templomba – már nincs szükség online katekézisre, mégis úgy gondolom, hogy érdemes ezek közül néhányat elolvasni. Most három tanítást adunk közre, melyeket az isaszegi és a fői plébános, illetve a váci székesegyház karnagya mondott el – online...

VESZTESÉGEK ÉS NYERESÉGEK AZ ÉLET ALKONYÁN

Napjainkban megfigyelhető egy szemléletváltás, amely az öregséget nem statikus állapotnak tekinti, hanem folyamatnak. Ennek a szemléletváltásnak a középpontjában nem a deficit áll. Nem annak számbavétele, hogy mit nem tud az öregedő ember, hanem a lehetőséget látja, és láttatja. Erre a szemléletváltásra utal a megváltozó kifejezés is. Egyre inkább öregedésről és nem öregségről beszélünk. Azt gondolom, hogy ez a téma fontos, és különlegesen is fontos a ma embere számára. Egyrészt azért, mert idővel minket is érint, vagy azért, mert a környezetünkben lesznek öregedő emberek, vagy mi kerülünk ebbe a helyzetbe. Másrészt a környezetünkben élő emberek hozzáállása alapvetően befolyásolja, illetve befolyásolhatja ezt a folyamatot.

Tudjuk jól, hogy az öregedés elsősorban individuális folyamat. Mindenki másként éli meg, és pontosan ezért kockázatos egyetemes szabályokat hangsúlyozni. Azt azért leszögezhetjük, hogy az öregedési folyamat nem egyirányú. Nem definiálható kizárólag negatív jelzőkkel, ezért szerencsésebb az öregedés kifejezés, mint amit a korábbiakban is említettem. Nagy jelentősége van annak, hogy az ember felkészült-e az öregedésre, illetve mennyire érett személyiséggel érkezik ebbe a korba. Mennyi spirituális tudást halmozott fel eddigi életútja során. A legújabb pszichológiai tesztek bizonyítják, hogy a szellemi képességek változása, vagy ezek megőrzése nagymértékben attól függ, hogy az élete folyamán az illető mennyire élt szellemi életet és ennek megőrzéséhez az idők múltával hogyan ragaszkodott. Azt mindenképpen meg kell jegyeznünk, hogy a szellemi élet iránti igényesség nem függ elsősorban az iskolai végzettségtől, sem pedig a foglalkozástól.

Tudjuk jól, hogy a környezet szerepe és ezzel együtt felelőssége is hatalmas, hiszen sok múlik azon, hogy az idősödő embert mennyire serkentik új feladatokkal szellemi tevékenységre. Korábban azt állították a kutatók, hogy az idős emberek nehezen tud-

nak tanulni új dolgokat. Ma azonban azon a véleményen vannak, hogy az idősödő ember másként tanul. Lassabban, de mélyebben. Általános bölcsességgént szokott elhangzani, hogy az öregedő ember pontosan emlékszik arra, amit évtizedekkel ezelőtt megélt, de amit néhány órája élt át, azt már elfelejtette. Az újabb kutatások megalapozottnak vélik azt a nézetet, hogy a rövidtávú emlékezés erősen függ a környezet motivációjától, vagyis attól, hogy mennyire sütik rá az idősödő emberre a feledékenységi bélyegét. Hogy a mindennapjai iránt mennyire érdeklődnek.

Másrészt nem szabad elfeledkezni arról a tényről sem, hogy a pszichomotorikus képességek nem az öregedés fázisában kezdenek el gyengülni, hanem ez a folyamat megkezdődik már az ember harmincas éveitől. Az öregedés nem megváltoztathatatlan, sem pedig visszafordíthatatlan állapot, hanem egy olyan folyamat, amely nemcsak visszafelé, a múltba révedésre, hanem előre, az ajándékba kapott időskori napokra is utal.

Fontos azonban tudomásul venni azt is, hogy gyakran nem könnyű együtt élni idősödő emberekkel. Ez elsősorban azokra vonatkozik, akik beletörődtek a megváltoztathatatlanba, és elfogadták az öregséget, mint leépülést. Mondhatjuk azt is, hogy feladták és megkeseredtek.

Gyökössy Endre így fogalmaz: öregedvén nemcsak ráncaink, hanem a lelki ráncaink is elmélyülnek, a karakterek kiélesednek. Zsörtölődő emberből kötekedőkké leszünk, a takarékosból zsugori, az iszogatóból iszákos, a beszédesből fecsegő, a rendszeretőből rendszerező, a gyermekdedből gyerekes, az önállótlanból tehetetlen, a kegyesből kegyeskedő válhat – mondja.

Akik viszont nem az öregedés deficitjét látják pusztán, hanem az öregedés szépségét is, s akiket a környezetük is így kezel, azok derűsen élhetik meg ezt az életszakaszt. Nem kétségbeeséssel, hanem az én teljességének megtapasztalásával. Nagyon sok múlik a szociális, kulturális, családi környezeten, ahol az idősödő ember él. Azokon a szellemi és lelki hatásokon, amelyek őt érik. Ezért fontos küldetésünk van, segítenünk kell az idősödő embert abban, hogy kihasználja életkora lehetőségeit, megőrizze környezete iránti érdeklődését, ápolja kapcsolatait, elfogadja egyes életterületein a beszűkülést, tudja átélni és megélni a veszteségeit. Legyen nyitott életkérdéseiről beszélgetni. és az emlékezés ne csupán nosztalgia legyen számára, hanem egyben erőtgyűjtés is.

Gyökössy Endre néhány jótanácsot fogalmaz meg az élet alkonyán. Azt mondja, sohasse tartsuk értelmetlennek, vagy céltalannak az életet. Mindhalálig ápoljuk a kapcsolatainkat felfelé, befelé és kifelé, vagyis Istennel, saját magunkkal és embertársainkkal és a természettel. Ne idegenkedjünk az újtól, mert vagy haladunk az úton és növekszünk, vagy visszafejlődünk. A stagnálás nem létezik. Mindvégig foglalkozunk azzal, amivel foglalkoztunk, vagy azzal, amire úgymond nem jutott időnk az életünk során. Kössünk barátságot a fiatalokkal, a gyermekeink gyermekeivel. Többet törődjünk az élőkkel, mint az elhunytakkal. Beszélgessünk, ne csak megbeszéljünk. Mosolyogjunk sokszor és sokat, mert a humor vonzó, a keserűség viszont mindig taszító. Óvakodjunk a tétlenségtől, de ugyanakkor a stresszokozó túlterheltségtől is tartsuk távol magunkat. Barátkozunk meg az öregséggel, mint Isten elvonókúrájával – mondja a bölcs, öreg tanító.

Csiba Tibor
isaszegi plébános

„AKI JÓL ÉNEKEL, KÉTSZERESEN IMÁDKOZIK”

Az éneklés és az imádság kapcsolata régi klasszikus téma. Mind a kettő jelen van az egyház életében. Kezdetről fogva énekelt már a krisztusi közösség, az apostoli testület. Tudjuk, hogy az utolsó vacsorán is együtt énekelték a zsoltárokat, illetve Krisztus és az apostolok együtt vonultak ki az Olajfák hegyére, és azt írja a Szentírás, hogy zsoltárokat zengve tették ezt.

A Szentírásnak más helyein is szóba kerül, az Ószövetségben is az éneklés fontossága, a *Cantate Domino*, az Énekeljetek az Úrnak. A 96. zsoltárban például ez szerepel, és gondolhatunk arra, hogy Pál és Szilás, amikor a börtönben voltak, zsoltárokat énekeltek. Amikor elkezdtek énekelve imádkozni, akkor lehullottak a bilincsek a kezeikről, megnyíltak a börtönkapuk és szabaddá váltak. Átéltük mi is ennek a bezártágnak az érzetét, ilyenkor hiányzik az éneklés, az énekelt imádság, a közös éneklés, a közösségben végzett imádság, de számíthatunk mi is arra, hogy számunkra is megnyílnak majd ezek a jelképes börtönajtók, kinyílnak a templomok kapui, örvendezhetünk annak, hogy imádkozhatunk és énekelve imádkozhatunk.

Elmélkedésünk témája egy régi mondás, hogy aki énekel, kétszeresen imádkozik. Eredetileg úgy szól ez a mondás, hogy aki jól énekel, az imádkozik kétszeresen. Egyszer beszélgettem erről a témáról valakivel, azt mondta, micsoda mennyiségi szemlélet ez, hogy egyszeresen, vagy kétszeresen imádkozunk és mi köze ehhez az éneklésnek. Szent Ágostonnak tulajdonítják ezt a mondást, bár semmi nem bizonyítja, hogy ő mondta volna, viszont mondott mást a Vallomásokban. A tizedik fejezetben az található, hogy aki szeret, az énekel. A szeretetből tehát éneklés fakad, dalra fakad az ember. Ha egymást szeretjük – gondoljunk a szerelmesekre, gondoljunk a barátságra, a közösségi emberi kapcsolatokra – sokszor dalra fakadunk. Szeretünk szerelmes dalokat énekelni, vagy éppen szerenádolni, vagy együtt nótázni, egy jót mulatni. Ha tehát szeretet van a szívünkben, dalra fakadunk, énekelni tudunk. Ezt mondja Szent Ágoston, egy templomszentelési beszédében tett erről említést, amikor szintén énekelt a közösség.

Ebben a mondásban talán az a fontos, hogy aki *jól* énekel, az kétszeresen imádkozik, hogy jól kell énekelni, nem akárhogyan. Ismét visszatekintünk az egyháztörténelem korábbi századaira és dokumentálva van, hogy már az apostoli időkben a megfelelő tisztségek megvoltak a szentmise bemutatásánál, a megfelelő funkciót végezte mindenki és nyilván az ének tanításának is megvolt a mestere, akár a katakombák rejtékében, akár magánháznál végezték a szentmisét. Amikor aztán a fordulat megtörtént, a Nagy Konstantin-i fordulat és felszabadult az egyház, onnantól intézményesen is bevezették, hogy a liturgikus éneket tanítsák képzett emberek, konkrét megbízottak és felelősök, akik a liturgiát vezetik, és a népet tanítsák meg az énekre.

Aztán az V–VI. században már kialakul az úgynevezett Schola Cantorum. A szerzetesi iskolákban Szent Benedek idejében már szisztematikusan tanítják a liturgikus és egyházi énekeket. De a Schola Cantorumokban, tehát a püspökségek mellett alapított énekiskolákban, amiket később vagy káptalani iskolának, vagy kórusiskolának neveztek, kifejezetten arra ügyeltek, hogy az egyházi ének minősége méltó legyen az Isten szolgálatához.

Visszatérve Szent Ágoston gondolatához, hogy aki szeret, az énekel, ehhez én azt is hozzáteszem, hogy aki szeret, az díszítve, díszesen énekel, és akit szeretünk, annak az életét szeretnénk gazdagabbá, díszesebbé, szebbé tenni. Megjelenik ez a népművészetben, a képzőművészetben is. Azért faragják díszesre a bölcst, mert szeretik azt a kisgyermeket a szülők, akit várnak. És azért faragják díszesre a koporsót, mert szeretik azt a hozzátartozójukat, akit éppen eltemetnek, de azért díszítjük a lakást, és azért teszünk virágot a vázába, mert szeretjük, akit várunk, akit vendégül látunk.

Az énekléssel is így van ez, hogy mivel Istent szeretjük, és az Isten dicsőségére éneklünk, egyre díszesebbé, egyre szebbé, egyre felemelőbbé, egyre művészebbé, egyre professzionálisabbá válik. Ezért kell az, hogy a mai világunkban is az egyházi ének tanítását nagyon fontosnak tartsuk, mint ahogy az egyház történelme során mindig is az volt.

Az én gyermekkoromban, amikor hittanórára jártam, az első öt percében, vagy az óra közepén pihenteték néhány percet arra szánt a hitoktató, hogy megtanuljunk egy-egy Szent vagy Uram-éneket. Most is nagy szükség van arra, hogy tanítsuk az éneket. Sokan panaszkodnak, hogy a mai világban, főleg, amióta az adatrögzítés és a zenei anyag rögzítése is elektronikus módon történik, egyre kevesebben zenélnek, egyre kevesebben énekelnek világi viszonylatban és a szentmiséken is. Tehát tanítani kell az éneket és lelkesíteni kell mindenkit arra, hogy énekeljen, mert a szép éneklés, a jó éneklés valóban kétszeres imádkozás.

Biztatom tehát hitoktatóinkat és a kedves paptestvéreket, akik a hitoktatásban részt vesznek, hogy minden hittanórán néhány percet fordítsanak az énektanulásra. Olyan mérhetetlen gazdagság, olyan mérhetetlen teológiai, etikai mélység van énekeink szövegében, és olyan érzelmi nevelőerő, a lelkiéletet gondozó nevelőerő van az énekeink dallamvilágában, amit én magam is egy életre munícióként vittem magammal, és még sokszor most is abból élek, amit gyermekkoromban énekelve megtanultam. Segítsen mindnyájunkat a jó Isten abban, hogy a hittanórákon túl a szentmise előtt is – és erre a kántorokat is kérem – szánjunk néhány percet arra, hogy a népet lelkesítsük, és az éneket tanítsuk, mert aki jól énekel, az kétszeresen imádkozik.

Varga László

a váci székesegyház karnagya

„BARÁTAIMNAK MONDALAK BENNETEKET”

Úgy gondolom, hogy az emberi kapcsolatok egyik csúcsa a barátság. A másik lehetne az elkötelezett férfi-nő kapcsolat, de abban is benne kell, hogy legyen a barátság. Szoktam mondani a jegyeseimnek, hogy ha nem ők egymásnak a legjobb barátai is egyben, akkor ne házasodjanak össze.

Az ember egyik alapvető vágya, hogy ismertté legyen. Ismerjék őt és fogadják el olyannak, amilyen. Feltétlen szeretetre vágyik mindenki, nemcsak a gyermek, a felnőtt is. Úgy is lehet mondani, hogy ne kelljen takargatni semmit. Merjen az ember egy lelki meztelenséggel ott állni a másik előtt, nem takarva semmit, mert tudja azt,

hogy elfogadják olyannak, amilyen. Hol tud ez kielégülni igazán, ez a belső igény? Sajnos, azt kell mondanom, hogy sokszor még a szülő-gyermek kapcsolatában sem, hiszen hányszor tanúi vagyunk annak, hogy olyan feltételeket szab, olyan elvárásokkal van a gyerek iránt a szülő, amit szegény gyerek nem tud teljesíteni és állandó megfélemlési kényszerben van. Hány gyereket tönkretesznek így a szülei.

Sokszor még a házastársi kapcsolatban is hiányzik ez a feltétlen szeretet, hiszen ha az embernek mindig bizonyítania kell, hogy ő meg akar felelni, az hihetetlenül sok energiát vesz el, és nem jó. Az ember mindig arra vágyik, hogy hallja, igen, én úgy szeretlek téged, ahogy vagy. Ezek után megkérdezheti az ember, hogy mi a barátság lényege? Aquinói Szent Tamás úgy fogalmazza meg, hogy a barátság értékek cseréje. A két személy között értékek áramlanak. Mindent megosztanak egymással. Saint-Exupéry perig a Citadella című könyvében pedig azt írja, hogy a barát az, aki nem mond ítéletet fölötted.

Még a hetvenes években jelent meg egy alapkönyv, az Így élni jó. A francia szerző, Michel Quoist azt írja, hogy a barát az, aki mindent tud rólad és mégis szeret. Illetve nem is ő mondja, hanem mások fogalmazzák meg így. A barát az, aki elfogadja az embert. Ezért van olyan kevés barátunk. Mert ki az, aki mindent tud rólam és mégis szeret.

Tizenhét éves koromban ütött szíven és mellbe a következő szentírási rész: Jézus így tanított az utolsó vacsorán. Ez az én parancsom. Szeressétek egymást, mint ahogy én szeretlek titeket. Nagyobb szeretete senkinek sincs annál, mint aki életét adja barátaiért. Ti barátaim vagytok, ha megteszitek, amit parancsolok nektek. Már nem mondalak titeket szolgálknak, mert a szolga nem tudja, mit tesz az ura. Barátaimnak mondalak titeket, mert mindent tudtul adtam nektek, amit Atyámtól hallottam. Nem ti választottatok engem, hanem én választottalak titeket, és arra rendeltelek, hogy munkátokkal gyümölcsöt hozzatok, maradandó gyümölcsöt. Akkor mindent megad nektek az Atya, amit nevemben kértek tőle. Ez az én parancsom, szeressétek egymást.

Tizenhét éves koromban olvastam először ezt a szentírási részt, és annyira megragadott engem, hogy Krisztus felajánlja a barátságát, hogy a papszenteléskor az emlékképre ezt írtam, hogy barátaim vagytok. Nem ti választottatok engem. Aztán amikor 25 éves pap lettem, akkor se tudtam jobbat, akkor is ezt írtam fel az emlékképemre, és ezt írtam a 40 éves papságom alkalmával is, és most az aranymisére is ez volt a jelmondatom. Annyira megragadott, hogy Jézus meghív engem a barátságára, olyan végtelen biztonságot adott nekem, hogy azóta se tudok jobbat mondani és többet a Jézussal való kapcsolatomról.

Jézus meghív, felajánlja a barátságát és ebben a barátságban, ha elfogadom, teljesül minden, amit a barátságról el lehet mondani. Ő hív és ő ajánlja fel a barátságát, nem én kerestem. Jó hallani ezt és azt is, amit a jó Pásztorról szóló példabeszédében mond, hogy ismerem enyéimet. Jézus ismer engem, ismeri a gyarlóságaimat, a hibáimat, a bűneimet és mégis azt mondja, hogy a barátaim vagytok, ez fantasztikus biztonságot ad.

Isten előbb szeretett minket, ahogy Szent János apostol írja. Ő az, aki teljesen elfogad engem, nem válogat. Ugyancsak Jézus mondja, jöjjetek hozzám, akik elfáradta-

tok, az élet terheit hordozzátok, megenyhítelek titeket. Nem az egészségeseknek kell az orvos, hanem a betegeknek. Olyan csodálatos biztonságot jelent, hogy Jézus úgy szeret, ahogy vagyok.

Megtaláltam egy német szerző, Ulrik Schäfer Így szól az Úr című versét. Jézus szájába adja a következő szavakat: Elfogadlak téged. Nem az ideális, szuper álomképet, hanem téged, aki testestől-lelkéstől előtttem állsz. Mindenestől. Előttem száz hibád. Úgy fogadlak el, amilyen vagy, nem olyannak, amilyennek szeretnél lenni. Úgy szeretlek, amilyen vagy. Nem feltételes módon szoktam szeretni. Nagyon sokszor felolvasom ezt a versrészletet, esküvőkön is, hiszen az igazi szeretetről szól. Jézus így szeret engem.

Teljesül a Jézussal való barátságban az a gondolat is, amit Aquinói Szent Tamás fogalmaz meg, hiszen Jézus azt mondja, mindent tudtul adtam nektek, amit Atyámtól hallottam. Nemcsak tudtul adja, hanem meg is oszt velünk mindent Jézus. Ennél többet, ennél értékesebb barátságot nem talál az ember életében. Arra is példát ad, hogy hogyan szeressük egymást, hogyan tudom Őt viszonzszeretni. Szeressétek egymást, ahogy én szerettelek titeket. Ő pedig úgy szeretett, hogy mindent odaadott. Ha mindent odaad nekem, akkor gazdag lesz az életem, olyan muníciót kapok, ami egy életen keresztül elég lesz nekem, hogy az élet teljességére eljussak.

Michel Quoist mondja, hogy a szeretet önmagam odaajándékozása a másoknak. Jézus megtette, odaajándékozta magát nekem, egyben segít, hogy én visszaajándékozzam magam neki, és oda tudjam magam ajándékozni másoknak, akinek valaha azt mondtam, szeretlek téged. Azt gondolom, a barátinak fontos az, hogy a barátja boldog legyen. Ha Jézus barátságát elfogadom, akkor ő gondoskodik arról, hogy boldog legyek, belső békében, belső harmóniában éljek. Mondja is az utolsó vacsorán, hogy az én békémet adom nektek. Nem úgy, ahogy a világ adja, ez olyan béke, ami a külső békétlenségek, viharok, nehézségek, gondok, bajok ellenére is belső nyugalmat, békeséget és boldogságot ad. Köszönöm Jézusom, hogy meghívtál barátodnak.

Sebők Sándor
főti plébános

GRÓF LAJOS

Csak egyet akarok gyűlölni: magát a gyűlöletet

A címet Gárdonyi Gézától kértem kölcsön. Intelmek fiaimhoz alcímű írásában olvasható többek között ez a mondat is. Mindnyájan tapasztaljuk, milyen óriási gyűlölet van manapság az emberekben, és nemcsak politikai ügyekben. Eszembe jutott, hogy a Bibliában is találkozunk itt-ott a gyűlölet szóval. Utánanézttem, és meglepetésemre több mint kétszázszor szerepel ez a szó, ez a kifejezés az Ószövetségben (ezen belül is különösen a zsoltárokban) és az Újszövetségben is. Ráadásul néha nehezen megmagyarázható formában. Dávid is megkérdezi Istentől, ne gyűlöljem, aki téged gyűlöl? Igen, égő gyűlölettel gyűlölöm. Sőt még Jézus is azt mondja, hogy aki nem gyűlöli apját, anyját, feleségét, gyermekeit..., az nem lehet a tanítványa.

Gróf Lajos

Mi hát a gyűlölet, miért pusztít emberi, családi, nemzeti, nemzetközi kapcsolatokat. Először *dr. Lubinszki Mária* pszichológus, a Miskolci Egyetem Tanárképző Intézetének egyetemi docense írását adom közre.

A gyűlölet nem alapérzelem; komplex, bonyolult és nagyrészt tudattalan folyamatok veszélyes összjátéka. Sokszor érthetetlen, makacs, megszállott cselekedetekhez vezet, kortól, nemtől, és társadalmi hovatartozástól függetlenül. A „titok” nyitja lélektanilag, hogy a gyűlöletben többszörös elhárító folyamatok működnek. Alapja a bánat, szomorúság, mely valamilyen veszteségre adott tiszta érzelmi reakció. Ezen a ponton azonban két választási lehetőség van: vagy megküzdünk vele, feldolgozzuk, elgyászoljuk a magunk egyéni, személyes életterében és kapcsolati lehetőségeiben, vagy nem küzdünk meg. Ez utóbbi esetben úgy hárítjuk el a problémát, hogy részben vagy egészben áttoljuk egy másik személyre, embercsoportra, társadalmi rétegre. Az áttolás védekezés, sértett büszkeségünk feletti dac. Ezzel mindig társul projekció, azaz kivetítés. A gyűlölet tárgyára vetítjük mindazt, ami megoldatlan problémát jelent számunkra; az ehhez kapcsolódó agresszió tehetetlenségből fakad. Összefoglalva, a gyűlölet pszichodinamikája: eltolásra épült projekció az énrendszer „védelmében”, valójában azonban a „szembenézni nem tudás”, a tagadás és elhárítás tudattalan folyamata. Épp ezért sok más, személyes problémánkat is, egész múltunkat, fájdalomunkat a gyűlölet tárgyára vetítünk, elnyerve így egy látszólagos stabilitást. Ezért marad fenn olyan olyan makacsul a gyűlölet; nagyon nehéz, szinte lehetetlen leépíteni. Kiegyensúlyozott, harmonikus személyiségműködés összeférhetetlen a gyűlölettel. A gyűlölet olyan

mély, fixációs pontot képez az emberben, ami folyamatosan energiát von el; önmagát tápláló folyamatként. Különösen könnyű társadalmi csoportokat, rétegeket gyűlölni; napjainkban is egyre megdöbbentőbb példákat ad az élet erre. A gyűlölet nem megoldás. A társadalmi problémák is bennünk, a mi személyes életünkben gyökereznek: hányadán is állunk kapcsolatainkban, honnan hová tartunk, tudjuk-e, ismerjük-e a szeretet nyelvét. Azt az őszinte, védekezés- és elhárításmentes létmódot, ahol a konfliktusok feldolgozhatók, a veszteségeink elgázosíthatók, és egy egészséges középpont, otthon, család megteremthető és működtethető.

Ez olvasható erről a Pszichológiai Lexikonban:

„A gyűlölet az ellenszenv és ellenségeség rendkívül intenzív érzése, erős agresszív késztetéssel egyének vagy társadalmi csoportok ellen (pl. idegengyűlölet, fajgyűlölet). A szeretet ellenpólusa, némelykor vele ötvözve mint szeretet-gyűlölet (ambivalencia) jelenik meg. A gyűlölet hosszú időn keresztül fennmarad, néha bosszúra késztet; vele ellentétbe a düh gyorsan elmúlik.”

★ ★ ★

Leszek Kolakowski lengyel filozófus Gyűlöletben élni – halálban élni... című írásában így fogalmaz:

Soha, senkinek, semmilyen körülmények között, semmilyen helyzetben nincs joga gyűlölni. Az igazság abban a pillanatban igazságtalansággá válik, mihelyt a gyűlölet segítségével kívánják megvédeni, vagy ami ugyanazt jelenti: önmegsemmisítés a gyűlöletet az igazság szolgálatába állítani.

A gyűlölet tönkreteszi, erkölcsileg védtelenné teszi az egyént a külső erőkkal szemben. A gyűlölet az egyén erkölcsi megsemmisítését, öngyilkosságát jelenti, s még a szolidaritás gyökerét is kitépi a gyűlölködőből. A kifejezés: vak gyűlölet – kitűnően mutatja a lényegét. Nem lát mást, csak ezt: gyűlöletet!

A gyűlöletnek pusztán negatív jellege megbénítja az emberek közötti érintkezés normális formáit, elpusztítja a személyiséget, és így kitűnő eszköz arra, hogy az embert szellemileg lefegyverezze.

A gyűlölet mindent felemészítő energiája megöli a bizalmat, az emberi kapcsolatokat, véget vet az egyén integritásának, és ezért lelkileg előbb semmisíti meg magát az egyént, mint állítólagos ellenségét. Ebből kiindulva megállapíthatjuk: gyűlöletben élni annyit jelent, mint halálban élni.

★ ★ ★

A *Wikipédia* nevű enciklopédiában ez olvasható:

A gyűlölet egy tartós vagy rövid idejű érzelmi állapot, amelynek tárgya lehet egy személy, emberek csoportja, állat, vagy tárgy, esetleg elvont fogalom.

Az oka lehet érzelmi zavar (szubjektív ok), de a gyűlöletet kiváltó személy agressziója, vagy valamilyen magatartása is (objektív ok).

Szubjektív (alaptalan) gyűlölet esetében az okok meghatározása, a zavar megszüntetése a pszichológia és pszichiátria hatáskörébe tartozik. Objektív (megalapozott) gyű-

lölet esetén szélsőséges esetekben a bűnüldözésnek, az áldozat védelmének jut szerep (kriminalisztika), de legtöbbször itt is szükség van a pszichológus, illetve a pszichiáter közreműködésére is.

A gyűlölet lehet elfojtott, de gyakran manifesztálódik verbális (becsületsértés, rágal-mazás stb.) vagy fizikai (megalázás, testi sértés, gyilkosság stb.) agresszió formájában.

Az elfojtott gyűlölet idővel valamilyen lelki zavart (depresszió, paranoia, rögeszme, öngyűlölet stb.) okoz.

Ahogy az első bekezdésben jeleztem, a Bibliában több mint kétszázszor szerepel ez a szó valamilyen formában. Ezért papokat, lelkészeket is megkértem, magyarázzák meg ezt a kifejezést, különösen is, hogyan kell érteni a Szentírásban található mondatokat. Elő-ször dr. *Berkes László* kanonok, az újdíósgyőri Szent Imre-templom plébánosa válaszolt:

Az Úristen szeretetre, békére, s így boldogságra teremtette az embert. A gyűlöletben tehát az ember istenképiségének, Istenhez való hasonlatosságának eltorzulását kell látnunk. Nem csak bűn, hanem alaphűn, forrásbűn, amelyből más bűnök következ-hetnek.

Sokan úgy gondolják, hogy a gyűlölet a szeretet ellentéte. Bár a szeretetben is van érzelem, ám a döntő elem az akarat működése. Szeretni annyi, mint mindig jót akarni másoknak – ahogyan egy meghatározás-próbálkozás mondja. Mivel az akarat ellenté-te a nem-akarat, ezért a szeretet ellentéte is inkább annak hiánya, azaz a szeretetlenség.

A gyűlöletben lényegesen több az érzelmi összetevő, s így, ha valamivel párhuzam-ba, vagy ellentétbe állítanám, az inkább a szerelem. A párhuzamba állításból egy do-log tűnik elő máris, ami közös, mégpedig, hogy mind a kettő „vakká” teszi az embert. Míg azonban a szerelemben ez pozitív jellemvonás lehet, a gyűlöletben ez a bűn mi-voltot mélyíti, s a gyűlölettel való felhagyást nehezíti.

A gyűlölet ellentéte – szerintem – tehát nem annyira a szeretet, hanem a csodálás, a nagyra értékelés, a megbecsülés, az elismerés, mai divatos szóval a „lájkolás”, a kedvelés. Ezekből a szavakból is látszik, hogy a gyűlöletnek nem véletlenül egyik állandó jelzője a „vak”. A vak, a tudatosan vak nem csak nem ismeri el a másik értékeit, hanem nem is akarja azokat meglátni. A gyűlöletet azért szokták a szeretet ellentétéként ábrázolni, mert a szeretethez hasonlóan erős motiváltságot is ad. S ez a motiváltság nemcsak más-soktól, hanem magától a gyűlölőtől függ, hiszen önmagában könnyen gerjesztheti. A gyűlölet alapja nem egy bizonyos objektív visszás magatartás elvetése, hanem minden korrekt információ beszerzésének tagadása. Magyarán, a vak bármit mondhat, hogy mit látott. A gyűlöletnek ezen öngerjesztő jellemvonása miatt nevezhető a gyűlölet indulatnak, s mint ilyen, leginkább a haraghoz, a mások megvetéséhez hasonlít.

Ami az evangéliumban található jézusi kifejezést illeti, vagyis, hogy „aki nem gyű-löli apját, anyját, az nem méltó hozzám”, az egyszerűen az összehasonlításból, párhuzamba állításból fakad.

Példának mondhatom a gyerekek menzáját. Kétféle levesből lehet választani: bab-leves – húsleves.

Jancsi a bablevest választja, Juliska a húslevest. Jancsi kérdezi: hogyhogy te nem ezt a finom bablevest kérted? Mire Juliska: „gyűlölöm” a bablevest. Pedig volt egy hét, amikor csak bableves volt, és Juliska akkor jóízűen megette azt is. Jézus nem a szülők gyűlöletére biztat bennünket, hisz nem is mondhatnánk, hogy szeretjük Jézust, ha nem szeretnénk a szüleinket. Ez az evangéliumi fogalmazás nem akar mást mondani, csak azt, hogy Jézust mindenekelőtt, mindenkitől jobban kell szeretnünk. S újból mondom, ez a Jézus iránti szeretet többek között éppen abban mutatkozik meg, hogy szeretjük a szüleinket. De olyan nem lehet, hogy a szülőket előbbre helyezem Jézusnál, az Istennél.

Befejezésül még annyit, hogy amint a szeretet és a szerelem úgy betöltheti az ember szívét, hogy szinte túlsordul, úgy a gyűlölet is hatalmába veheti az embert lába ujjától a feje búbjáig. Szinte „programot” ír az ember számára, szinte „lelkésíteni” tudja, hogy mozgósítsa energiáit, ami végül összetűzéshez, „háborúhoz” is vezethet. Nagyon nehéz féken tartani, lelohasztani a gyűlöletet, de nem lehetetlen. Szélesebb látókörré való törekvés, az alázat, a tudatos szolgálat és a lehetetlennek bélyegzett „ellenség-szeretet” megvalósíthatóságának elfogadása tud ebben segíteni.

★ ★ ★

A 2021-ben elhunyt lengyel minorita szerzetes, *Bogdan Adamczyk* röviden így fogalmazott: A tisztasági fogadalom által a szerzetes mindent elutasít, ami elfordítaná tekintetét a Feltámadotról és Isten osztatlan szemlélésétől. Ilyen módon ma is teljesülnek Krisztus szavai: „*Ha valaki követni akar, de nem gyűlöli apját, anyját, feleségét, gyermekét, fivéreit és nővéreit, sőt még saját magát is, nem lehet a tanítványom*” (Lk 14,26). A gyűlölni szó nem a gyűlölet érzését jelenti, hanem belső elszakítottságot, Isten és Krisztus szeretetét minden más emberi szeretet fölött, Krisztus szeretetét a férfi és nő szép szeretete fölött.

★ ★ ★

Szarka János ny. görögkatolikus parókus is válaszolt kérésemre.

A gyűlölet a szeretet ellentéte és a rossznak, a bűnnek a gyümölcse. Isten mindent jónak teremtett, de legfőbb jó maga az Isten! A parancsok egyúttal értéksorrendet is takarnak. Főparancs az istenszeretet parancsa (1–3. parancs). Ezután következik az emberek szeretete: „Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat! (4–10.)”

Az Ószövetségben Mózes még pogány közösségek kiirtását is megengedte, ha azok veszélyeztették a zsidó nép Jahvehoz való hűségét (illetve élt a „szemet szemért” elv). A szeretet Istene „szent” és féltékeny Isten, aki gyűlöli a bálványimádást.

Isten az Újszövetségben is gyűlöli a bűnt, de nem akarja a bűnös halálát. A gyűlölet pusztít, árt önmagának és az ellenfelének. Megöli a gyűlölködőt és a gyűlölt személyt is. Isten Jézusban a szeretetté lesz. A gyűlölet áldozataként hal meg, de halála által megöli a gyűlöletet. Jézus imádkozott övéért, hogy megőrizze őket a Gonosztól. Bevezette a világba a szeretetet: „Úgy szeressétek egymást, ahogy én szerettelek titeket!” A keresztény ember tudja, hogy egyedül a szeretet éltet és tesz Istenhez hasonlóvá. Így a keresztény számára véget ér a gyűlölet.

Péter András, a diósgyőri református gyülekezet lelkipásztora arról is elmélkedik, hogy mi táplálja bennünk a gyűlöletet? Az önzés, irigység, féltékenység, harag, amit a szívünkben táplálunk.

A gyűlölet, gyűlöl kifejezés meglepően sokszor szerepel a Szentírásban, és még meglepőbb, hogy nemcsak a gonoszok gyűlölködnek, nemcsak a hitetlenek, hanem az igazak, a hívők is, sőt, maga Isten is...

A gyűlöletet a szeretet ellentétéként szokták azonosítani – igen, de nem ilyen egyszerű a helyzet. Különböző szintjei, tárgyai, megnyilvánulásai fordulnak elő a Bibliában és nem is csak egyetlen szóval fejezi ki a héber ezt a fogalmat. Van, amikor csupán a szeretet hiányát vagy megvonását jelenti, vagy elégedetlenséget. Máskor elutasító, vagy mellőző magatartást, és gyakran előfordul, hogy akár a gyűlölet tárgyának elpusztítására is irányuló törekvést. A gyűlölet tetőfoka, amikor gyilkos tettekbe torkollik.

Az értelmező szótárban a gyűlölet heves ellenséges indulatot, érzést jelent.

De a Bibliában attól még, hogy ellenséges az indulat, ez a fogalom önmagában se nem jó, se nem rossz (Préd 3,8). Annak motívuma és tárgya határozza meg minőségét. Eszerint van negatív és pozitív töltetű gyűlölet.

A Bibliában meghatározó az Istenhez való viszony. Ezért a Biblia szemlélete szerint a gyűlölet minőségét is az Istenhez igazodó indok, vagy cél határozza meg. Eszerint a gyűlölet negatív, ha Isten akaratával, személyével ellenkező és pozitív, ha megegyező.

Ő az abszolút mérce! Ezért a gyűlölet nem egy abszolút negatív magatartás a Bibliában, sőt, van, hogy egyenesen hősies követelmény, mert az Isten iránti szeretet megköveteli a gonosz gyűlöletét. Dávid például dicsekszik azzal, hogy gyűlöli az Istentől elfordulókat, megvetőket stb.

Ez az értékítélet főleg az Ószövetségben feltűnő, ám ebben is újat hozott Jézus az Újszövetséggel. Ő is beszél a gyűlölet szükségességéről, de nem mint egy bárki elleni ellenséges indulat jogosságáról, hanem mint egy döntéshozatalról vele kapcsolatban: „Egy szolga sem szolgálhat két úrnak, mert vagy az egyiket gyűlöli, és a másikat szereti, vagy az egyikhez ragaszkodik, és a másikat pedig megveti. Nem szolgálhattok Istennek és a mammonnak” (Lk

16, 13). „Ha valaki hozzám jön, de nem gyűlöli meg apját, anyját, feleségét, gyermekeit, testvéreit, sőt még a saját lelkét is, nem lehet az én tanítványom” (Lk 14, 26).

Egyszerűen csak azt kívánja, hogy aki tanítványa akar lenni, szakadjon el attól és azoktól, amik/akik elválasztják, elvonják tőle.

Jézus álláspontja az ellenséggel kapcsolatban is a szeretet, ami kizárja a gyűlöletet. Amíg az ember gyűlöletének a tárgya rendszerint a másik ember, addig Isten nem magát az embert gyűlöli, hanem annak bizonyos tevékenységét, indulatát, magatartását, szokását – tehát valami olyat, ami elválasztható, megkülönböztethető magától a személytől. És amíg az ember gyűlöletének motiválója a szeretetlen ellenséges indulat, addig Ő, aki a Szeretet, soha nem mond le az emberről, és nem csak annak látja, amilyen éppen, hanem azt is hiszi, hogy megtér hozzá és saját maga is meggyűlöli magában a bűnt, a gonoszt és újjászületik...

Ez a hit indította el a mennyei dicsőségéből az Istenfiút, a Krisztust, hogy a Názáreti Jézusban testet öltson magára és ebben a saját élete árán megváltson a halálból...

Mindenesetre az emberben a gyűlölet egy olyan indulat, amely addig növekszik belsejében, míg ki nem csordul, át nem csap cselekedetre, ha nem szüntetik meg azt, ami táplálja. A nevében is hordozza ezt: gyűlik, gyűlik, aztán pedig „ölet” = gyilkos, eltíró tette kényszerít.

Mi az, ami táplálja? Az önzés, az irigység, a féltékenység, a harag, ha annak hosszan helyet adunk a szívünkben, ellenséges magatartás, akadályoztatás stb. A kísértés/ösztönzés bűn ezen mechanizmusát egyébként tökéletesen leírja Jakab apostol a levelében: Jak 1:13–1:16. (13) Senki se mondja, mikor kísértetik: Az Istentől kísértetem: mert az Isten gonoszsággal nem kísérthető, ő maga pedig senkit sem kísért. (14) Hanem mindenki kísértetik, amikor vonja és édesgeti a tulajdon kívánsága. (15) Azután a kívánság megfogván, bűnt szül; a bűn pedig teljességre jutván halált nemz. (16) Ne tévelyegjetekek szeretett atyámfiak!

Hol táplálódik?

A gyűlöletet a szívünkben tápláljuk, mint minden indulatot. ...Ám haragudjatok, de ne vétkezzetek, az ördögnek helyet ne adjatok! – mondja Pál apostol. A gyűlöletet azzal tápláljuk, hogy helyet adunk az ördögnek a szívünkben.

Ezért a gyűlölettel szemben az egyetlen orvosság: a szívcseré!

ÚJ SZÍVRE VAN SZÜKSÉG, MELYET AZ ÚJJÁSZÜLETÉSBEN KAPUNK A SZENTLÉLEK ÁLTAL EGYENESEN FELÜLRŐL (Ján 3:5–3:8). (5) Felele Jézus: Bizony, bizony mondom neked: Ha valaki nem születik víztől és Lélektől, nem mehet be az Isten országába. (6) Ami testtől született, test az; és ami Lélektől született, lélek az. (7) Ne csodáld, hogy azt mondtam neked: Szükség nektek újonnan születnetek. (8) A szél fú, ahová akar, és annak zúgását hallod, de nem tudod honnan jó és hová megy: így van mindenki, aki Lélektől született.

Kérésemre egy jezsuita szerzetes testvér is írt néhány sort a gyűlöletről.

Nagy Ernő jezsuita szerzetes testvér vagyok, 65 éves. Falun nőttem föl Heves megyében, Bükkszéken. Nem emlékszem, hogy ott hallottam volna a gyűlölet szót gyerekkoromban. Inkább az hangzott el, hogy ki nem állhatom azt az embert.

Aztán felnőve hallottam a gyűlölet kifejezést, de ösztönösen tartózkodtam tőle, és nem használtam. Talán ennek a szónak az (általam érzékelt) engesztelhetetlensége és súlyossága riasztott.

Most sem értem igazán a jelentését. Nem tudom, hogy helyesen fordították-e le például a Szent István Társulati Bibliában, hogy Jézus így mondta: „Ha valaki követni akar, de nem gyűlöli apját, anyját, feleségét, gyermekeit, fivéreit és nővéreit, sőt még saját magát is, nem lehet a tanítványom.” (Lukács evangéliumának 14. fejezete, 26. vers)

Heves ellenszeny, ellenséges indulat? A szeretet ellentéte?

Ne tartsunk senkit és semmit fontosabbnak Jézusnál, őt szeressük legjobban!

1990. augusztus 28-án Oslóban rendeztek nemzetközi konferenciát a gyűlöletről. Ez már önmagában jelzi, milyen jelentős témáról van szó, hogy a nagyvilágban számtalan szervezet, egyesület és magánszemély is foglalkozott, foglalkozik vele. A konferencia egyik előadója *Václav Havel* csehszlovák, majd cseh drámaíró, politikus, volt köztársasági elnök volt. A *gyűlölet természetrajza* című előadásából idézek néhány bekezdést.

Én a gyűlöletet korántsem tartom pusztán a szeretet és a humanitás hiányának vagy pusztán az emberi lélek vákuumának. Ellenkezőleg: sok közös vonása van a szeretettel; mindenekelőtt épp az önmagát átlényegítő komponens, azaz a másikhöz való kötődés, a tőle való függőség, mely azt eredményezi, hogy a gyűlölő ember identitásának egy darabját a gyűlölet tárgyába helyezi át. Ahogy a szerelmes sóvárog a szeretett lény után és nem tud meglenni nélküle, áhítja a gyűlölő a gyűlöletet.

Akik gyűlölnek, azokban tapasztalatom szerint tartósan és kiirthatatlanul ott fészkel valamiféle – a dolgok valódi állásához mérten természetesen aránytalanul nagy – sérelem.

Fontosnak találom a következő megfigyelésemet is: a gyűlölködő ember nem ismeri a mosolyt, csak a fintort. Nem tud vidáman tréfálkozni, csak savanyúan gúnyolódni. Nem képes az igazi iróniára, mert az öniróniára is képtelen: csak az nevet ugyanis hitelesen, aki önmagán is nevetni tud. A gyűlölködőt komoly ábrázat, nagy fokú sértődékenység, kemény beszédmodor, kiabálás jellemzi; egyszerűen képtelen kívülről látni önmagát és beismerni, hogy nevetséges.

Megfigyeltem, hogy a gyűlölködők azzal vádolják felebarátaikat – s általuk az egész világot –, hogy gonoszok. Haragjuk motorját az az érzés hajtja, hogy a gonosz emberek és a gonosz világ megtagadja tőlük azt, ami a legtermészetesebb módon megilleti őket. Haragjukat tehát más emberekbe vetítik. Ebben is hasonlítanak az elkényeztetett gyerekekre: nem értik, hogy olykor maguknak is meg kell szolgálniuk valamiért, és hogy ha nem kapják meg automatikusan mindazt, amit a fejükbe vettek, ez nem azért van, mert valaki gonosz hozzájuk.

A gyűlöletben nagy adag egocentrizmus és önszeretet van. Az abszolút önigazolásra vágyva és azt nem találva a gyűlölködő ember úgy érzi, hogy alattomos, rosszindulatú és mindenütt jelenlevő igazságtalanság áldozata, melyet meg kell szüntetni, hogy végre megnyíljon az út az igazságosság előtt. Csakhogy az igazságosság az ő értelmezésében a feje tetején áll: szerinte az embereknek kötelességük neki ítélni azt, ami nem ítélfeltevő neki – az egész világot.

A gyűlölködő ember alapján véve boldogtalan, és sohasem lehet tökéletesen boldog. Mert bármit tesz is annak érdekében, hogy végre teljesen elismerjék, és hogy pusztuljanak végre azok, akik szerinte lebecsülésének okozói, az áhított sikert, vagyis az abszolút sikert sohasem érheti el: végül mindig kivicsorog rá valahonnan – akár áldozatának vidám, békülékeny és engesztelő mosolyából is – tehetetlensége minden borzalma, az, hogy képtelen Isten lenni.

A kollektív gyűlölet – mely összehasonlíthatatlanul veszélyesebb az egyén iránti gyűlöletnél – vonzerejét néhány nyilvánvaló előnye adja:

A kollektív gyűlölet megszabadítja az embert a magánytól, elhagyatottságtól, a gyengeség, tehetetlenség, lenézettség érzésétől, és ezzel természetesen segíti a sikerte-

lenségi és alábecsültségi komplexusának leküzdésében. Ugyanis közösséget kínál neki, valamiféle furcsa testvériséget.

Míg az egyéni agresszivitás mindig kockázatos, mert életre kelti az egyéni felelősség mumusát, a gyűlölködők közössége valamiképp „legalizálja” az erőszakot: az agresszió közös megnyilvánulása a legitimitás vagy legalábbis egyfajta „kollektív fedezék” illúzióját kelti. Egy csoportban, falkában vagy tömegben elbújva minden potenciális erőszaktevő természetesen többet mer: egyik biztatja a másikat, mindnyájan – éppen azáltal, hogy többen vannak – kölcsönösen erősítik egymást a hitben, hogy agresszivitásuk jogos.

Van a hinduknak egy meséjük Bhérundról, a mitikus madárról. Ennek a madárnak egy teste, ámde két nyaka, két feje és két önálló tudata van. A hosszú együttélés következményeképpen a két fej kölcsönösen meggyűlöli egymást és úgy dönt, hogy kárt tesz a másikban. Ezért mind a kettő követ és mérget nyeldekkel. Az eredmény nyilvánvaló: Bhérund fájdalmas görcsök és hangos jajkiáltások közepette meghal, hogy aztán Krisna végtelen kegyelme által feltámadjon. Krisna azért támasztja fel, hogy a madár örök időkg emlékeztesse az embereket, miként ér véget minden gyűlölködés.

* * *

Ahogy jeleztem, a címet Gárdonyi Gézától kértem kölcsön. Földre néző szem. Égre néző lélek című írásának alcíme: Intelmek fiaimhoz. Írása nem tudományos, nem teológiai, nem irodalmi. Lélekből fakad.

Törüljétek ki a szótáratokból ezt a szót: gyűlölet. Minden rosszat e cím alá foglaljatok: tökéletlenség.

A gyűlölet állati érzés bennünk. A tökéletes ember a tökéletlenséggel szembe szállhat szemhunyással, mosolygással, utálattal, megvetéssel, javító szándékkal stb., - de sohase gyűlölettel. A gyűlölet fegyvert és mérget hord magával, s ördögi pofát. Ne találjon szállást soha tinálatok.

Minden, amit szépnak látok, növeli lelkem világosságát. Erősebb, jobb, istenibb vagyok tőle. Minden, amit gyűlölök, és mégis foglalkozom vele, csökkenti lelkem erejét és világosságát.

A gyűlölet felhőként vonul át az emberi lelken, s nagysága és vastagsága arányában fedi el a napot.

Csak egyet akarok gyűlölni: magát a gyűlöletet.

A szeretet mindig lelki.

A gyűlölet mindig testi.

A szeretet fénynek és melegnek a forrása.

A gyűlölet sötétség és hidegség.

A szeretetben istenek vagyunk.

A gyűlöletben állatok.

Az Antikrisztus egy modern úriember lesz, aki fel fogja találni a füstetlen néma puskát. Az a találmány először a királyokat semmisíti meg. Aztán a milliomosokat. Aztán a társadalmi rendet. Végül ahogy a vízözön elpusztította egykor az emberiséget, a néma puska vérözönnel fogja az emberiséget elveszteni.

És ismét egy család marad fenn. És abból a családból egy újfajta emberiség származik, amely nem fogja ismerni a gyűlöletet.

Az ég éjjel se fekete. Csak sötétkék. A szívérvány színei közt nincs fekete.

A fekete földi szín.

A gyűlölet kezében kulimász van. A szeretet kezében aranyozó szerszám.

Csakis angyalok ajkáról zenghetett ilyen ének:

Dicsőség mennyben az Istennek, békesség földön az embernek.

Minden ház belsejében ott kellene ragyognia ennek aranybetűkkel, hogy akik keserű gondolatokat forgatnak fejükben, emlékezzenek az angyali szavakra.

Nem boldog az, ki a békességet kincsnek nem tekinti.

★ ★ ★

Befejezésül Juhász Gyula versét ajánlom figyelmükbe.

Imádság a gyűlölködőkért

Én Jézusom, te nem gyűlölted őket,

A gyűlölködőket és a köpködőket.

Szeretted ezt a szomorú világot

S az embert, ezt a nyomorú virágot.

Te tudtad, hogy mily nagy kereszt az élet,

És hogy felettünk csak az Úr ítélhet.

Szelíd szíved volt, ó, pedig hatalmad

Nagyobb volt, mint mit földi birtok adhat.

A megbocsátást gyakoroltad egyre,

Míg égbe szállni fölmentél a hegyre.

Ma is elégszer hallod a magasban

A gyűlölet hangját, amely égbe harsan.

A gyilkos ember hangját, aki részeg,

S a szeretet szavát feszítené meg.

Én Jézusom, most is csak szánd meg őket,

A gyűlölködőket és a köpködőket.

Most is bocsáss meg nekik, mert lehet,

Hogy nem tudják tán, mit is cselekszenek.

SZEMÁN JÁNOS

Népszámlálás után

A Tiszáninneni Református Egyházkerület világi értelemben másfél vármegyét fed le, ezen belül 20 járást, 16-ot Borsod-Abaúj-Zemplén, 4-et Heves vármegyében, mely 433 települést (358 és 75) érint.

A magyarországi népszámlálások történetében 1930, 1941, 1949, 2001, 2011 és 2022 azon évszámok, amikor vallásra vonatkozó kérdést tettek fel. A kérdésre nem válaszolók aránya 1930, 1941 és 1949 években 0% volt. 2001-ben már 10,8%, 2011-ben 27,2%, 2022-ben 40,1%. 2022-ben a vallásra, a nemzetiséghez tartozásra, az anyanyelvre, az egészségi állapotra nem volt kötelező a válaszadás, így pontos információ nem kapható. A kérdésfeltevés sem volt azonos. 2001-ben és 2022-ben „Mi a vallása, felekezete?”, 2011-ben „Mely vallási közösséghez, felekezethez tartozónak érzi magát?” Talán a tavalyi kérdés is segíthetett a választól való elzárkózásban, hiszen nagyon közvetlen volt. Dr. Duráczy Bálint egyetemi adjunktus szerint érdemes megnézni, mit jelent annak a reformátussága, aki nem jár istentiszteletre. Ezt az ábrán megjelölt koncentrikus körökben lehet jól érzékeltetni.

Egyházkerületünk területén 2001-ben 929.015 ember élt (az ország 9,1%-a), 2011-ben 863.101 (az ország 8,7%-a), 2022-ben 785.924 (az ország 8,2%-a).

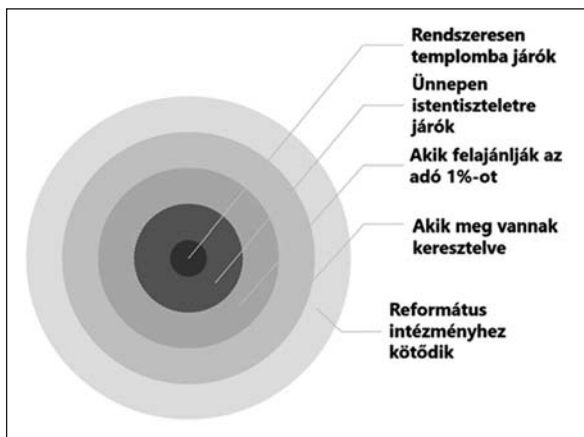
A népszámlálások alapján az Egyházkerület területén a reformátusok száma: 2001: 209.245, 2011: 146.867, 2022: 112.673, mely szám a 2001. évi 53,8%-a. Összehasonlításképpen a katolikusok számai Tiszáninnen:

2001: 537.048, 2011: 372.163, 2022: 267.635, mely szám a 2001. évi 50%-a.

A vallási közösséghez, felekezethez nem tartozók száma: 2001: 90.778, 2011: 115.431, 2022: 91.478, mely szám a 2001. évi 100,8%-a.

A nem válaszolók száma: 2001: 76.118, 2011: 211.120, 2022: 298.989, mely szám a 2001. évi 392,8%-a.

Az Egyházkerület területén hasonló változás ment végbe, mint országosan. Megnőtt a nem válaszolók aránya, bár az országos 40,1%-hoz képest kevesebb, 38%. A magukat vallástalanoknak mondók aránya szinte ugyanannyi 2022-ben, mint 2001-ben, Tiszáninnen 11,6%, országosan 16,1%, azaz nem a vallástalanok száma lett jóval

magasabb, hanem a nem válaszolók száma, akik között ugyanúgy lehetnek hívők, mint hitetlenek.

A vallási, felekezeti hovatartozásukat megvallók közül a reformátusok aránya országosan hasonló: 1930: 20,9%, 1941: 20,8%, 1949: 21,9%, 2001: 21,3%, 2011: 21,2%, 2022: 22,5%.

Összehasonlításképpen a katolikusok aránya: 1930: 67,2%, 1941: 68,2%, 1949: 70,5%, 2001: 73%, 2011: 71,3%, 2022: 68,7%.

Az Egyházkerület területén 2022-ben a következő a magukat a népszámláláson reformátusoknak vallók aránya:

Cigándi járás	39,4%	Tiszaújvárosi járás	16,2%
Mezőcsáti járás	30,1%	Miskolci járás	15,8%
Tokaji járás	23,5%	Edelényi járás	15,8%
Putnoki járás	21,9%	Mezőkövesdi járás	12,0%
Sárospataki járás	20,4%	Encsi járás	11,6%
Szerencsi járás	19,8%	Egri járás	5,9%
Gönci járás	19,8%	Ózdi járás	5,0%
Sátoraljaújhelyi járás	18,7%	Füzesabonyi járás	4,5%
Sziksói járás	17,3%	Hevesi járás	4,3%
Kazincbarcika járás	16,6%	Pétervásárai járás	2,4%

A cigándi és a mezőcsáti járásban a reformátusok aránya meghaladja a katolikusokét, a többi járásban a katolikusok aránya haladja meg a reformátusokét. Településeket tekintve a legnagyobb arányban (62,8%) Jósavfőn vallották magukat reformátusnak.

Az egyházkerület térképén megtekinthető a magukat reformátusnak vallók aránya. A térképet Szabó Balázs és dr. Duráczky Bálint készítette, elérhető:

A magyarországi reformátusság tekintetében Tiszáninnen meghatározó egyházkerület, a reformátusok aránya országosan átlagon felüli, de az országon belüli vándorlás miatt változnak a számok is Budapest környéke és a nyugati megyék javára.

Végezetül megállapítható, hogy míg országosan a magukat reformátusnak vallók aránya 9,8%, addig Tiszáninnen 14,3%, ez a szám a magukat vallásosnak megjelölők körében országosan 22,5%, Tiszáninnen 28,5%.

Egy meg egy... egyre megy?

A NÉPSZÁMLÁLÁSRÓL „GYÁSZTÓL A VÁGYIG”

„... az igazat mondd, ne csak a valódit” ismétli rovatunk címe József Attilát, aki 1937-ben ezzel a kéréssel fordult Thomas Mannhoz az üdvözlésére írt költeményben, majd így folytatta: „a fényt, amelytől világlik agyunk / hisz egymás nélkül sötétben vagyunk / (...) mesélj arról, mi a szép, mi a baj, / emelvén szivünk a gyásztól a vágyig.”

Mióta napvilágot láttak a legutóbbi népszámlálás eredményei, különösen az úgynevezett „vallási” adatok, sokszor lehetett hallani, hogy a számok önmagukért beszélnek, s amit mondanak, az nagyjából annyi, hogy a keresztyének kisebbségbe kerültek a Keresztény Magyarországon, a vallás rohamosan veszít erejéből a társadalomban, s ennek meglesznek a politikai, gazdasági, társadalmi következményei. Az adatok persze nem beszélnek önmagukért. Az adat egy puszta szám, ami a való(ság) bizonyos jellemzőjét leírja, de ahhoz, hogy információ legyen belőle, amiből következtetni tudunk arra, ami van, olyan keretekre – többnyire más adatokra – van szükség, melyek segítségével összefüggéseket, folyamatokat lehet felvázolni. Ezek pedig már értelmezések, hiszen nem mindegy, hogy egy számot mely más számok összefüggésébe állít valaki – sőt, az sem mindegy, hogy a való(ság) mely jellemzőjét írjuk le. A népszámlálásnál maradva a megélt hitet nehezen lehet mérni a „mi a vallása, felekezete?” kérdéssel.

Az adatok tehát nem csak arra jók, hogy megmutassák nekünk a valót, hanem arra is, hogy eltakarják, ha épp valakinek ez kell – s akkor még nem is beszéltünk az igaz(ság)ról. Az, hogy mi is tulajdonképpen a vallás helyzete ma Magyarországon, egy társadalmilag roppant terhelt kérdés. Vannak ugyanis, akik minden áron és eszközzel azt akarják bizonyítani, hogy ez egy – közelebbről nem tisztázott értelemben véve (ez is az eltakarás egyik formája) – keresztyén ország, mások pedig azt, hogy nem az. Az egymásnak feszülő érdekek azután a népszámlálási adatok egymással ellentétes magyarázatait születték, s ebben maguk az egyházak is érintettek lettek. Mi is.

A KSH szerint például miközben a népesség 40,12%-a nem válaszolt a vallásra vonatkozó kérdésekre – vagyis minden állításunkat sok kérdőjel kíséri –, a válaszadók 50%-a, 2,9 millió fő katolikus volt, közülük 2,6 millióan a római katolikust, 165 ezren a görögkatolikust jelölték meg vallásukként. A reformátusok aránya 16,41% az evangélikusoké 3,1% volt 2022-ben. A válaszadók 27%-a úgy nyilatkozott, hogy nem vallásos. Közelebbről a reformátusok aránya a válaszolók közt a 2011-es 15,93%-ról 2022-re 16,41%-ra „nőtt” (vagyis fél százalékponttal sem) miközben a magukat

reformátusnak vallók száma 209 472 fővel csökkent. Mindezt egyházunk hivatalos honlapján úgy kommentálták, hogy „a reformátusok növelték híveik arányát a válszadók között.”

Ha el tudunk szakadni a véleményektől és hagyjuk szóhoz jutni az adatokat, s minél hosszabb időtávon és minél szélesebb merítésben állítunk egymás mellé számokat, akkor az látszik – s ebben megegyeznek a társadalomkutatók – hogy a megszokott népegyházi keretek eróziója felgyorsult. A folyamat nem most kezdődött, de most válik sokkolóvá. Ez a való. Ezt el kell gyászolni, a sokkon túl kell esni, rá kell jönni, hogy a tagadás nem használ és el kell jutni a vágyig. Folytatni kell az életet az adott keretek között: hirdetni kell az Igét és szüntelenül imádkozni ébredésért. Szembe kell nézni azzal, hogy mit vétettünk, tévedtünk, herdáltunk, és bűnbánatot kell tartani. Össze kell kapaszkodni és rá kell döbbsen az egymásrautaltságunkra. Fel kell fedezni és tudatosan fel kell térképezni azokat az értékeket, képességeket és lehetőségeket, melyeket egyen-egyenként és közösségeinkben hordozunk. Miközben ragaszkodunk kell Isten kijelentett igazságához, érzékennyé kell válnunk arra, hogy ezt a Lélek milyen módon, milyen – netalán járatlan – úton akarja érvényre juttatni. Miközben komolyan kell vennünk, hogy Krisztuson kívül nincs más út az Atyához, azt is komolyan kell vennünk, hogy amint Krisztus számára ez az irántunk megmutatkozó részvét és irgalom útja volt, úgy nekünk is részvéttel és irgalommal kell a másik emberhez fordulnunk, mert Krisztus képében vagyunk jelen mellette.

Emberi, társadalmi létünk velejárója az, hogy az igazságig nem nagyon jutunk el, mert a való eltakarja azt előlünk, mi pedig a valót egymás és magunk elől. De az igazságnak nem is az a természete, hogy automatikusan „generálódik” a valóság részeiből, hanem az, hogy megmutatkozik, felragyog, abban, Aki Igaz – ha vágyunk rá, s ha hagyjuk. Az igazság iránti vágyunkat pedig úgy tudjuk kifejezni, ha a valóság felé fordulunk, s ha belelépünk abba a folyamatba, mely elvezet a gyásztól a vágyig.

A népszámlálásról

Ha nagyon biblikusak akarunk lenni – sajnos általában nem akarunk – akkor a népszámlálás egy teljesen semleges dolog, míg Dávidnál három napos dögvést hoz magával, Augustus népszámlálása közepén megszületik a Megváltó. Egyik esetben sem a népszámlálás a lényeg, hanem sokkal inkább a körülmények, Dávid bűne nem a számbavétel, hanem az, hogy nem kérdezte meg az Urat, a császár pedig biztosan nem azt az Urat kérdezte meg, aki a történeteket olyan szépen rendezte össze. Szóval a számok értelmezése egy olyan közösségen belül, ahol a kilencvenkilencet otthagyják, hogy elmenjenek az egyért, vagy ahol az egy megtérő bűnöst is örömmujongás fogadja a mennyben, mindenképpen biblikus visszafogottsággal kell történni.

Persze ha nagyon-nagyon szeretnénk párhuzamot vonni, akkor a mi sztorink inkább a Dávid féle valósághoz áll közelebb, azzal az aprócska különbséggel, hogy Dávid nem azzal kezdte a Jó Istennek, hogy „növeltük a híveink arányát a választadók között”, hanem beismerte a felelősségét és a tévedését. Ezzel nem kerüli el a büntetést, de legalább esélyt teremt arra, hogy a dolgok máshogy folytatódjanak, mint ahogy addig a pontig eljutottak. Nekünk sajnos ez nem sikerült, és az utólagos nyilatkozatok már nem sokat segítettek ezen az egészen. Persze nehéz dolog leírni azt, hogy „mély bűnbánattal vesszük tudomásul azt, amit tettünk”, de ez az előfeltétele annak, hogy inkább essünk az Úr kezébe, mint az emberekébe. Éppen ezért nehezen hihető a nagy vágy, miszerint majd népegyházból hitvalló egyház leszünk, mert ezt az egész történetet, olyan gyönyörű népegyházi módon értelmeztük meg kommunikáltuk, hogy ha valahol ezt tanítani akarnák, akkor mi lennénk a mintapélda a vágyak, a szavak és a tettek teljes diszharmonijára.

Persze ez a történet sem a „nagye gyházi” folyamatokról szól, hanem minden helyi közösség saját megküzdési stratégiájáról, ahol azért sokakat értek nagyon komoly meglepetések. Vannak olyan közösségek, ahol a „nem fogyas” is hihetetlen eredmény, vagy olyan szórványok, ahol megfordulnak az arányok és lassan többen lesznek, mint az anyagyülekezetben. Én a saját konkrét kontextusomból kiindulva szeretném megközelíteni ezt a kérdést, hiszen Miskolcon nagyon pontos külső és belső számhalmaz áll a rendelkezésünkre, amiből lehet és kell tanulságokat levonni. Amikor tavasszal a megyei közgyűlésre a misszió előadó elkészítette a maga jelentését, akkor a borsod-gömöri gyülekezetek saját belső legfontosabb statisztikai számadatai hangzottak el. Ez konkrétan Miskolcra nézve azt jelenti, hogy a tizenöt református egyházközség saját belső statisztikája alapján 9200 fő reformátust becsülnek, aki életvitelszerűen Miskolcon él. Ebből a becsült számból kevesebb, mint a fele, 4200 fő van nyilvántartva a gyülekezetek különböző rendszereiben és vásárnaponként ebből jóval kevesebb, mint a fele 1500 fő jár el istentiszteletre. Az, hogy

itt mi a sok vagy a kevés, azt nyilván izgalmas lenne megvitatni, de ennél sokkal fontosabb az-az egyházlátás, ami a népszámlálás után körvonalazódhat. Ugyanis az derült ki, hogy Miskolcon 21.000 ember mondta azt magáról, hogy református, ami pontosan 11.800 fővel több, mint amit eddig a református közösségek becsültek.

Ebben még nincsen benne az agglomerációs kérdés, egyszerűen csak az, hogy miközben húsz év alatt Miskolcon az önmagukat reformátusnak vallók száma megfeleződött ez még mindig kétszer annyi ember, mint amit a jelenlegi református gyülekezeti struktúra kezelni tud. Itt jön az, amivel az elején kezdtem, hogy kinek milyen felelőssége van ebben a témában, hiszen a miskolci egyházmegye kérdését csírájában megfojtották, miközben a jelen helyzet azt mutatja, hogy már régésrégen ebben a szervezeti struktúrában kellene mozognunk. Persze az is igaz, hogy a teológiai látást nem kívülről vagy belülről, hanem csak felülről lehet elkérni, és remélni, hogy meg is kapjuk. Ugyanakkor hosszútávon pontosan a mi régióinkban kérdés a városi misszióknak a kérdése, ahol a falvak egészen más képet mutatnak, mint mondjuk Szabolcsban, ahol a reformátusság derékhada még mindig falusi ember. Nálunk ez már nem igaz és talán éppen itt van az ideje annak, hogy a számokban lássunk valami kijózanító üzenetet, ami a jelen döntéseit egy sokkal szebb jövő előkészítésére ösztönözheti. Visszatérve a bibliai példához, én megspórolnám azt a három nap dögvéset és megkérdezném a Jó Istent, hogy most akkor rendszerint mit is kezdünk ezzel...

Mit üzen a népszámlálás a gyülekezeteknek?

„A politikai kereszténység kudarca – először kerültek többségbe a nem vallásosak Magyarországon”, ezzel a címmel robbant be a közéletbe a népszámlálás vallásfelekezeti adatait értelmező egyik első elemzés. Már a címből is egyértelművé válik, hogy a szerző véleménye szerint az egyház nem megfelelő társadalmi jelenléte okozta a magukat vallásosnak tartók további csökkenését. Hajlamosak vagyunk az egyházon belül is így gondolkodni a népszámlálásról: tízévente kiderül hogyan hatott a társadalomra az egyház jelenléte, sikerült-e növelni a reformátusok számát vagy legalább megállítani annak csökkenését? Az évtizedről-évtizedre jelentősen visszaeső vallásfelekezeti kötődéssel rendelkezők számából aztán könnyen vonjuk le a fájó következtetést, miszerint az egyház nem tudta teljesíteni a rábízott feladatot, tovább erodálta önmagát. Ha az adatokban azt keressük, hogy *az egyház milyen hatással van a társadalomra*, akkor rendre tragikus képhez fogunk jutni, amely ráadásul valós tanulságokkal sem szolgál. Ehelyett a megközelítés helyett szeretnék az olvasó figyelmébe ajánlani egy másik – véleményem szerint a stratégiaalkotás szempontjából gyümölcsözőbb – megközelítést. A népszámlálás nem azt mutatja meg, hogy az egyház milyen hatással van a társadalomra, hanem éppen ennek ellenkezőjét, azt, hogy *a társadalmi folyamatok milyen hatást gyakorolnak az egyházra*.

A társadalmat mozgató törvényszerűségek meghatározóak minden közösségre, így az egyháziakra nézve is. Hiába van a közösségeknek egyébként hatásuk a környezetükre, a társadalmi vastörvények nagyságrendekkel erősebbek, felülírják ezeket a népszámlálás makró megközelítésében elvesző kisközösségi hatásokat. Számos olyan vastörvénynek titulálható társadalmi folyamatot lehet azonosítani, amelyek a jövőben is meghatározóak lesznek és jelentős hatást fognak gyakorolni az egyházi közösségekre. Ha az egyház ismeri és figyelembe veszi a környezetét meghatározó társadalmi változásokat, akkor sokkal tudatosabban tudja tervezni szolgáltatait, képes lesz helyén kezelni a közvetlen környezet reakcióit, megértheti, hogy miképp tud megszólalni az emberek számára az evangélium.

Néhány, a népszámlálásból kiolvasható, kiemelkedő hatással bíró társadalmi törvényszerűség:

Szekularizáció – elmúlóban van az az idő, amikor az embereknek magától értetődő volt, hogy tartoznak valamilyen felekezethez. Ez a korszak még nem múlt el teljesen, hiszen még mindig háromszor-négyszer annyi ember vallhatta magát reformátusnak, mint aki egyházi keretek között gyakorolja a vallását. A 10 év alatt eltűnt reformátusok többsége minden bizonnyal nem vesztett felekezeti kötődéséből, hanem a felekezeti kötődésről való gondolkodás változott meg annyira, hogy azt a gyenge kapcsolódást, amit az eddigiekben felekezeti hovatartozásként jelölt a

népszámláláskor 2021-ben már nem jelölte annak. Vizsgáljuk meg, hogy a gyülekezet aktív tagjai és a népszámlálási adatok között mekkora az eltérés, ha az országos átlagnál nagyobb nagyságrendű, akkor készülhetünk rá, hogy a gyengén kötődők száma erodálódni fog.

Előregedés – változik a társadalom korfája, amely értelemszerűen hatást gyakorol a közösségeinkre is. Ez egyes településeket jobban érint, ezért érdemes megvizsgálni, hogy az elmúlt 10 évben hogyan változott az egyes korcsoportok lélekszáma a gyülekezetet körülölelő közigazgatási egységben, és ennek fényében tervezni a gyülekezetet körülvevő közösségre irányuló szolgálatot.

Népességcsökkenés, belsővándorlás – Magyarország népessége 334 000 fővel csökkent tíz év alatt, de ez a népességfogyás a belsővándorlásnak köszönhetően területileg nem egyenletesen oszlik el. Egyes megyékben nőtt is a népesség, míg máshonnan minden tizedik ember eltűnt. Nézzük meg, hogy a gyülekezetünk környezetét mi jellemzi! Tőlünk vagy hozzánk költöznek? Abban, hogy az elköltözők találjanak új gyülekezetet az elköltözőnek is felelőssége van, de a felelősség közös, hiszen ott, ahol nő a népességszám újra meg kell tudni szólítani a beköltözőket.

Végül pedig minden mögött ott van az **individualizáció**. Az emberekre egyre jellemzőbb, hogy az egyéni céljaikat a közösség céljai elé helyezik. Ez észrevétlenül pusztítja a gyülekezeteket, ráadásul nem csak a lazán kötődők, hanem az aktív tagok kapcsolódását is. A népszámlálásból akkor profitálhatunk a legtöbbet, ha ráirányítjuk a figyelmünket, hogy a nagy erővel bíró társadalmi változások kihívást jelentenek, és az egyháznak ennek megértésére épülő tudatossággal érdemes, erős közösségekként megszerveznie önmagát.

KÖRÖSSY LÁSZLÓ

Az áttért zsidó emberek egyházi jogi státusza

SZABADEGYETEMI BESZÉLGETÉS AZ ÓBUDAI ZSINAGÓGÁBAN

Az Egységes Magyarországi Izraelita Hitközség (EMIH) – Magyar Zsidó Szövetség és a Milton Friedman Egyetem szervezésében, a Zsidó Tudományok Szabadegyeteme Alapítvány közreműködésével elindult a *Beresit* (Kezdetkor) című hittudományi szabadegyetem, melynek első rendezvényét Erdő Péter bíboros, prímás részvételével tartották meg március 14-én Budapesten, az óbudai zsinagógában.

A pódiumbeszélgetés résztvevői

A *Beresit* első szabadegyetemi pódiumbeszélgetésének résztvevői – Erdő Péter bíboros, prímás, esztergom-budapesti érsek; Oberlander Báruch ortodox rabbi és Zsugyel János a *Miskolci Keresztény Szemle* főszerkesztője – többek közt arra keresték a választ, hogy mi az egyházi jogi státusza a vészorszak idején ki- és bekeresztelkedett személyeknek; életveszély esetén szabad-e vallást váltani, illetve hogy egyházi jogi értelemben mi a sorsa annak, aki nem meggyőződésből lett egy egyház tagja.

Az óbudai zsinagógában zajlott beszélgetés moderátora Negyela László teológus volt, aki a külföldi úton lévő Köves Slomó, az Egységes Magyarországi Izraelita Hitközség vezetője és az óbudai zsinagóga rabbija köszöntését is tolmácsolta minden jelenlévő számára. Az eseményen jelen volt Vejkey Imre képviselő, a Magyar Parlamenti Imacsoport vezetője.

Negyela László bevezetőjében elmondta, két jelentős ki- és bekeresztelkedési hullámról beszélhetünk: a 19. század végén, illetve a 20. század elején. „Az előbbi a dualista kor kulturális jelensége, amikor a zsidóság kimutatható hányada tér át keresztény hitre, s amely folyamat 1920 környékén áll meg, a másik az 1939-től 1944-ig tartó időszak, ez utóbbi az életmentés ideje.”

Egyházi jogi szempontból a kettő között nincs alapvető különbség – mondta Erdő Péter bíboros. A *kikeresztelkedés* szóra reflektálva hozzátette: ha a kereszténység kezdeteit

nézzük, szó sincs arról, hogy aki a Názáreti Jézust elfogadta Messiásnak, az ne maradt volna zsidó. Amikor az a határozat született, hogy a keresztényeket kizárják a zsinagógából, attól kezdve különült el a „kint és a bent”.

A bíboros arra is felhívta a figyelmet, hogy az eredeti kérdésben említett két időszak között született meg az új *Codex Iuris Canonici* (*Kánonjogi kódex*, CIC), amely rövidebb formában és precízebben fogalmazta meg az egyébként az ókorig visszanyúló egyházfegyelmi anyagot tartalmazó *Corpus Iuris Canonici*t és annak ki egészítő szabályait.

„A döntő szempont az, hogy az illető személy határozottan kérje a keresztséget. Az erőszakos kereszteleseket az Egyház már a kora bizánci korban hivatalos döntéssel elutasította, sőt kijelentette, hogy azok érvénytelenek. Ugyanakkor a keresztséghez nem szükséges akkora szabadság, mint a házasságkötéshez, hiszen gyerekeket is kereszteleünk – akik még nem tudnak nyilatkozni vagy dönteni –, illetve adott esetben cselekvőképtelen felnőtteket is. Az akarat, a szándék kinyilvánítása érvényességi feltétel, a hitelvek megismerése, a keresztény élet alapelveinek elfogadása, esetleg hosszabb-rövidebb ideig történő begyakorlása (katekumenátus) elő van írva, de nem érvényességi kellék.”

A bíboros rámutatott: az említett második hullámban (1939–44) voltak olyan belső egyházi előírások Magyarországon, hogy a felnőtt keresztkelendőnek be kellett mutatni a hitközségből való kijelentkezésnek az igazolását, így a keresztek anyakönyvébe és az áttértek anyakönyvébe is bejegyezték őket.

Erdő Péter arról is beszélt, hogy a három hónapos felkészülési előírást, amit az egyházmegyei zsinatok tartalmaztak, több helyen körlevéli rendelkezéssel egy hónapra rövidítették a sürgető szükséghelyzetben.

„Az egészen rövid oktatásra is voltak érvek: *Az apostolok cselekedetei* 2. fejezetében az van leírva, hogy Szent Péter pünkösdi beszéde után aznap mintegy háromezren megkeresztek. Tehát nem volt semmiféle hosszadalmas előkészítés. A hagyományos érvelés szerint ez azért történhetett, mert zsidókról volt szó, akik a kinyilatkoztatás alapjait, annak nagy részét ismerték, s mint zarándokok jelentkeztek.

A kereszteleendőket arra oktatták, amit katolikusként a húsvéti szertartásban nagyszombat éjjel hallhatunk a hajdan tanításra szánt ószövetségi olvasmányokban. Erre azokat kellett oktatni, aki nem voltak zsidók, hiszen akik azok volt, azoknak nem kellett ezt külön megtanítani.”

Arra a kérdésre, hogy életveszély esetén elhagyható-e a zsidó vallás, vagy vállalni kell a vértanúságot, Oberlander Báruch ortodox rabbi azt válaszolta, hogy a zsidó vallási előírások szerint életveszély esetében majdnem minden parancsolat fel van függesztve, három kivételével, amelyek közül az egyik magába foglalja, hogy a zsidóságot életveszély esetén sem szabad megtagadni, az embernek vállalnia kell a mártírságot.

A zsidó vallási törvény (*Halacha*) meghagy egy-két lehetőséget, ha élet megmentéséről van szó, például a kétértelmű válaszadást. Másrészt a zsidó embernek szabad nem válaszolni a zsidó mivoltot firtató kérdésre, de nemmel válaszolni nem szabad.

Zsugyel János a Horthy-korszak idején történt áttérésekkel kapcsolatban kiemelte, hogy „az akkori kormányzat sajnálatos módon nem vette figyelembe a magyar keresztény egyházi vezetőknek a zsidótörvényekkel kapcsolatos aggályait”.

Erdő Péter bíboros az áttért zsidók helyzetéről szólva hangsúlyozta, Magyarországon a katolikus egyházi hatóság részéről soha nem érte őket megkülönböztetés.

A pódiumbeszélgetésen szó volt a Magyar Szent Kereszt Egyesületről is, amelyet a római katolikus hitre áttért zsidók érdekképviselőire hoztak létre, és amely szervezetnek 1944-ben történt feloszlatásáig Boldog Apor Vilmos is elnöke volt.

Zsugyel János vázolta Majba Vilmos és lelkészársai perének történeti hátterét. A kőbányai lelkész több mint hatszáz embert keresztelt meg 1944-ben. Az anyagi viszály és a „futószalagon, szükséges előkészületek hiányában végzett keresztelés” vádjával indított per két év múlva ért véget, az evangélikus lelkész és társai feddésben részesültek. Majba Vilmos ügyének felülvizsgálata, a perújrafelvétel a rendszerváltáskor elmaradt.

A pódiumbeszélgetés keretében Oberlander Báruch rabbi arról is beszélt, hogy a zsidó vallási jog szempontjából a zsidó vallásból való kitérés nem érvényes: aki zsidó anya gyereke, az zsidónak számít, még akkor is, ha az anya elhagyta vallását. Ez akkor is így van, ha a gyerek nem tud erről, sőt akár sok nemzedék múltán is érvényes marad, még ha a családi emlékezet nem is őrzi már a zsidóságot.

A rabbi felidézett egy esetet, amikor egy 1860-ban kitért ember leszármazottjának ügyét vizsgálta, ami az illető házasodásához volt szükséges. A bizonyítási eljárás után ki tudta adni a papírt annak zsidóságáról, az izraeli rabbinárus pedig elfogadta azt.

„Tehát a zsidó jog szerint kitérni nem lehet” – szögezte le a rabbi –, a ki- vagy áttért továbbra is zsidó marad. Oberlander Báruch hangsúlyozta, hogy a „kitérés tilalma” az érem egyik oldala; a másik az, hogy ha valaki mégis kitért, vagy megtagadta a zsidóságát, hogy megmentse az életét, akkor számonkérés sem igazán lehetséges, hiszen számonkérni csak olyasmért lehet valakit, amit a saját akaratából tett.

„Ha úgy érezte, hogy ezzel az áttéréssel megmenti az életét, még akkor is, ha nem volt joga így menteni magát, végső soron nem az ő akaratából történt mindez, számonkérni nem lehet. A háború után azok, akik nyilatkoztak arról, hogy szeretnének visszatérni, és a rituális fürdőben (mikve) való alámerítkezést elvégezték, visszatérhettek. Sőt még akár ez utóbbi nélkül is, bár az alámerítkezést illet megtenni, hiszen nem kis lépésről volt szó.” A rabbi megjegyezte, a kitérések az erősen vallásos zsidóknál jellemzően nem fordultak elő, illetve volt olyan, hogy valaki aktívan gyakorolta zsidó vallását azután is, hogy kitért.

Erdő Péter az előbbiekre reagálva hozzátette: „örömmel hallottam a mikvéről, hiszen a keresztség eredete is ez. Közel állunk mi egymáshoz”. A bíboros azt is elmondta, hogy a keresztség eltörölhetetlen jegyet hagy maga után: aki katolikus lett, az mindig katolikus is marad, akkor is, ha az Egyház közösségeiből kiválik.

Azoknak a zsidóknak az esetében, akik rögtön a háború után jelentkeztek, hogy vissza akarnak térni eredeti vallásukhoz, nem arról volt szó, hogy korábban be akartak lépni az Egyházba. „Joggal vetődik fel tehát a kérdés, hogy ők tényleg meg akartak keresztelkedni, vagy csak színleg tették ezt. Ez fontos, hiszen az Egyház részéről megvan

a vélelem, hogy az akaratot azonosnak vélelmezzük a szavakkal és a tettekkel, tehát aki azt mondja, hogy meg akar keresztelkedni, arról az a vélelem, hogy tényleg akarja – magyarázta a bíboros, leszögezve, hogy például egy színdarabban történő keresztséget sem tekinthet a Katolikus Egyház érvényesnek, hiszen a valódi szándék nem az.”

Az akarat szempont nehezen vizsgálható jogilag ezekben az esetekben. Erdő Péter kitért arra is, hogy a háborús időkben voltak olyanok is, akik keresztlevelet ugyan kaptak, de nem keresztelkedtek meg.

A holokauszttal kapcsolatban Erdő Péter megjegyezte, hogy a származása miatt sok katolikus ember is meghalt a haláltáborokban; példaként Edith Steint említette, akit az Egyház szentté is avatott. Ebben az összefüggésben a holokausztban elhunyt, megkeresztelt zsidó embereket az Egyház saját halottjának tekinti.

Az ortodox rabbi a témához hozzáfűzte, hogy az a vélekedés, amely szerint a holokauszt volt az oka annak, hogy sok zsidó eltávolodott a hitétől, nem állja meg a helyét. Oberlander Báruch Brooklynban nőtt fel magyar holokauszt-túlélők között, s „ott mindenki azt mesélte, hogy miként tudta-próbálta a vallását gyakorolni, megtartani a szombatot, vagy más zsidó előírásokat, szertartásokat a haláltáborokban. Ők úgy gondolkodtak, hogy a túlélésük csoda volt, a hitükben megerősödtek” – mondta.

A szabadegyetemi pódiumbeszélgetés végén az áttérők élettörténetével kapcsolatos történeti kutatás témája is előkerült. Zsugyel János szorgalmazta a múlt történelmi feltárását (különösen a 80 évvel ezelőtti történet német megszállás apropóján), amellet, hogy az érzékeny adatok kezelésére figyelni kell.

Az ortodox rabbi hangsúlyozta: amint a korábban említett számonkérésnek, úgy a megszégyenítésnek sincs helye, a történeti kutatás ugyanakkor fontos, a tagadás seho-va nem vezet. „A kutatás során az az oldal is előjön, hogy milyen sokan és milyen nagy mértékben ragaszkodtak a vallásukhoz, számos ilyen megrendítő történetet ismerünk a holokauszt időszakából.”

Erdő Péter rámutatott, hogy a családi történetek természetesen különbözőek, a hallgatás kultúrájának már szakirodalma is van. „Voltak olyan családok, amelyekben nem beszéltek az áttérésről, de azt hiszem a személy szabadságát itt tiszteletben kell tartani. Sokszor a későbbi nemzedék fedezi fel, hogy mi is volt a család igazi története. A történész természetesen foglalkozhat ezzel a témával, azonban tennék egy megjegyzést: az 1940-es évek anyakönyvei a személyiségi jogok szempontjából érzékeny adatokat tartalmaznak, tehát az, hogy mi az összes anyakönyvünket kiadjuk történészek, szervezetnek, akárkinek, abban nekünk akadályunk van, mert például a mi egyházmegyénkben az a szabály, hogy száz évvel ezelőtti időhatáron belüli anyakönyvi adatot csak az érintettek vagy leszármazottjának, vagy nagyon közeli rokonának a kérésére adhatjuk ki, idegennek nem. A száz év elmúltával a betekintés természetesen mindenki számára lehetségessé válik.”

(Az írás először a magyarkurir.hu honlapon jelent meg.)

PAPANEK GÁBOR

Több erkölcsöt a gazdaságba!

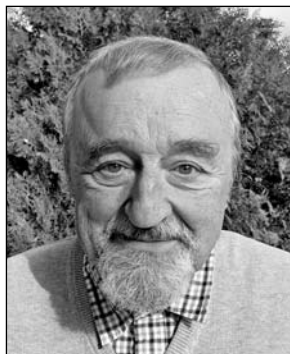
Mottó: „Az emberi erkölcs és a társadalmi együttélés alapja az egymás iránt érzett rokonszenv, szolidaritás (sympathy).”

A Smith: Az erkölcsi érzelmek elmélete.

Valószínű, hogy történelme során az emberiség mindig szembesült nagy kihívásokkal. Sokan úgy vélik azonban, hogy a XXI. században a jövő bizonytalanabb, mint korábban volt. A túlnépesedés és az emiatti „népvándorlások”, a háborúk, a környezetszennyezés stb. egyaránt lehetetlenné tehetik ugyanis, hogy sok ezer éves „fejlődésünk” tovább haladjon. Ezért jelen esszében kísérletet teszünk rá, hogy áttekintsük a biztonságosabb jövő lehetőségeit.¹

Elemzésünk gazdasági nézőpontú. Úgy véljük (többekkel egyetértve), hogy a kihívások **egyes** gyökerei önértékekre visszavezethető gazdasági meg gondolásokhoz vezetnek (azokban az *alapelvekben* – ún. „**célokb**an” – *keresendők*, amelyekre a gazdasági döntések, illetve a tényleges gyakorlat tevékenységei épülnek). Azt az állítást törekszünk alátámasztani, hogy a vizsgált, a történelem során folyamatosan módosuló célok napjainkban is jelentősen **változnak**, és az új célkitűzések **alkalmazkodást** kívánnak. Kíváncsúnak véljük ezért, hogy a **gazdasági „szereplők”** (így a vállalatok, a háztartások és az „állam” is) **egészítsék ki célrendszerüket a jóakarat, emberiesség, emberszeretet meg gondolásaival**, majd valóban össze is hangolnák döntéseiket a társadalom egészének közös érdekeivel. Indoklásként pedig arra mutatunk rá, hogy e magatartás az emberiség *fenntartható* jövője felé vezethet, elháríthatja előrehaladásunk egyes, mind súlyosabb kihívásait.

A közöltek legtöbbször az irányadónak vélt szakirodalom álláspontjára hivatkozva támasztjuk alá (de egyeseket matematikai összefüggésekkel igazolunk). Széles körben okoz azonban nehézségeket az olykor menedzsment dzsungelnek nevezett jelenség, azaz az

Papanek Gábor

¹ A cikk több gondolatát az elmúlt években az SZVT Bolyai Körben elhangzott előadások, hozzászólások ihlették. Ezt a szerző itt is megköszöni, ugyanakkor vállalja a felelősségét a leírtakért. A Kör vitáiról lásd a „Kik mentik meg ... (2020) és a „Felelősségünk a jövőnkért” (2023) köteteket (adataik az irodalomjegyzékben).

egységes gazdasági terminológia széleskörű hiánya, illetve az, hogy számos elméleti tézis élesen vitatott (amit nem ritkán éppen a fogalmak eltérő értelmezése tesz lehetővé). Ezért minden fontos, tárgyalásra kerülő fogalomnak megadjuk az általuk használt meghatározását,² állításaink kapcsán pedig igyekszünk utalni a sajátunkétól eltérő véleményekre is. Bízunk benne, hogy ez a tárgyalási stílus sokak érdeklődésére számot tartó, ugyanakkor olvasmányos írást eredményez.

AZ EMBERSZERETET ÉRTELMEZÉSE

A **szeretet** különböző érzelmeket, állapotokat, magatartásokat jelentő szó. Olykor csak azt jelzi, hogy egy személy kedvel egy tárgyat, személyt, akár önmagát (Aquinoi Sz. Tamás szavával: tetszik neki). Az emberek egymás közti tényleges szeretetének is számos típusa van, az ókori görögök pl. a rokoni, baráti, szerelemből fakadó, vendéglátói és a magát odaadó szeretetet különböztették meg.³ A legtöbb „mai” világvallás legalább 4000 éves múlttal rendelkező, de ma sem elutasítható állásfoglalásai pedig az **emberszeretetet** (elterjedt keresztény elnevezéssel: a felebaráti szeretetet) minősítik a társadalom tagjaitól elvárható magatartás alapelveként, a jóakaratu egyének, közösségek cselekedeteit irányító eszmének.

Az emberszeretet, lényegét tekintve, a társadalmi együttélésnek távolról sem könnyen érvényesíthető alapszabálya⁴ (korunk elnevezése szerint *arany szabály*). Értelmezései – megfogalmazásaik igen időbeli és térbeli távolságai ellenére – összecsengenek. Két fő típusuk ismert.

❖ Egyes források az elvet *tiltásként* foglalták írásba. Például: **Konfucius**:⁵ „*Ne tégy olyat másokkal, amit nem szeretnél, hogy ők tegyenek veled*”. (Analects – válogatott mondások – 15:23). Hinduizmus: „*Semmi olyat ne tégy másoknak, amely neked fájdalmat okozna, ha veled tennék*.” (Mahábhárata⁶ 5:1517). **Buddha**:⁷ „*Ne bántunk másokat olyanlan, ami nekünk fájdalmat okoz*.” (Udánavarga 5:18).

❖ Mások *felszólításként* fogalmazták meg álláspontjukat. Például: Egyiptomi tanmese: „*Úgy tégy mással, ahogy magaddal is szeretnéd, arra sarkallva, hogy így is tegyen*.” (*Mese az okos parasztról*, K. e. 19. sz.). **Mózes**:⁸ *Szeresd ... felebarátodat, mint ma-*

² Definícióink a formális (sokak szerint arisztotelészi) logika szabályait követik, azt rögzítik, hogy a definiálni kívánt fogalmak mely fogalmi családba tartoznak, és milyen jellemzőikben különböznek a család más tagjaitól.

³ Mások arra is felhívják a figyelmet, hogy a két ember közti mély kötődés önzetlen, adakozó és általában kölcsönös.

⁴ Sokan, pl. a Nobel-díjas M. **Friedman** (1912–2006) és követői tagadják az erkölcsi elvek gazdasági érvényesítésének célszerűségét. Adam **Smith** (1723–1790 skót közgazdász, a modern közgazdaságtan „atyja”. is azt írta fő művében, „A nemzetek gazdagsága”-ban, hogy gyakran szolgálja jobban a társadalom érdekeit az, aki a profitot tekinti irányadónak, mint az, aki valamely társadalmi célok megvalósítására törekszik. A szélsőségek azonban többnyire nem hatékonyak. Mindig van mód arra, hogy olyan megoldást keressünk, amely legalább fő vonalaiban mind a társadalom érdekeinek, mind a profitszempontoknak megfelel.

⁵ **Konfucius** (K. e. 551–479) kínai filozófus. Eszméi napjaink kínai kultúrájában is alapvetők.

⁶ Mahábhárata: mintegy háromezer éves, de máig nagy hatású szanszkrit nyelvű hindu eposz.

⁷ **Buddha**: Gautama Sziddhártha, a buddhizmus nagy hindu bölcse (a K. e. 6–4. században élt).

⁸ **Mózes** (talán a K. e. 13. század), a judaizmus, a kereszténység és az iszlám legendás prófétája.

gadat (Móz. 20,13; Mt, 22,39; Lk. 10,27). **Platón**⁹: „Úgy kell cselekednem másokkal, ahogyan szeretném, hogy velem is cselekedjenek!” **Jézus**: „Mindazt tehát, amit akartok, hogy az emberek megtegyenek veletek, ti is hasonlóképpen tegyétek meg velük” (Mt, 7:12). **Iszlám**: „Egyikőtök sem hisz [igazán], amíg nem azt kívánja a testvéérének, amit magának is.” (Al-Nawawi Imám Negyven Hagyománya, K. u. 13. sz.,).

Az idézett iránymutatások tartalma részletesebben világítható meg néhány további hivatkozással.

Az arany szabály felszólító változatán alapuló nézetek szerint az emberszeretet **azt igényli, fogadjuk el embertársainkat**, értsük meg és **segítsük** őket. Jól jelzi e felfogásmód indokoltágát az is, hogy már a legrégebbi (sumér) törvénykönyvek, így Hammurápi¹⁰ ékirásos dokumentumai is szükségesnek vélték előírni az övegyek és az árvák védelmét, támogatását. Jézus pedig az irgalmas szamaritánusról elmondott közismert példabeszédében más elesettek felkarolását is szorgalmazta (Lk. 10, 25-37).

Igencsak gondolatébresztő azonban, hogy etikai forrásaink a konkrétabb szabályokat is igen gyakran tiltásokként rögzítik. A Biblia például¹¹ az ún. 10 parancsolatban (2 Móz, 20, 1-17) az emberszeretet hiányát tanúsító, és így tilos tevékenységeknek számos jellegzetes típusát rögzíti. Közülük több, a Törvény második tábláján feltüntetett elvárás a korszerű gazdaság számára is kulcsfontosságú.¹²

○ Az 5. parancs így szól: „**Ne öl!**” Nyilvánvaló ugyan, hogy ezen utasítás lényege nem a gazdaság, hanem az élet védelme, de érvényesítése legtöbbször gazdasági érdekeket is szolgál(na). A háborúkban megöltek mindig hiányoznak pl. a termelésben, és gondokat okoz keresletük hiánya is. Olykor, kiemelten napjaink háborúi esetén, a „korszerű” hadviselésnek korábban elképzelhetetlen, és többnyire értelmetlen pusztításai pedig óriási gazdasági károkat is okoznak. Az 1946-1958 közti nukleáris robbantások után a Bikini korallsziget máig lakhatatlan. De nem csak a nukleáris csapások lehetnek nagy hatásúak. Hiszen nem felejtendő, hogy a szászországi Drezda világhírű történelmi belvárosának 1945. február 13-i, „hagyományos” bombákkal végrehajtott lerombolása során talán kétháromszor is többen haltak meg, mint az ugyanezen év augusztus 6-án Hirosimára ledobott atombomba miatt. De arra sem ismerjük a választ, hogy mennyiben lesz lakható – illetve mennyiből lesz ismét lakhatóvá tehető – Kelet-Ukrajna, vagy a Gázai övezet a jelenlegi „hagyományos” háború után. Ezért gazdasági megfontolásokból is igencsak előnyös lenne, ha a jövőben sikerülne a nemzetközi politika és a világ gazdaság megkerülhetetlen alapelvévé tenni az 5. parancsolatot (is). Ez ugyanis – miként J.F. Kennedynek¹³ és N. Hruscsovnek¹⁴ a kubai válságot feloldó megállapodása is bizonyítja – nem lehetetlen, „csak” egy, a nagyhatalmak közti megállapodást igényel.

⁹ **Platón** (K. e. 427 körül – 347) athéni filozófus.

¹⁰ **Hammurápi** (K. e. 18. század) Babilon akkád királya.

¹¹ Szinte szó szerint ugyanezeket az erkölcsi szabályokat szabta meg **Buddha** világi követői számára stb.

¹² A parancsok a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia <https://regi.katolikus.hu/lelkiseg.php?h=20> szerint megfogalmazásában.

¹³ **J. F. Kennedy** (1917-1963) az USA elnöke.

¹⁴ **N. Sz. Hruscsov** (1894-1971) a Szovjetunió Kommunista pártjának első titkára és a Minisztertanács elnöke.

○ A 7. parancsnak „**Ne lopj!**” felszólítása a tulajdon védelmét írja elő. A szakértők csaknem egységes véleménye szerint érvényesülése már az első emberi közösségek fennmaradásához is nélkülözhetetlen volt, és napjaink társadalmi békéjének is – egyik – megkerülhetetlen alapja (lehetne). Korábban legtöbbször *egyének* lopásai, rablásai, betörései, sikkasztásai voltak bírálókat tárgyai. Korunkban azonban – a történelemben nem először – a nagyobb *közösségek* hasonló (de kifinomultabb technikájú) tevékenységei okozzák a legnagyobb problémákat. Az ezredfordulón például az USA energetikai óriása, az Enron, sorozatos sikerek után piacot veszített, majd ennek pénzügyi következményeit „kreatív” könyveléssel leplezte (és a mérlegeit a megvesztegetett A. Anderson könyvvizsgáló cég aláírta). 2001-ben azonban kiderült a csalás, és a botrány következményeként több ezer részvényes veszítette el a vagyonát. 2008-ban viszont az amerikai pénzügyi intézmények által túlfűtött jelzáloghitel-piac összeomlása (amit az Államok negyedik legnagyobb bankjának, a Lehman Brothers-nek a csődje indított el) már az egész világgazdaságban évekig tartó válságot okozott, amit több milliárdnyian megszenvedtek. A mai magyar gazdaságban pedig a korrupció (2024 elején pl. a guruló dollárok ügye) a legtöbbször olvasható visszaélés stb.

○ A 8. parancs „**Ne hazudj, és mások becsületében kárt ne tégy!**” felszólítása sem szűkíti ugyan az előírást a gazdaságra, de nem is hatalmazza fel az elvtől eltérésre az eszférában dolgozókat. Más kérdés, hogy e szabály sokszor korábban sem érvényesült a kereskedelemben, napjainkban pedig figyelmen kívül hagyása a gazdaság egészében megszokottá vált. Az ezt alátámasztó példákkal tele vannak a médiák és a sajtó. A hamis élelmiszerek (liszt, méz), divatcikkek, könnyűzenei adathordozók stb. világkereskedelméről, csempészetéről, és ennek az érintett tisztességes termelőket elnyomorító hatásairól pl. rendszeresen olvashattunk és olvashatunk. Arról is értesültünk, hogy egyes piacvezető „nyugati” gyártók Kelet-Európában – a hagyományos csomagolásban – a fejlett országokban megszokottnál rosszabb minőségű termékeket értékesítenek. A legnagyobb visszhangot azonban az váltotta ki, amikor 2015. szeptember 18-án nyilvánosságra került, hogy a német VW sok olyan dízel-motort épített be (végül 11 millióra becsült számú) gépkocsijába, amelyek felismerik, ha méri a kocsni nitrogénoxid kibocsátását, és ekkor a forgalomban kibocsájtottnak töredékére mérséklék légszennyezésüket. Majd további gépkocsigyártók hasonló csalásaira, számos iparági, állami vezető érintettségére is fény derült, és a dízel piac egésze összeomlott. S a hasonló esetek ismertetését sokáig folytathatnánk.

○ A 10. pedig, t. i. hogy „**Mások tulajdonát ne kívánd!**” nem valamely, az akaratunk által jóváhagyott cselekedetektől, hanem esetenként a tudatunktól csak részben függő egyes vágyaktól óv. Arra is figyelmeztet, hogy a homo sapiens-nek (az értelmes embernek) nem földi, hanem szellemi javakat kellene keresnie – s ennél is erőteljesebben arra, hogy mindig kerülje mások vagyonának a megkínvását (az irigységet), hiszen többnyire ez a legfontosabb oka az előzőkben felsorolt három parancs megszegésének. Sokan azonban, az 5, 7, 8. parancs gyakori megsértéséről fentebb mondottakból következően, a 10. parancsot sem tartják be.

Mindezek után arra is felhívjuk a figyelmet, hogy korunkra radikálisan változott a parancsokat megszegők köre. Korábban a szabályok áthágásáért többnyire *egyének* voltak

hibáztathatók.¹⁵ Korunkban, s kiemelten a jogi személy fogalmának a kialakulása után egyre gyakoribbá vált azonban a **kollektív felelőtlenség**, elterjedtek a kis csoportokban (pl. igazgatótanácsokban, államigazgatási bizottságokban, nemzetközi szervezetekben) elfogadott, a közjót sértő döntések. Úgy véljük ezért, hogy legalább is a **gazdasági „szereplőknek” vissza kellene térniük a fentebb idézett iránymutatások követéséhez, vállalniuk kellene a társadalom, a közjő¹⁶ szolgálatát**. Nézetünk alátámasztására visszatérünk.

Végül az se tanulság nélküli, ha jelezzük, hogy az **ember-szeretettel kapcsolatos állítások körében egyoldalú, illetve elfogult eszmék is találhatók**. Vannak ugyanis olyan, a témához hozzászólók, akik szerint a tiltásként megfogalmazott elvek szűkebb körben írnak elő követelményeket, és akár *ateistáktól* is származhatnak, míg a felszólításként megadott változatok a szeretetre koncentráló *keresztény* felfogásmódot tükrözik. Egyrészt úgy véljük azonban, egyetlen mondatból nem ítéltető meg, hogy egy-egy elmélet egésze milyen magatartást ajánl a követőinek (annak megválaszolása pedig, hogy az idézett források egészükben mely szabályokat írnak elő a – békés – társadalmi együttéléshez, e rövid eszmefuttatás szűk kereteiben lehetetlen is). Másrészt a szeretet fontosságát vallók több képviselője, így Mózes sem volt (lehetett) keresztény, továbbá Jézus is tagadta, hogy tanítása a lényegét tekintve eltérne a mózesitől.¹⁷ És az sem okvetlen a Sátántól eredő gondolat, hogy az első emberek, akik előbb-utóbb (a Biblia szerint a bűnbeesés után) képessé váltak a jó és a rossz cselekedetek felismerésére, felfoghatták az emberszeretet értékét is.

A VÁLLALATOK TÁRSADALMI FELELŐSSÉGE

A cikkünkben vizsgálni kívánt gazdasági célokat a gazdaság „szereplői” tűzik ki, majd töreksenek megvalósítani. E **szereplők** alapvető típusainak cikkünkben – jelentős, de gyakran alkalmazott egyszerűsítéssel – a vállalatokat, a háztartásokat, és az „államot” tekintjük. Közülük az első két csoportot a verseny-, vagy mikro-szféra alkotja, ahol a szereplők a piacra kerülő árukat adják, veszik. Az állam, vagy makro-szféra pedig a versenyszféra valamely szabályozását végzi. Eltérő feladataiknak megfelelően e típusok céljai is alapvetően eltérőek.

Szóhasználatunkban a **vállalat**, vagy *cég* (angolul enterprise, firm) – számos szakértő nézeteivel összhangban – mindenkor egy **„szervezet”** (egyén, társaság), amely piacra „termel” azaz árut, vagy szolgáltatást állít elő, forgalmaz.¹⁸ E szervezetek szolgáltatják az emberiség számára mindazt, amit a háztartások nem maguk állítanak elő.

A most adott, igen bő vállalat-fogalom azt is elfogadhatóvá teszi, hogy (szélsőséges esetként) vállalatnak tekintünk pl. egy-egy, csiszolt kő nyílhegyeket stb. készítő és csereberélő ősembert. A klasszikus ókor nagy birodalmaiban előbb-utóbb létrejött, a mai cégekhez sokban hasonlító társaságok, szervezetek pedig már kétségtelenül vállalatoknak nevezhetők.

¹⁵ **Nátán** próféta (talán K. e. 100 körül) is Dávid királyt ítélte el Uriás haláláért. (2 Sámuel 11)

¹⁶ **Közjó**: a közösség, a társadalom érdeke, java, boldogsága, jóléte, ill. mindaz, ami ezt elősegíti, előmozdítja. A magyar nyelv értelmező szótára.

¹⁷ **Jézus** azt mondta: „Nem megszüntetni jöttem a Törvényt, hanem beteljesíteni” (Mt 5, 17).

¹⁸ Azaz nem követjük a hazai szakmai nyelv azon, a nemzetközitől gyökeresen eltérő szóhasználatát, amely a vállalatokat sokszor vállalkozásoknak nevezi. A vállalkozás (angolul entrepreneurship) ugyanis a nemzetközi szakirodalomban nem egy szervezet, hanem egy cselekvés, pl. vállalat alapítása, új termék piacra bevezetése, egy innovációnak már a piacon (is) hasznosult alkalmazása).

A korszerű – önálló jogi személyiségként működő – vállalat fogalma, és az ilyen jogi formában működő szervezetek köre azonban csak az újkorban alakult ki. Ez is segítette, hogy a legtöbb mai gazdaságban már nagyon sok és igen változatos cég (Magyarországon a statisztikák szerint **közel 2 millió**) „működjön”. Közülük idehaza mintegy 1000 a nagyvállalat, ennél nagyságrendekkel több viszont a saját munkáját értékesítő ún. egyéni vállalkozó (de sok a statisztikáinkban nem szereplő, a második gazdaságban tevékenykedő „maszek” is).

Az emberszeretetnek, konkrétan a közjó szolgálatának a témája korunk vállalatgazdasági szakirodalmában a vállalati „céloknak”, valamint a társadalmi felelősségvállalásnak (CSR, corporate social responsibility) a tárgyköréhez illeszkedik.

A cégek vázolt változatossága miatt nem meglepő, hogy a napjaink elméletei szerinti, illetve **a cégek által hirdetett és valóban érvényesített vállalati célok egyaránt igen változatosak**. Sok kényszervállalkozó pl. munkájával mindenekelőtt a *túlélés* lehetőségét törekszik megteremteni (miként ezt már a kő nyílhegyeket cserélő ősember is tette). Ha viszont a felkészült menedzsereket kérdezzük arról, hogy melyek a cégük tevékenységének fő mozgatórugói, elsőnek legtöbbször *vevők igényeinek a kielégítését*, majd *alkalmazottaik foglalkoztatását* említik. A színvonalasan vezetett cégeknél azonban valójában sokféle cél különböztethető meg. Az *elméleti* álláspontokkal összecsengő célkitűzések fő csoportjai – a szerző nézetei szerint – a következők.

❖ *A klasszikus közgazdaságtan* – Adam Smith¹⁹ nyomán – a tulajdonosok (tőkések) érdekeit ítélte a cégek törekvéseit meghatározó fő tényezőnek, s így **a profitot**, azaz a tőkések e jövedelmét *tekintette az üzleti döntésekben érvényesülő célszerű „végső” célnak*. Ezen iránytű követői a lehető legolcsóbb (és legjobb) termékeket és szolgáltatásokat kínálhatják vevőiknek.

Az elmúlt évszázadokban számos szerző vélte célszerűnek azonban az árnyaltabb célkijelölést (tehát azt, hogy a vállalatok számos, a profitszempontokon túlmenő megfontolást **is** számításba vegyenek döntéseiknél). A szakirodalom (többnyire széleskörű egyetértéssel találkozva) elsősorban a következő kiegészítő megfontolásokat ajánlja a döntéshozók figyelmébe.

❖ Az emberi erőforrás (HR) gazdálkodás modern eszméi²⁰ szerint a sikerhez **a cég dolgozóinak a munkahellyel kapcsolatos elégedettsége** (sőt, olykor az örömteli munkája) is elengedhetetlen (Mayo, E.; McGregor, /1960/).

❖ Ph. Kotler²¹ – a marketing bibliája néven ismert (1967) könyvében – azt emelte ki, hogy minden cég piaci sikerének alapvető követelménye, hogy kielégítésre kerüljenek üzletfeleiknek, kiemelten **vevőiknek az igényei**.

❖ Napjainkban a fentebb már jelzett társadalmi felelősségvállalás olykor vitatott

¹⁹ Adam **Smith** (1723-1790 skót közgazdász, a modern közgazdaságtan „atyja”. Fő műve „A nemzetek gazdagsága”.

²⁰ **Taylor**, F.W. (1856-1915) a tudományos vezetés atyja, amerikai mérnök szerint a vezetőnek mindenkor maximális pontossággal kell meghatároznia az elvégzendő munkát, majd ellenőriznie is kell azt, ha ez elkészült. A mai HR-re azonban nála is nagyobb hatást gyakorolt az emberi kapcsolatok atyja, az ausztrál pszichológus G.E. **Mayo** (1880-1949), aki a jó munkateljesítmény fő forrásának a munkahellyel való megelégedettséget ítélte.

²¹ Philip **Kotler** (1932-) világhírű amerikai marketingprofesszor,

nézetei²² kötelezőnek minősítik azt is, hogy a cégek tevékenységeik során mindenkor érvényesítsék az ezekkel kapcsolatos **társadalmi elvárásokat** is.

❖ Sokak szerint pedig a cégeknél **mindazoknak** az érdekeivel számolni kell, **akiknek, vagy amelyeknek** valamely érdekük fűződik a cég munkájához (Porter²³-Kramer, 2011). Persze korunkban az üzleti tevékenység tervezése során számos további, a végső célok **elérését szolgáló** al-cél is kijelölésre kerülhet. Közülük elsőként a kulcs-fontosságú *stratégiái*, és az ezek megvalósítási módját részletező *operatív* célok típusai emelhetők ki. A XX. századi vállalati célok vázolt elméletei (meggyőződésünk szerint) **olyan célrendszert fogalmaztak meg, amely az emberszeretettel kapcsolatos számos elvárást is teljesít**. Az a cég ugyanis, amelyik döntéseinél – a fentebb rögzítetteknek megfelelően – minden érdekelt megfontolásait figyelembe veszi, véleményünk szerint (szinte) mindent megtett, ami a társadalmi együttélés érdekében tőle elvárható.

Aligha vitatható azonban, hogy a gazdasági gyakorlat világszerte fényévnvi távolságra van az elméleti ajánlásoktól. Számos empirikus vizsgálódás hívja fel a figyelmet ugyanis arra, hogy a vállalati *gyakorlatban* nem ritka az elméleti javaslatoktól eltérő, a „cég” szempontjából *célszerűtlen*, illetve a társadalom számára is káros célok kitűzése, az **egyéni vagy csoportérdekek által motivált megfontolások** érvényesítése. Ez tudatosan sérti hol a vevőknek, hol az alkalmazottaknak, esetleg a tulajdonosoknak, illetve az államnak (az állampolgároknak) az érdekeit. Az etikailag bírálható magatartásoknak többféle oka lehet.

– Nyilvánvaló, hogy a mai szóhasználatnál **tisztességtelen piaci magatartásnak** nevezett egyes tevékenységek (pl. az áruk hamisítása) és ezek társadalmi kárai már az őskorban is ismertek voltak. Ez magyarázza ugyanis, hogy már az írás elterjedését követően megfogalmazott legkorábbi törvények is csiszolt technikákkal büntették az ilyen és ezekhez hasonló „trükköket”. Az effajta visszaélés és törvényes büntetése azonban ma is gyakori.²⁴

– Amint ezt pl. Jónás prófétának a K. e. 4. századi könyve mutatja, igazából már az ókor is tudott a **megbízó-ügynök** (principal-agent) **problémáról** (a prófétát ugyanis az Égieknek – a „cethal” révén – kényszeríteniük kellett a kapott feladat elvégzésére). Sokban a korszerű vállalatgazdasági gondok is hasonlóak az ókoriakhoz. A nagyméretű vállalatoknál ugyanis a döntéseket nem a tulajdonos(ok), hanem az általa (általuk) megbízott menedzsment irányítja, s az itteni döntéshozók érdekei nem azonosak a tulajdonosok érdekeivel. Üzletelhetnek pl. saját zsebre. Így a '90-es években több magyar egyén, csoport is tönkretett, majd vásárolt fel bagóért valójában piacképes céget. Ezért a tulajdonosoknak össze kell hangolniuk a menedzsment érdekeltségi rendszerét a saját érdekeikkel.²⁵

²² Sokak szerint a CSR elvek első korszerű műve az amerikai, H.R. **Bowen** (1953) könyve. A Nobel-díjas M. **Friedman** (1912-2006) és követői szerint viszont a gazdálkodásban káros az etikai megfontolások érvényesítése.

²³ M.E. **Porter** (1947-) amerikai akadémikus, az üzleti stratégiák világhírű szakértője.

²⁴ A mai hazai szabályozást az 1996 évi LVII. törvény rögzíti.

²⁵ Az érdekegyeztetés tennivalóit tárgyaló szakirodalom a leggyakrabban O. Hartnak és B. Holströmnek 2016-ban Nobel-díjra érdemesített munkásságára hivatkozik.

– Évszázadok óta ismert az ún. *közlegelő-tragédia*²⁶ (tragedy of the commons) is. E társadalmi problémát azok okozzák, akik elfogadható indok nélkül vesznek igénybe a többségnél sokkal több közös erőforrást.

– Napjainkban azonban **a vállalati célokkal kapcsolatos legsúlyosabb bajok** a monopóliumok óriási társadalmi kárai (pontosabban a kialakulásuk hatására általánossá váló ún. „*tökéletlen*” *piacokon megvalósított visszaéléseik*). A monopóliumok a XIX század során először az USA-ban váltak jelentősekké, majd a XX. században elterjedtek és államok fölötti nagyhatalmakká növekedtek. Társadalmi káraik lényege A. Marshall²⁷ szerint az, hogy a monopóliumok csökkentik a kínálatot, aminek a hatására nőnek az árak, és a változatlan termelési költségek ellenére növekvő ár extraprofitot eredményez. De más tevékenységeik még károsabbak lehetnek. Egyes, a világgiacon is nagy hadiipari cégek pl. az állami apparátusba építik be ügynökeiket, ahol ezek állami fegyvervásárlásokért, sőt, néha valamely háború kirobantásáért lobbiznak. Más cégek a nagyobb profit érdekében nem költenek környezetvédelemre, pedig tevékenységeikkel hatalmas környezeti károkat okoznak. A vevőket megtevésztő reklám is általános. A törvények (pl. a tisztességtelen piaci magatartást tiltó jogszabályok) ezért világszerte tiltják, hogy a monopóliumok kihasználják piaci pozíciójuk lehetőségeit, de ez gyakran marad írott malaszt.

Természetesen a vázolt, társadalmilag káros magatartásokért nem a jogi személy „vállalatok” hibáztathatók, hiszen – erkölcsi – **felelősségük elsősorban a cégvezetőnek, illetve az illetékes döntéshozó csoportoknak** (így az igazgatótanácsok, felügyelőbizottságok tagjainak), valamint a társadalmi károkról tudó, de azokról hallgató további személyeknek lehet. Sajnos azonban **az érintettek többségének se világszerte, se idehaza nincs felelősségtudata**. Felmentik magukat pl. azzal az indokkal, hogy más sem tiltakozott, egy ellenszavazatnak egyébként sincs jelentősége stb. (pedig valójában leginkább csak a pozíciójukat féltik)

Meggyőződésünk ugyanakkor, hogy sokszor módosítaná a döntéshozók felelősségtudatát, ha a társadalom – és az igazságszolgáltatás – az üzleti életben is kötelezőnek tekintené az emberszeretet követelményeinek az érvényesítését. Hiszen nem csak a mások nyakát elvágó személy gyilkos. E címre sokkal inkább az tarthat ugyanis igényt, aki pl. háborúért lobbizik, vagy megszavazza egy háború indítását. A legnagyobb tolvaj sem valamely nagy fúrót kezelő bankrabló. Hamarább nevezhető ennek az elegáns „úr”, aki valamely pénzügyi trükkel, milliókat tönkretéve keres milliárdokat. De elmarasztható az is, aki hazugságokkal, korrupcióval küzd, mondjuk egy nagy pályázat megnyeréséért. Ezért igencsak sürgetőnek véljük a korszerű etikai elméletek gazdagítását, kiegészítésüket azzal, hogy a felelősséget a közösségi döntésekért (is) vállalni kell. Fontos továbbá a téma oktatásának, továbbképzésének mind szélesebb körű fejlesztése, valamint a médiának, a sajtónak – és az egyházaknak – az ismeretterjesztésben vállalt segítése is. Hiszen mindenkinek tudnia kellene, hogy melyek korunk legsúlyosabb etikai vétségei.

²⁶ A problémára elsőként W.F. Lloyd matematikus (1794-1852) egy mesében mutatott rá. Később azonban gazdasági példabeszéddé vált, így G. Hardin (1915-2003) ökológus környezeti gondokat magyarázott vele.

²⁷ A. Marshall (1842-1924) világhírű brit közgazdász.

Ugyanakkor nem állítható, hogy a piac valamennyi gondjáért kizárólag a vállalati vezetők hibáztathatók. A piacon ugyanis a „termelőszféra” (a kínálat) a kereslettel – azaz a háztartások „lakossági” igényeivel, a következő pont tárgyával – (is) találkozik, és így a problémák okai is csak a *mindkét félre* kiterjedő vizsgálatokkal tárhatók fel kiegyensúlyozottan.

A HÁZTARTÁSOK „CÉLJAI” ÉS EZEK PIACI ÉRVÉNYESÜLÉSE

A háztartások olyan (legtöbbször egy-egy család tagjaiból álló) emberi közösségek, amelyek elfogyasztják, felhasználják a piacra kerülő termékeket, igénybe veszik e szolgáltatásokat. Az így értelmezett háztartások a cserekereskedelem első történelmi megjelenése óta alapvető piaci szereplők. Végso céljaik jellege sem sokat változott az évezredek során.

❖ Egyes elméletek szerint a háztartások minden tevékenységüknél, vásárlásaiknál is ésszerűek, és legtöbbször (családi) **igényeik kielégítésére** törekcszenek, mivel e cél kitűzésével a család valamennyi tagja egyetérthet.

❖ A kutatások²⁸ rég megállapították azonban, hogy az élet bonyolultabb, mint a most vázolt elvnek (modellnek) a racionalitással számoló feltételrendszere. **Számos háztartás sérti meg ugyanis polgártársainak az érdekeit, csap be vállalatokat, állami szerveket.** Az utóbbi évtizedekben a „közjavak” körében súlyos károkat okoznak az ún. **potyautasok** (free riders) is. E károkért olykor azok a tömegek a felelősök, akik nem fizetnek egy közösségi szolgáltatásért, (pl. egészségügyi járulékot), de igénybe veszik a szolgáltatást. Máskor sajtóhírek olvashatók egyes igen gazdagok ésszerűtlen **pazarlásáról**. Fényűző tengeri jachtot tartanak évi néhány napos pancsolásra, rövidtávra is hatalmas magánrepülőn utaznak, a forró sivatagban kívánnak sípályán lesiklani. De amint ez szintén köztudott, nem csak a gazdagok költhetnek ésszerűtlenül. Sok, a jóllakáshoz szükséges javakkal sem rendelkező szegény is pénzt pazarol drogokra, italra, dohányra stb.

A vázoltak után két állítást fogalmazhatunk meg a piaci folyamatok valós mozgatórugóiról.

Egyrészt meg kell állapítanunk, **hogy a társadalmilag felesleges, vagy pazarló fogyasztásért, valamint az egészségre, a környezetre káros termékek, szolgáltatások piaci forgalmáért, felhasználásáért általában mind a fogyasztók, mind a termelők (forgalmazók) hibáztathatók.** Felelősségük megoszlása pedig csak egyedi vizsgálat révén állapítható meg.

Nem vitatható azonban, hogy a **piaci áruhiányoknak, illetve a túltermelésnek a fentiektől eltérő nyomós okai is lehetnek.** Köztudott ugyanis, hogy a vásárlások legtöbbször a fogyasztói igényeknek (sőt, a fizetőképes keresletnek is) csak egy részét képesek kielégíteni. Azt, hogy valamely háztartás megkapja-e a keresett árut, az ún. **piaci verseny** – az Adam Smith híres elnevezése szerinti „láthatatlan kéz” – dönti el. A folyamat elvi magyarázatára a már hivatkozott *Marshall kereszt* matematikai pontossággal utal (e séma szerint a *keresleti és kínálati görbe metszéspontja* határozza meg, hogy

²⁸ D. **Kahnemann** (1934-) pszichológus az ún. viselkedési közgazdaságtan tárgykörében végzett vizsgálatairért közgazdasági Nobel-díjat kapott.

egy-egy termékből, termékcsoportból mekkora mennyiség és milyen árakon cserél gazdát). Az ilyen módon kialakuló értékesítési és fogyasztási arányok pedig (a modell feltevérendszerében) mindkét üzleti fél számára optimálisak.

Más kérdés, hogy a Marshall-kereszt elvei csak a szabad verseny keretei között teljesülnek. Az elmúlt bő 100 év alatt azonban, miként már jeleztük, a világ legtöbb gazdasága alapvetően változott. Mind több ország piacán alakultak ki **monopóliumok**, amelyek (szintén matematikai úton is belátható okokból) az optimálisnál kevesebbet termelnek, és ezzel extraprofithoz jutnak. Majd gyors ütemben kialakult az egységes világpiac, és az e piacot uraló nagy nemzetközi szervezetek (köztük a multik) hálózata is. Mindez pedig, miként erre már utaltunk is, vitathatatlan fejlődést eredményezett, de tovább súlyosbította a gazdaságok (többségének a) gondjait is. A valóság ugyanis nem matematika. Az éhes embert nem nyugtatja meg az a tudat, hogy ha több pénze lett volna, ő vehette volna meg a kívánt edelmet. De az eladhatatlannak bizonyult áruk előállítását sem vigasztalja, hogy felesleges készletei vevőre találtak volna, ha olcsóbban termel. **Az e helyzetből fakadó elégedetlenség ezért az elmúlt évszázadban segítette, és ma is segíti azon politikai nézetek terjedését, amelyek szerint a vállalatok profit-orientációja is, a piaci verseny is káros, felszámolandó,** s mindkettőt helyettesíteni kell valamely központi tervezéssel, irányítással. Ezek az állítások, javaslatok azonban csak a verseny és a profit-orientáció kárait nézik, **egyoldalúak**. Az adott piaci jelenségeknek vitathatatlan hatása ugyanis az is, hogy mindenkor hatékony munkára, a megtakarítási lehetőségek keresésére kényszerítik a cégeket. És éppen ezen előnyök érvényesülésének a lebecsülése (megakadályozása) a fő oka annak, hogy a helyettesítés eddigi megvalósítási kísérletei szinte kivétel nélkül mindig tragédiákra vezettek.

A problémák reális megoldásának tűnik azonban az, ha a háztartások – természetesen a vállalati döntéshozókkal párhuzamosan – szintén kiegészítik a cselekedeteik irányítóját adó „végső” céljaikat az emberszeretet követelményeivel.

A háztartásokban élők számára az emberszeretet mindig is személyre szabott parancs volt, és maradt. Ha voltak, vannak is klánok (nagycsaládok) és ezek közti, olykor tragikus következményekkel járó összeütközések, az ezekben résztvevők természetesnek vélték, vélik, hogy cselekedeteikért saját maguknak (is) vállalniuk kell a felelősséget.

A javasoltak igazi indoka azonban az, hogy **a vázolt kiegészítés korunkban nem is kis mértékben bővíti a társadalmi érdekek védelmével kapcsolatos háztartási feladatok körét (is).**

○ Ez idáig, a média és a sajtó állandósult figyelme következtében, a környezetvédelemmel kapcsolatos egyes kötelezettségek a legszélesebb körben elfogadottakká váltak. Már a nagycsoportos ovisok is tudják például, hogy kézmosáskor, a kéz-szappanozás idejére, el kell zárni a vízcsapot. S reméljük, környezetünk védelme érdekében sokan ennél nagyobb feladatokat is vállalnak. Kerülik pl. a néhány használat után „eldobható” divatcikkeket, és törekszenek jó minőségű, tartós ruhák, sportszerek, bútorok, háztartási gépek beszerzésére.

○ Kevésbé köztudott, hogy fogyasztási, felhasználási törekvéseik körében sok háztartás felvállalhat további tennivalókat is. A fejlett országokban lassan terjedő gyakorlat

ugyanis, hogy a vevők nem vásárolnak az etikailag kifogásolható módon termelő nagy cégektől (pl. az édesiparban a gyermekmunka miatt). Ez nem kevés vállalatot riaszthat vissza a társadalmilag elítélt üzletpolitika követésétől. Sajnos arra viszont csak kevés példát ismerünk, hogy a tehetősebbek nem tartanak igényt a közjót veszélyeztető vállalatok részvényeire sem (pedig pl. a hadiiparban ez se mindig lenne indokolatlan).

○ Jellemző azonban, hogy **a közös jövőnkkel kapcsolatos legkomolyabb fenyegetésre, a minden határon túlmenő vagyoni, jövedelmi különbségekre már sokszor nem terjed ki a figyelem.** Pedig közismertek azok a kutatási eredmények, amelyek szerint e különbségek már ma is túlnőtték az előző évezredek maximumait, és a szakadék évről-évre nő. *Mára a 8 milliárd főnyi emberiségből kevesebb, mint 1 milliárd fő birtokolja az összvagyon legalább egyharmadát, miközben vagy 3 milliárdnak semmi vagyona sincs (Piketty, 2013), és kb. 1 milliárd fő éhezik. Sőt, az államok feletti hatalmat szerzett alig 100-200 multi (s ezek tulajdonosainak, menedzsereinek néhány száz családja) úgy igazgatja a világ egészét, hogy erre senkitől nem kapott megbízást, és tevékenységüket ellenőrizni sem tudja senki.*

A társadalmi szintű igazságtalanság vázolt típusa önmagában is veszélyezteti a társadalmi békét, hiszen az éhezők, akik közül sokaknak egészséges ivóvíz se jut, nehezen fogadják el, hogy vannak, akik a birtokukba került élelmiszereknek akár az egyharmadát is a szemétkbe dobálják. De ismertek riasztóbb tények is. Amíg ugyanis a legszegényebb 3 milliárd többsége semmi említésre méltó módon nem szennyezi a környezetet, a leggazdagabb milliárd, szinte hihetetlen pazarlásával az összes környezetszennyezésnek a felét okozza. Némi túlzással elmondható tehát, hogy **környezeti gondjaink többsége abból fakad, hogy az emberiség egy töredéke durván megsérti a többség érdekeit.**²⁹

A vázoltak miatt napjainkban célszerű, ha **a leggazdagabbak** kiemelt súllyal töreksenek megfelelni az emberszeretet követelményeinek, hiszen ellenkező esetben közös világunk valószínűleg igen hamar elpusztul. Például. bár vagyonuk lehetővé teszi, **nem pazarolhatnak, szennyezhetnek.** Sőt, tudomásul kell venniük (adott esetben **meg is kell szavazniuk**), ha a társadalom – ésszerűen – korlátozza vagyonukat, kiemelten annak növekedését. S az is igencsak hasznos, előre vivő lenne, ha a média, a sajtó, sőt, az etikai szakirodalom is hangsúlyoznák, hogy mindez ma már nem is halogatható.

Nyilvánvaló ugyanakkor, hogy előnyös lenne a társadalom számára, ha gazdálkodása során egyetlen (akár gazdag, akár szegény) háztartás sem kívánná mentesíteni magát az emberszeretet erkölcsi követelményei alól.

AZ ÁLLAM „CÉLJAI”

Írásunkban államnak a társadalmat, kiemelten a (nemzeti) **gazdaságot befolyásoló (központi) szervezetek** összességét nevezzük. Fontosnak véljük továbbá azonnal kiemelni, hogy az így értelmezett államok Földünkön legalább ötezer éve jelentek meg, s gazdasági szerepvállalásuk gyakorlata is igen régi. A történelem első ilyen szervezeti

²⁹ Nem véletlenül mondta Jézus: „Milyen nehezen mennek be Isten országába a gazdagok! ... Könnyebb a tevének a tű fokán átmenni, mint gazdagnak az Isten országába bejutni.” (Mk, 10, 23-25).

hálói talán az élelmiszertermelés lehetőségeit kibővítő nagy öntözőrendszerek építői, Sumer, illetve Egyiptom lehettek. A további évszázadokban pedig az állami szerepvállalás mind több gazdasági szférára terjedt ki. Így a mai államok munkájuk során több évezredes tapasztalatokat hasznosíthatnak.

Bár korunkban a „mainstream” (fősodró) gazdasági elméletek piacgazdasági koncepciókon alapulnak (azaz feltételezik, hogy a piac legtöbbször önszabályozó), nem vitatott, hogy **több szférában szükség van a gazdaság állami befolyásolására** is. A gazdálkodás jogi kereteinek – pl. a tulajdonhoz és a szerződésekhez fűződő jogszabályoknak – állami kimunkálása igen régi hagyományokon nyugszik. A *versenyszabályozásnak* (kiemelten a tisztességtelen verseny tilalmának) ugyancsak gazdag múltja van. A *pénzügyi* (pl. adó-), illetve a *külgazdasági szabályozásnak* a kezdetei is a korai ókorig visszavezethetők. De korunkban, többnyire politikai küzdelmek kereteiben, vannak kísérletek további területek központi „irányítására” (pl. a konjunkturális ingadozások csillapítására, állami vállalatok működtetésére, sőt, olykor központi tervezésre) is.

Régóta viták témája a vázolt és ezekhez hasonló állami tevékenységek végső célja („iránytűje,” a központi „magatartásban” érvényesülő alapelve) is. A témakörben ma is gondolatébresztők például az Arisztotelész³⁰ Politika című könyvében közöltek. Szerzőnk a (város-) államok vezetésének három típusát különböztette meg, ezek (mai elnevezésekkel) az egyeduralom, az oligarchia (a kisebbség uralma) és a demokrácia (a többség uralma). Azt is írta továbbá, hogy mindhárom típus végső céljának **két al-típusa** van. Nevezetesen:

❖ Az állami **tisztviselők** munkájuk során sokszor a **közzjót szolgálják**.

❖ De gyakori az is, hogy több-kevesebb közalkalmazott (a közelmúltban elterjedt elnevezéssel apparatcsik) **a saját, vagy csoport-érdekeit érvényesíti**.³¹ S nem lehet nem észrevenni, hogy az önérdéket a közzjó meggondolásai elé helyező személyek, csoportok többnyire hallgatnak mind az arisztotelészi al-típusokról, mind saját magatartásuk társadalmi káirairól.

A közzjót szolgáló „központi” gazdasági befolyásolás magas *társadalmi értékére* a régmúltból is számos jó példa idézhető. Az ókori folyóvízgyi öntözőrendszerek nagymértékben növelték az érintett terület lakosság-eltartó képességét. Az első ismert törvénytárak (pl. a már említett Hammurápié) világosan utalnak is arra, hogy a piacsabályozás egyes elemeinek a társadalmi elfogadottsága a korábbiakban is magas volt.³² Napjainkban pedig mind a szakirodalom, mind a közzvélemény számos további tárgykörben is célszerűnek ítéli az állam(ok) szerepvállalását – bár az állami befolyásolás célszerű mértéke sokszor vitatott.

³⁰ **Arisztotelész** (K. e. 384–322) ógörög filozófus, Nagy Sándor nevelője

³¹ A legismertebb elméletet, amely az államvezetésben az önérdék érvényesítését ítélte célszerűnek, N. **Machiavelli** (1469–1527) dolgozta ki. A fejedelem című könyve szerint az államot vezetőők fő feladata a hatalom megszerzése, megtartása.

³² Akár tízezer éves múltúak is lehetnek pl. a tulajdonvédelemre, a mértékek egységesítésére, az üzleti vitákat eldöntő szervek kialakítására, valamint az egyes társadalmi egyenlőtlenségek kezelésére, így az özvegyek és árvák védelmére vonatkozó jogszabályok.

Ugyancsak **igen régi tapasztalat, hogy egyes állami tisztviselők ön-, vagy csoportérdekeiket érvényesítik akár a gazdaság állami befolyásolása során is.** Egy-egy, hatalmas károkat okozó példájuk különösen emlékezetes. Háborúk esetén többnyire olykor feledhetetlen mind az okozott drámai méretű pusztítás (az embervesztés, a társadalmi, nemzeti vagyonban keletkezett kár, a környezetszennyezés), mind a pusztításért felelősök (olykor kifejezzen szűk) köre. A területszerzés „dicsősége” érdekében Nagy Sándor birodalmakat pusztított el, Julius Caesar – miként ezt „A gall háborúról” című könyvében maga írta – kardélre hányatta az ellenállókat, majd feleségeiket és gyermekeiket rabszolgának adatta el, Dzsingisz kán pedig kontinensnyi területet perzseltetett fel.³³ A központi környezetvédelmi erőfeszítéseknek (pl. az ókorban a csatornázásnak, később, bő 200 éve is a költségvetés rendbetételének) a halogatására, elmulasztására is számos példa ismert.³⁴ De legendás pénzügyi visszaélések is felidézhetők lennének. S korunkból is több hasonló sztorira utalhatnánk.

Napjainkban pedig egy új kihívás, a globalizáció (a világszerte egységessé váló politika, gazdaság stb.) a korábbiaknál is nagyobb nehézségeket okoz a (nemzeti) államoknak. A határokon átnyúló hatalomgyakorlás során ugyanis egyes, korábban az államot illető hatáskörök nemzetközi intézményekhez, sokszor nagy nemzetközi monopóliumokhoz, ún. **multikhoz** kerülnek. Az utóbbiak menedzsmentje azonban, miként erre utaltunk is, úgy dönt embermilliók sorsáról, hogy ehhez nem kaptak társadalmi felhatalmazást valamely (demokratikus) választáson, s tovább súlyosbítja ezt, hogy se a társadalomnak, se az államoknak nincs semmilyen lehetőségük tevékenységeik ellenőrzésére sem. Az eredmények tragikusak. Nem ritkán ellenőrizhetetlen személyek, szervezetek befolyásolják saját gazdasági érdekeik érvényesítéséért a „független” államok vezetőit, vagy az ezeket kijelölő választásokat. Máskor nem megállapíthatóak egy-egy hatalmas környezetszennyezés felelősei. Olykor nagyhatalmak vezetői indítanak háborút harmadik országokban található energiahordozók, nyersanyagok, munkaerő, tudás megszerzéséért stb.

Itt jegyezzük meg, hogy az emberszeretet elvének gazdasági érvényesítése nem vezetne szükségszerűen állami csődökhöz. A fegyverkezési, hadi kiadások visszafogása, a háborús károknak és helyreállításuknak az elmaradása önmagában is segíti a költségvetést. A környezetvédelem nyilván drága, de elhanyagolása is az (és a pazarlások visszafogása is egyensúlyjavító). A szegénység felszámolása akkor igazán drága, ha segélyezést jelent, ha a munkaképes elesetteket munkához juttatjuk, többnyire elviselhető állami teher. A monopólium ellenesség pedig az inflációt is csökkenti (különösen akkor, ha az állam a vállalkozókat és a kis vállalatokat is segíti pl. a helyi piacok megnyitásával).

Minden arra mutat tehát, hogy az emberiesség érvényesítése fontos lenne az állam-

³³ III. **Alexandrosz** (K. e. 356–323) makedón király, majd Perzsia nagykirálya és Egyiptom fáraója. Julius Caesar (K. e. 100–33) római politikus. **Dzsingisz kán** (? – 1227) mongol nagykán, a világtörténelem egyik legnagyobb hódítója.

³⁴ **XV. Lajos (1710–1774) francia király.** Közel 60 éves, igen pazarló uralkodása alatt alig tett valamit országáért, így az tönkrement. Utókora a neki tulajdonított mondással – *Après nous le déluge!* (*Utánunk az özönvíz!*) – önzését és felelőtlenségét jellemezte.

igazgatás minden területén is. A megvalósítás módja azonban sokszor tisztázatlan. Úgy tűnik, a legnagyobb nehézségek akkor jelentkeznek, amikor nagyhatalmak érdeküközéseivel a háttérben kellene nagy nemzetközi egyezményeket kimunkálni és elfogadtatni. Ha pl. nyomorgó milliárdok felemelkedéséhez kellene finanszírozókat találni. Ha világháborúval fenyegető vezetőket kellene lecsillapítani. Ha több milliárdos tömeget kellene közös munkára indítani. Jól látja (másokkal összhangban) Ferenc pápa,³⁵ hogy az ilyen feladatok elvégzéséhez mindenkinek az erőfeszítésére szükség van, aki elfogadja az emberszeretet fenti követelményeit. Nem nélkülözhető a különböző bőrszínű, vallású, nemzetiségű jóakarátú emberek egyetlen közösség sem. Azt azonban csak remélhetjük, hogy ez az összefogás még időben megvalósul – miközben nagy erők törekszenek a „Divide et impera!” (Oszd meg és uralkodj!) elv³⁶ megvalósítására is.

Összefoglalás

Az írás abból indul ki, hogy korunkban a jövő igen sok kihívása gazdasági természetű. A fenntartható jövő érdekében ezért szükségesnek ítéli, hogy a gazdasági „szereplők” fő típusai (a vállalatok, háztartások és az állam) **egészítsék ki célrendszerüket a jóakarat, emberiség, emberszeretet meggondolásaival**, majd döntéseiket valóban hangolják is össze a társadalom egészének közös érdekeivel. Az önérdék korlátlan érvényesítése ugyanis napjainkban már nem néhány személyt érintő felelőtlenség, hanem milliókat, milliárdokat fenyegető, olykor az emberiség egészét veszélyeztető beláthatatlan kockázatok forrása.

Irodalom

Arisztotelész: Politika. Magyarul: 1969. Gondolat.

Bowden, H.R. (1953): Social responsibilities of the businessman. Harper & Row. N.Y.

Ferenc Pápa (2015): Laudato si'. enciklika. Magyarul: Áldott légy. Szt. István Társulat.

McGregor, D. (1960): The human side of Enterprises. McGraw Hill.

Kotler, Ph. (1967): Marketing management. Prentice Hall. Magyarul: Marketing menedzsment. Több kiadás.

Piketty, T. (2013): Le capital au XXIe siècle. Magyarul: A tőke a XXI. században. Kossuth. 2015.

Porter, M. (1980): Competitive Strategy. Free Press. N. Y. Magyarul: Versenysztratégia. Akadémiai. 2006.

Porter, M. – Kramer M. (2011): Creating Shared Value. Harvard Business Review, jan-febr.

Smith, A. (1776): The Wealth of Nations.. Magyarul: A nemzetek gazdagsága. Sok kiadása ismert.

SZVT (2020): Kik mentik meg a világot? Papirusz book.

SZVT (2023): Felelősségünk a jövőnkért. Papirusz book.

³⁵ Ferenc pápa (1936 -) olasz származású argentin teológus, a katolikus Egyház vezetője. Hivatkozott nézeteiről lásd: Ferenc pápa (2015).

³⁶ A korai ókortól ismert vezetési elv, amit a rómaiak, majd későbbi uralkodók is rendszeresen alkalmaztak.

Unokaszótár (14.)

A Miskolci Keresztény Szemle 2005-ben indult első számában és utána még tízben megjelent az Unokaszótár gyűjteményének jó néhány darabja. Olyan szavak gyűjteménye, amelyek unokáinknak, a ma élő gyermekeknek már alig, vagy egyáltalán nem érthető (például varga, haris, pór, csángó, mokány, palánk, gersli, fővény, törek).

Most, 2024-ben megpróbálom kiegészíteni az Unokaszótárt. Megismétlem akkori kérésemet: kérek ajándékba egy, egyetlenegy szót és annak magyarázatát. (Persze lehet kettőt-hármat is küldeni.)

GL

*

DRÓTOSTÓT

Gyerekkoromban, szülőfalum, Répáshuta utcáján évente 2–3 alkalommal különös kiáltozás törte meg az egyébként gyerekzsivallyal, asszonyi beszélgetésekkel, háziállatok hangjaival tarkított csendet. Különös kinézetű ember kiáltozása volt ez, s hogy mit kiabált, nagyon nem is értettük.

Kissé viseltes ruházatú, alacsony ember volt, hátán jókora batyu, vállán is lógó terhet cipelt. Kiáltozására jó néhány házból kiszaladtak az asszonyok, ők ismerték, s később már mi is. Megérkezett a drótostót, hátán-vállán a „műhelyével”.

Az asszonyok ilyenkor sorra hozták a sérült, törött fülű, kilyukadt edényeiket, s ő tudása legjavát beleadva, sorra megjavította őket, jóval kevesebb pénzért, mint amennyiért újat lehetett venni.

Mi gyerekek, örültünk ha megérkezett, különös esemény volt ez, az egyhangú, más településektől messze fekvő falucska hétköznapijaiban. Egy idő után megfejtettük kiáltozásának értelmét is: „fazikat fétoznyi”, „drótoznyi-fétoznyi”.

Rég elfeledtük a drótostót, mai fogasztói társadalmunkban már nincs szükség a mesterségére.

Seresné Horváth Zsuzsa
önkormányzati egyházügyi referens

BATYU – főleg falusi asszonyok által a hátukon hordott kosár, körbefogva fehér színű erős vászonnal, melynek két végét összekötötték a kezükkel.

KARÉJ – a félbevágott kenyérszelet.

KALUCSNI – rossz, esős, sáros időben viselték a cipőjükre húzva. Gumiból készült és lemosható volt, kímélte a cipőt.

KAMÁSNI – cipőre rátehető posztóból készült anyag, amely a bokát melegíti és kíméli a cipőt, divatos volt egykor.

BRICSESZ – férfiviselet, nadrág, a térdnél beszűkítve, az alsó lábszárra pedig vastag hosszú harisnya volt húzva.

KRAVÁTLI – nem más, mint a nyakkendő egykori elnevezése.

SIFON – ruhás szekrény, a sifon tetejére gyakran tettek egyéb tárgyakat.

KONDOLEÁL – elhunyt személy kapcsán a hozzátartozók felé közölt együttérző gondolat.

RAKETT – évtizedekkel ezelőtt divatos volt a teniszezés, az ütőt, amivel játszották rakettnek hívták.

PLAJBÁSZ – a régi elnevezés a ceruzát jelentette.

Hollósy Endre

ENGESZTELÉS

Nagyon nehezen teljesíthető dolog vállalása mások vétke miatt. Egy idős papbácsi ismerősöm egész betegsége idején nem engedte, hogy láztól cserepes ajkait megvizsgáljuk, vagy bekenjük krémmel, még utolsó óráiban sem. Azt mondta: felajánlom szenvedéseimet híveimért, akik nem, vagy csak nagyon ritkán járulnak szentségekhez, hogy a jó Isten bocsásson meg nekik és vezesse őket vissza a jó útra.

A *vezerlés* ugyancsak nehezen teljesíthető dolog vállalása saját bűneinkért. A *kegyelem* ellenszolgáltatás nélküli ajándék. Elsősorban Isten ajándéka az emberek részére. *Önzetlen* az, aki jót tesz valakivel (akár ismeretlenül is) és nem vár érte ellenszolgáltatást.

Dr. Artner Oszkárné

BAKAFÁNTOS

„Köti az ebet a karóhoz.” Olyan ember, aki szándékától semmi körülmények között nem áll el. Önfejű, makacs, akadékoskodó. Igazát bizonygatja, ami pedig csak a saját nézőpontjára igaz. Más érveit, igazának bizonyítását nem ismeri el, sőt, elzárkózik az elismerés elől. Nehéz vele szót érteni, vita esetén, ismerve természetét, jobb, ha észérvek helyett más bizonyítási módot keresünk. Például kézzelfogható bizonyítékokat. Még ilyenkor sem biztos, hogy eláll nézetétől.

Ferjentsik Ferenc
kanonok, tarnaleleszi plébános

ÁLDOZAT

Talány, miért kapott ez a szó (s vele mindaz, amit jelent) rossz szájízű eredményező jelentést. Hallatán érzéseink sötétebbé válnak, gondolataink aggodalmaskodóbbá, tekintetünk szomorúbbá.

Pedig nem kellene!

A szeretet megnyilvánulásának egyik, semmi mással nem helyettesíthető formáját jeleníti ugyanis meg, szeretetből fakadó cselekedeteink olyan ragyogó ékköveit tárja a világ elé, amelyek fénye az égis hatol.

Amikor áldozatot hozunk: ajándékozunk. Ajándékba adunk a Szeretett Személynek (lett lényen az embertársunk, avagy a mögötte álló teremtető Isten) az általunk

kedvesnek tartott miénkből egy darabot. Az ókor embere ezt tette, amikor jószágai legszebbjeit „adta át” Istennek; a ma hívője ezt teszi, amikor Isten kedvéért javainak egy részét jótékony célokra fordítja.

A tárgyakról, vagyis az anyagról való lemondástól sokszorta fontosabb, ha a lélek, szintén Isten kedvéért és felebarátai javára, lemond egy rész önmagáról. Ezzel bizonyítja a legbiztosabban a szeretet komolyan vételét.

S ezzel utánozza legtökéletesebben Jézus Krisztus példáját, s ezzel gazdagodik Belőle a legbiztosabban. Mert tudjuk: a szeretet soha el nem múlik...

Ágfay Antal,
dorogházi plébános

MEZGERÉL

Egy bodroγκőzi kis faluban születtem, ott voltam gyerek. Az elvben nyolcosztályos elemi iskolában – tanerő híján – gyakran volt „lyukas” az óra. Irány a határ! Virágot, sósát szedni, vagy éppenséggel *mezgerélni*. A tarlón összeszedegedett kalászbokból szép csokrot kötöttünk. Ez éppúgy vázába került, mint korábban a bűzavirág.

Csak sokkal később tudtam meg, amikor már mint végzett bölcsészre szócikkek írását bízták rám az MTA Nyelvtudományi Intézetében, hogy ezzel a szóval fatornyos pátriám határain túl nemigen él senki. Az ország más tájain böngészni vagy tallózni szokás aratás után a földeken. De hiába, az én számomra – eredeti konkrét értelmében – még ma is idegen a böngészés és a tallózás is.

Dr. Ruzsiczky Éva,
nyelvész

SZELÍDSÉG

A szelídség lényegét legjobban Izajás próféta fogalmazza meg, amikor így jön-dől a Messiásról: „Nem kiált majd, s nem emeli föl a hangját, szava se hallatszik az utcákon. A megtört nádszálat nem töri össze, a pislákoló mécsbelet nem oltja ki” (Iz 42,2–3). A szelídség elsősorban erőszakmentességet jelent. A szelíd ember finom lelkű, nem durva, nem agresszív, nem indulatos; óvakodik attól, hogy megbántson, megsértsen másokat. Ez semmi esetre sem bárgyúságot és gyengeséget jelent: „a szelídség – ahogy Bolberitz Pál megfogalmazta egy nagyböjti beszédében – az erős ember azon tulajdonsága, hogy nem él vissza hatalmával.” Rákényszeríthetné akarát másokra, uralkodhatna másokon, megalázhatná társait, de mindezt nem teszi. Uta-sítások osztogatása helyett csendesesen kér, megalázó kioktatás helyett tanácsot ad, nézeteltérés esetén barátságosan igyekszik meggyőzni ellenfeleit. A szelíd emberből béke árad, a szelídség békét teremt. A Szentírás szerint míg a sértő szó felkorbácsolja az indulatot, a szelíd felelet csillapítja a haragot (Péld 15,1).

Prof. Dr. Sály Pál
tanszékvezető egyetemi tanár

BINGYÓ – apró, éretlen, néha a töbitől érésben elmaradt gyümölcs;
BURJÁN – gyorsan növvő, a kultúrnövényre veszélyes gyom, kikapálandó!;
POTYOLNI – a (nyers) húst vékonyra verni, klopfolni. (Székelyföld);
OSZTOVÁTA – házi szövőszék (Székelyföld);

BEBÍRÓ – olyan városi értelmiségi ingatlantulajdonos a Balaton-felvidéken, aki több mint nyaraló, barátkozik a helyi lakosokkal, részt vesz a falu társadalmi-kulturális életében (Káli-medence);

HASONSZÖRŰ – hasonló felfogással, gondolkodással rendelkező személy;

EGYÍVÁSÚ – korban hasonló, egy nemzedékbe tartozó.

Gróf István
agrármérnök

KONCERTMESTER

A szimfonikus zenekarban sok hegedűs ül, akik két szólamra vannak osztva. Akik általában a közönséghez közelebb ülnek, a karmester bal oldalán, az az első hegedű, zenei nyelven prím. Akik beljebb ülnek, az a 2. hegedűszólam, zenei, szakmai nyelven: szekund. Koncertmester az az első hegedűs, aki a karmesterhez legközelebb ül a bal oldalán. A karmester vele fog kezét, amikor bejön, illetve kimegy. Hegedűszólókat játszik a darabok közben, ha a zeneszerző beleírta a darabba, illetve a karmester segítőtje, ha szükséges. A koncertmester feladata nem mindig látványos, a próbák folyamán segít elsősorban esetleges tanácsaival, a zenekar bármely tagjának, ha szükséges, illetve sajnos előfordul, hogy a karmester nincs a helyzet magaslatán, akkor viszont ő integet a hegedű nyakával, hogy a zenekari tagok értsék.

Kaulics-Nagy Zsófi
a Miskolci Szimfonikus Zenekar koncertmestere

KÍSÉRTÉS

A húsvét előtti negyven nap során komolyan szembe kell néznünk önmagunkkal. A kísértés lényege az arányok összezavarása. A bűn aránytévesztés: magunkat gondoljuk a világ urának. Istenítjük az e világot, Istenről pedig nem vagyunk hajlandók tudomást venni.

Jó volna tisztán látni. Jó volna, ha mindannyian rendelkeznének a megkülönböztetés képességével. Jó volna, ha világos lenne minden ember számára, hogy mi a jó és mi a rossz. Jó volna, ha lenne bennünk erő és bátorság, hogy emberi tekintetekkel nem törődve mindig a helyes úton járjunk.

Összezavarodott körülöttünk a világ. Sokszor úgy érezzük, bennünk is. Megszámálhatatlan kísértéssel kell szembenéznünk nap mint nap. A kísértés: tény. A kísértés mögött álló kísértő pedig, rá kell döbbernünk: valóság.

Valamiféle furcsa szabadságistenítésnek vagyunk tanúi napjainkban. Az ember – vallják szélteben-hosszában – autonóm lény. Senki sincs fölötte. Ne szóljon bele senki az életébe. Szabad vagyok, bármit tehetek, amiről azt gondolom, hogy nekem jó.

Nem ismer igazi törvényt az ember. Önkényes szavazással döntjük el, mi a jó és mi a rossz. Megpróbáljuk leszavazni a demokrácia jegyében, többségi véleménnyel (nemritkán kisebbségi diktatúrával) az Istent, aki egyedül ura a mindenségnek.

Olyan időszak következik, amikor véres hatalmi harcok fenyegetései között élünk, amikor nem csupán az Isten előtti tisztelet veszett ki az úgynevezett civilizált társadalomból, hanem már az embernek, az életnek sincs értéke, olyan világban, amikor sokan jogot formálnak arra, hogy mások életét fegyverrel kioltásák, az önvizsgálatra nagyobb szükség van, mint valaha. Amikor a Sátánnak, a diabolosznak – a megosztónak – a jelenlétét tapasztaljuk közvetlen környezetünkben, halálosan komolyan kell vennünk a figyelmeztetést: „Emlékezz, ember, hogy porból vagy és visszatérsz a porba.” Születtünk és meghalunk. Ami között van, az a földi életünk. Az egyszeri és megismételhetetlen élet.

Korzenszky Richárd
bencés szerzetes

Csete Ildikó alkotása

Nagyapaszótár

Már a XX. évfolyamába lépett a Miskolci Keresztény Szemle. Van egy állandó rovata, az Unokaszótár, amiben idősebb emberek olyan szavak értelmét magyarázzák meg, amiket ők használtak/használnak, de az unokáik már nem értik, nem használják. Most kitaláltuk, hogy legyen egy Nagyapaszótár is, amiben viszont a gyerekek, fiatalok magyaráznak meg olyan szavakat, amiket ők használnak, de a nagyapák nem értik. Valamennyi miskolci egyházi általános és középiskolát felkértem, kérjenek ilyen szómagyarázatokat a tanulóktól, és néhány ismerős fiatal, középiskolást, egyetemistát is. Legtöbbször válaszoltak is. Több olyan szót is találhatunk az alábbiakban, amit többen is megmagyaráztak, de nem mindenki ugyanazt értette rajta. Úgy gondolom, érdemes végignézni ezeket a szavakat, néha csak betűjeleket, és nemcsak a nagyapáknak...

skubizni – nézni;

stiló – stílus;

offos – nem jó, nem fog összejönni;

csakaszoki – csak a szokásos;

elzizzen – elmegy;

hb – házibuli;

fain – nagyon jó;

della – pénz;

no para – semmi baj;

gatyá – nagyon rossz.

Lánczi Viktória és Murányi Franciska 12. b osztályos tanulók
Kossuth Lajos Evangélikus Óvoda, Általános Iskola, Gimnázium
és Pedagógiai Szakgimnázium

XD: ezt akkor használjuk, ha valami vicces.

CRINGE (ejtsd: krindzs): jelentése kínos. Cikis helyzetekben használatos.

PACEK: jelentése menő, jó.

JINGS: ezt akkor használjuk, ha valamit egyszerre mondunk. A másiknak nem lehet addig megszólalni, amíg ki nem mondta, hogy 24, vagy 3-szor a néma nevét.

BRO/BROSKI: szleng, amit a haveroknak mondunk. Jelentése tesó.

KAJAK: tényleg

SUS: „gyanús vagy nekem”

LOL: hangos nevetés, vicces dolgok után/előtt használatos rövidítés.

PLS: Kérlek!

PERFECT: tökéletes

RANDOM: véletlen dolog

Szent Imre Római Katolikus Általános Iskola
7. a osztály

pacek – vagány, bejön, tetszik. Pozitív jelző valamire, ami felkelti az érdeklődést, ami vonzó, érdekes, menő.

ghostingol – a közösségi médiában: „átnéz” rajta – aki ezt csinálja, az a közösségi

médiában egy ismerőst, barátját, barátnőjét hanyagolja, átnéz rajta, mintha nem is lenne hozzá semmi köze (az angol ghost, vagyis szellem szó az alapja).

flexel – felvág, kérkedik, menőzik.

csillezni – pihenni, semmit tenni, lazulni, kikapcsolódni.

boomer – a fiatalság dolgait nem értő idősebb generáció „gúnyneve”. Egyébként a generációkutatók hivatalosan is boomernek nevezik a generációt („baby boom” kor-szak után), melynek tagjai 1941–1965 között születettek. Utána jött az X (az ötvenes korosztály), az Y, majd a Z (az unokák), a 2010 után születetteket pedig már alfa generációnak hívják.

Gróf Liza

Budapesti Madách Imre Gimnázium

dupe – utánzat;

cringelkrindzs – lényegében kínosat jelent. Ha valaki csinál valami nagyon gáz dolgot, ami már szinte a környezetének kellemetlen, az a krindzs.

Szabó Veronika és Márk

Berzeviczy Gergely Két Tanítási Nyelvű Közgazdasági Technikum,
illetve Újpesti Károlyi István Általános Iskola és Gimnázium

Boomer: A „boomer” kifejezés használata sokszor a generációs különbségekkel és a technológiai hiányosságokkal függ össze. A fiatalabb generációk gyakran használják ezt a kifejezést, hogy viccesen vagy iróniával megjegyezzék az idősebb embereknek a technológia használatával vagy modern trendekkel kapcsolatos tapasztalatlanságát. A kifejezés néha a „vissza a múltba” attitűddel is kapcsolódik, amikor valaki makacsul ragaszkodik az elavult nézetekhez.

Offol: az „offol” kifejezés arra vonatkozik, hogy valaki valamire nemleges választ ad.

Szétadom: ez a kifejezés a fiatalok körében azt fejezi ki, hogy valaminek nagyon örül, egyetért vele, boldogság tölti el az információ hatására.

Dédesi Máttyás

flexel: a fiatalok szókészletében ez az ige nem azt jelenti, hogy a sarokcsiszolót használja. A fiatalok abban az értelemben használják, hogy valaki mások előtt menőzik, vagánykodik valamivel. Például, ha valaki az új mobiltelefonját mutatja meg az osztálytársainak, arra lehet mondani, hogy Ádám a barátai előtt flexel a mobiljával.

chillezés: a fiatalok arra használják, ha valaki nyugodt állapotban pihen, lazul, kikapcsolódik. Példa: Ádám a szobájában chillezik (filmet vagy zenét hallgat).

Kováts Ágoston

Gatya – (egy helyzet, tárgy) rossz, kellemetlen;

Rizzelget – flörtölni vkivel;

Stalkol – megfigyel, lecsekkol vkit (facebookon, Instagrammon);

Habi – kamu, hazudós;

Flashell/halozik – emlékszik valamire, képzel valamit;

H.B. – házibuli;
Robbanunk – megyünk;
Pörög (pl. a buli) – mehet, indulhat;
Nyomod – jól csinálod;
Skip – kihagyni valamit, hiányozni.

Grega Beáta
vezető-asszisztens

Mizu? – Mi újság, hogy vagy? Találkozáskor szoktuk egymásnak mondani, vagy ha ráírunk valakire.
Csumi! – Szia! Barátok közötti köszönési forma.
Mi a stájsz? – Mi a helyzet, történt valami? Barátok szokták kérdezni egymástól.
pacek – Valami nagyon jó, vagy valaki nagyon jól néz ki.
Szökik a málna – Verekedés közben valakinek elered az orra vére.
XD – Vicces szituációkhoz, szövegekhez írjuk oda az interneten. Jelentése az, hogy nagyon vicces.
flexel – Felvág valamivel pl. a ruhájával, nagyképűsködik.
berosszult – Rosszul lett, nem érzi jól magát.
Wow! – Azta! Ezt a szót akkor használjuk, ha valami meglepő dolgot hallunk.

Összeállította:

8. a osztály

Bársony János Római
Katolikus Általános Iskola, Miskolc

RANDOM – véletlenszerű;
TOXIK/TOXIC – gonosz, utálatos valaki a számítógépes játékokban;
CRINGE (KRINDZS) – gáz, kínos, kellemetlen;
PLATFORM – játékelület;
MÉM – közösségi oldalakon felkapott vicc;
KAJA – tényleg;
FLEXEL – menőzik;
CHILLEZNI – pihenni;
CRUSH (KRÁS) – valakinek a szerelme;
SUS (SZUSZ) – gyanús;
EPIC/EPIK – ritkaság;
EZT ADOM – tetszik valakinek valami;
NOOB/NÚB – béna;
FULLOS – tökéletes, maxos;
CAMPEL (KEMPEL) – bujkál;
BANNOLNAK – kitiltanak;
EPIC FAIL (EPIK FÉL) – kínos szitu.

Bene Marcell Zsombor
6.a osztályos tanuló „gyűjtése”.

KERESŐMOTOR – program/alkalmazás, amely bizonyos feltételeknek megfelelő információkat keres;

FÁJL – adatállomány, logikailag összefüggő dolgok halmaza az informatikában;

WIKIPÉDIA – internetes szolgáltatás sok millió szóccal;

PROCESSZOR – elektronikus áramkör, az utasítások értelmezését és végrehajtását végzi;

MEREVLEMEZ – adattároló berendezés;

CHILLEZNI – pihenni, relaxálni;

CRINGE – kínos, kellemetlen dolog.

Bajzát Kinga 6. a osztályos írta ezeket össze.
A miskolci Vörösmarty Katolikus Általános Iskola tanulója

pacek – jó

Pacek ez az étterem. Pacekul nézel ki. Pacek az idő.

zsa – menjünk

Zsa haza! Zsa buli! Zsa tovább! Akkor zsa?

Legtöbbször a vele együtt álló ige nem kerül ragozásra, pl.: Zsa ebéd (nem pedig: zsa ebédelni)

szett – öltözkék, öltözet, ruha. Gyakori szinonimája az angolból átvett *outfit* kifejezés.

Tetszik a szetted. Jó a szett. Milyen szettben jössz este?

Harta Zsófia
Pázmány Péter Katolikus Egyetem

A „*csapatás*” szleng szó jelentése bulizás, vagy másik értelmében valamilyen tevékenység megkezdését, vagy végzését lehet vele kifejezni. Például ha azt mondjuk, hogy „este csapatunk”, az azt jelenti, hogy bulizni fogunk. Ugyanakkor, ha például egy koncerten a zenekarnak üvöltjük, hogy „csapassátok”, az azt jelenti, hogy kezdjenek el játszani.

A „*boomer*” szó alapvetően egy rövidítése a „baby boomer” kifejezésnek, ami az 1946 és 1964 között született generációt jelöli. Azonban a „boomer” szó néha más kontextusban is használatos. Az internetes kultúrában kialakult egy kifejezés, a „OK Boomer”, amely a fiatalabb generációk tagjai által néha az idősebbekre, különösen a baby boomers generáció tagjaira alkalmazott ironikus vagy cinikus válaszként szolgál. Ebben a kontextusban a „boomer” jelentése egyfajta idősebb generációval szembeni jelzővé vált.

Gróf Botond
Budapesti Corvinus Egyetem

Arcoskodik – nagyképpően viselkedik

Cink – ciki, kínos

Fake – hamis

Chill – pihenés

Crush – neki tetsző valaki

Fullos – jó, tökéletes, tetszik

Kopizza – lemásolja
Pro – profi, ügyes
Span – haver
Zsa – menjünk
Gatya – valami nagyon rossz
Pacek – menő, jól néz ki
Bomba – nagyon jó, szuper
Gizda – nagyon menő, jól néz ki

Offol – beszólogat
*Skippe*l = lemond valamit
Sügér – buta, bamba
Random – véletlenszerű
Hot – jól néz ki
Szív leszakad – oda vagy valamiért
Outfit – ruha
Bro – haver, barát

Gárdonyi Római Katolikus Általános Iskola

7. o: Munkácsy Zsófia, Szegedi Dominka, Juszel Attila, Nyírcsák László

4.o: Zagyvai Hunor, Jánosik Bence, Repka Janka, Szabó Léna

1. Rizz: egy együgyű, felszedős, rövid, tömör udvarlós szöveg, rizzel: valakit felszed egy ilyen szöveg segítségével
 Példa: Olyan vagy, mint a Covid. Eláll tőled a lélegzetem!
2. Szosz! köszönés forma érdeklődéssel
 Példa: Szia! Mi a helyzet?
3. Halózás: evés.
4. Halózzunk!: Dobjunk be valamit, együnk!
5. Zsa!/Go!/Dzsaljunk!: Menjünk!
6. Vaker: beszéd.
7. Vakerálás: beszélgetés.
 Példa: Gyenge a vaker! – Értelmetlenül fejezi ki magát, ezáltal kényelmetlen szituációban találja magát!
8. Cringe [kindzs]: gáz, megalázó helyzetbe kerül valaki, aki nem vesz róla tudomást, a többiek fájdalmasan, kínosan érzik magukat.
9. Off: angol eredetű: ki.
 Kioffol: valakinek a romantikus közeledését visszautasítja.
10. Creepy (krípi): ijesztő, nyugtalanító embereknek mondjuk; rossz szándékot feltételezünk róla.
11. Sztalkolni: való életben vagy social (közösségi) médiában követni/ lenyomozni valakit, az érintett fél tudta nélkül.
12. Ez gatya!/Gatter: akkor mondjuk, amikor valami rosszul sikerült és már mindegy
 Példa: dolgozat.
13. Rafkós: rafinált, huncut, életrevaló;
14. SMS rövidítések:
 Az kom: az komoly;
 Nemtom: nem tudom;
 Vki/vmi: valaki/valami;
 h: hogy;

- mindí: mindegy;
akk: akkor;
sztem: szerintem;
15. Pacea: menő, elegáns;
16. Smash (smess): valaki jól néz ki;
17. Slay: jól megcsináltad;
18. Koma;
19. Cula: köpés;
20. Púder: valami nem jó;
21. NVM nevermind: mindegy;
22. BTW by the way: mellesleg;
23. Fakereszt: rossz dolog történik;
24. Gya: meglepődés.

A Fráter György Katolikus Gimnázium és Kollégium
magyar tagozatos diákjai által írt szleng

adom tetszik
alfák kemények, főnök
be vagy szívva? valaki hülyén vagy furcsán viselkedik és a kérdező vicceskedve vagy bántóan kérdezi, hogy az illető nem áll-e kábítószer hatása alatt
becsicskít megaláz
befrendel követni kezd
besírok nagyon vicces
BFF legjobb barát
boomer idős, nagyszülő
comment reklamáció, megjegyzés
cute cuki, aranyos (főleg lányok körében terjedt el, a angol szóval ellentétben úgy ejtik, ahogy le van írva)
csopi csoport
fan rajongó
gg nyertem
gm jó reggelt
gn jó éjt
idk nem tudom
K oké
kajak tényleg
kajak? tényleg? (hitetlenséget, értetlenséget fejez ki) kajakra? formában is használják
LoL valami vicces
outfit ruha
pls kérlek, légy szíves
SKH semmi közöd hozzá

szpannol eltűnik
vágod érted
XD ha valami vicces

Szent Ferenc Római Katolikus Általános Iskola
Baróczi Hanna, Szuhogyi Laura, Bartók Vendel, Varga Csilla,
Forgács Petra, Erős Dóra, Beke Vivien, Török Rozi,
Horváth Viktória, Merkel Blanka, Ujvári Vénusz, Hegyaljai Hanna,
Solymosi Vivien, Nyíri Dalma, Szakács Via

pacek – jól néz ki, elegáns

Idc – nem érdekel

Idk – nem tudom

outfit – ruhaszett

yolo – egyszer élünk

cool – nagyon jó

LOL – Jaj, de vicces

fun fact – érdekesség

vágod? – érted?

OMG – Oh, Istenem

Wow – azta!

slay – valami jó

Pick me! – Szedj föl engem!

np – No problem!

cringe – szánalmas és gáz

bro – tesó, barát

npc – ember, aki úgy viselkedik, mint egy robot

noki – Vki. valamiben béna.

vok – vagyok

noob – béna

gg – jó volt a játék, meccs

xd – vicces

w – jó

l – rossz

smash – valaki jól néz ki

red fleg – rossz jellemű

Miskolc-Diógyőri Református Általános Iskola és Óvoda

Molnárné Veres Angelika igazgatóhelyettes

8. b

Béres-Csögör Orsolya iskolalelkész

toxic: Mérgező - valakivel való kapcsolatra utal

Red flag: Intő jel - valamilyen negatív tulajdonságra mutat rá

Crush: Olyan ember aki tetszik vagy bejön valakinek

Adom: Akkor használjuk ha valamivel egyet értünk, vagy ugyanazt gondoljuk róla.

Tetszik az ötlet, támogatom, egyetértek

Kajak: Tényleg, valóban.

smash: nagyon szuper, bármilyen helyzetben lehet használni

Kamu: hazugság

Kamuzik: Hazudozik

pacek: Tetszetős

Span: Haver, barát

Gatya: Valami nem sikerült úgy ahogy szeretnénk volna, nem úgy történnek a dolgok ahogy kellene

Faja: Nagyon jó, nagyszerű.

Harás: A harapás szó rövidítése. Szövegkörnyezetben: Adj már egy harás kekszet!

Pacek: Akkor használjuk amikor a valakinek a stílusa nagyon jó.

Steksz: A pénz szinonímája

Freizeit: Szabadidős (cipő, nadrág, ruhák...)

Cringe: Kínos ember/szituációra mondjuk

vibe (vájb): Benyomás, olyankor használjuk amikor valaminek akarjuk leírni a hangulatát. Ez lehet hely, ember, vagy csak egy érzés.

Damn / dayumn (dejöm): Felkiáltás, váratlan helyzetekre reagálunk vele.

cringe: egy ember nagyon kínosan viselkedik, ezt szituációra is mondhatjuk ha az nagyon kínos

láltamozni: A beszélgetésben amikor látod, hogy akinek írtál megnézte de nem válaszol

fullos: egy tárgy, dolog (pl. autó, öltözet, kaja) minden szükséges dologgal rendelkezik, király; de jelenthet tökéletes pasit vagy nőt is

flexel: felvág valamivel, menőzik

offós: reménytelen, elrontott dolog

Csumi!: Szia!

Fényi Gyula Jezsuita Gimnázium tanuló

Csete György alkotása

Lélekjelenlét

BESZÉLGETÉS RUDOLF MIHÁLY ÉPÍTÉSSZEL A PESTI VIGADÓ ÉPÜLETÉBEN MEGRENDEZETT KIÁLLÍTÁSÁRÓL

Rudolf Mihály építész neve ismerősen cseng mindazok számára, akik templom renoválásra, egyházi épület felújításra vagy netalán parókia építésre adtak fejüket. Beszélgetésünk apropója egy rendkívül rangos kiállítás, ami a "Lélekjelenlét" címet kapta a Pesti Vigadóban. Miskolci vonatkozásban a Belvárosi a Deszka-, és az Avasi templom, valamint a Nyilas Misi ház, a Léway gimnázium, a Hejőcsabai parókia tervezői munkái adták a kiállítás anyagát.

Beszélj egy kicsit magadról, illetve arról, hogyan indult a pályád?

Egész gyerekkoromban arra készültem, hogy festőművész leszek, de édesapám behúzta a kézféket. Azt mondta, hogy mind a 3 fia mérnök lesz. Nekem ez akkor egy nagy lelki válság volt, de elfogadtam, hogy a pécsi legjobb gimnáziumba adott édesapám. Nekem a matematika és fizika volt inkább az erősségem, de egy jó erős angolos osztályba kerültem, és a humán tárgyakból is felhúztak engem. Így változott az irány, mert gimiben meg régész szerettem volna lenni. Ugyanis két nyáron is a vértesszentkereszti apátsági templomnál voltam az ásatáson egyik barátommal. A régész csak hétfőn jött és kiadta a feladatot. Amikor látta, hogy mi tudunk rajzolni, megmutatta, hogyan rajzolnak a régészek, megmutatta, azt is, hogyan kell egy sírt feltárni és ránk bízta. Másnap már csináltuk, és egy hét múlva jött és megdicsérte, mert még fel is rajzoltuk. No de rájöttem, hogy ahhoz, hogy régész legyek magyarból meg történelemből ötösnek kellett volna lennem egész érettségiig, mert az ELTE-re, akkor 3 embert vettek fel régésznek. És közben ott volt apámnak az állandó akarata, hogy minden gyerekéből mérnök legyen. Ennek a 3 dolognak az eredményeként, hogy festeni is szerettem, meg régész is szerettem volna lenni és mérnöknek is kellene lenni – ráadásul szerettem is a matekot, fizikát –, utolsó pillanatban jelentkeztem, hogy építész szeretnék lenni, és ez sikerült is. A Budapesti Műgyezetemet nagyon élveztem, mert szerettem rajzolni, az órákat is, főleg a tervezési tantárgyakat, de a műemléki tantárgyakat is. Általában minden érdekelt, úgyhogy nagyon jó iskola volt. Én kollégista voltam, és nagyon jó volt a kollégium is. Ott volt egy szakmai meg kulturális lap, amit szerkesztettünk, aztán idővel én lettem a főszerkesztője, mert diplomázott az előd és a stafétát átadta nekem. Két évig voltam a főszerkesztője. Bercsényi 28–30-nak

hívták a kollégiumot is, meg a lapot is, amibe nagyon sok képzőművészeti anyagot tettünk be, de nagyon sok kísérleti építészeti dolgot is.

Hogyan jutottál el Miskolcig?

Kerestük az egyetemen végzett fiatal építészeket. Figyeltük, hogy milyen pályázatot csináltak, hogy milyen munkákban vannak benne és ezeket az általunk jónak ítélt munkákat leköszöltük. A levegőbe ott volt, hogy kikhez kell menni és az egyik ilyen cél Miskolcon volt Bodonyi Csaba meg Ferencz István. Akkor mi egyetemisták, ők fiatal építészek voltak és mi ittuk a rajzaikat vagy a szavaikat, hogy ők mivel foglalkoznak. De ugyanúgy elmentünk Pécsre más vidéki helyszínekre is, így valamennyire láttuk már egyetemista korunkban, hogy Magyarországon mivel foglalkoznak a jobb építészek, akikre mi figyeltünk. Hát persze egy csomó jó építész nem ismertünk meg, de voltak, akik felé a csápokot kinyújthattuk. Én Budapesten akartam maradni. A szüleim azt szeretnék volna, hogy Pécsre menjek vissza. Gyönyörű mondtam, de ott már minden meg van építve. És akkor aki nekem ezt a főszerkesztői stafétát átadta, Miskolcra költözött egy fiatal csapattal. Amikor én diplomáztam, addigra épült meg az a kétszintes kollektív ház, ami itt a Győri kapuban van. Kicsi lakások, egy nagy terem, meg egy csomó kisebb közösségi terem hozzá, és ez nagyon vonzó volt. Tulajdonképpen egy picit megnyújtása volt a kollégiumnak, mivel azok jöttek ide, akik tervező építészek szeretnek volna lenni, akikkel kilencvenöt százaléban sikerült közösen gondolkodni és dolgozni. Két-három olyan srác volt, akik közül az egyik kivitelező volt, a másik például orgonaépítő és pont templomokhoz dolgozott. Így ott nemcsak beszélünk arról, hogy van közösségi élet, hanem ott tényleg volt. Nagyvállalatnál dolgoztunk, majdnem mindenki az ÉSZAKTERV-nél, és akkor egy villamossal 7:30-kor odamentünk és 5-ig ott voltunk. Amikor hazaértünk fél 6 vagy 6 órakor, akkor hazahoztuk a vállalati munkát és még otthon is csináltuk, a többiek legnagyobb megdöbbenésére. Országos, és nemzetközi pályázatokat csináltunk és szakmailag fejlődünk. Megmértük magunkat különböző szakmai pályázatokon és ezek néha sikeresek is voltak, és akkor kihúztuk magunkat. Néha nemzetközi pályázat volt, volt ahol nem nyertünk, de volt ahol a Bodonyi Csaba és a Ferencz István nyertek, de mi is rajzoltuk az ő pályázatukon. Ebből nőtte ki magát a Miskolci Építész Műhely, és ez a műhely nemcsak Magyarországon, hanem még nemzetközi szinten is rangot kapott. Volt egy nagy nemzetközi kiállításunk 1987-ben a Budapest Galériában. Akkor ez az Erzsébet-híd pesti hídfőjénél volt, óriási üvegfelületekkel rendelkezett. Ott nagyon sok tervünket kiállítottuk, és ez olyan jól sikerült, hogy azt az anyagot tovább vitték az akkori Jugoszláviába, és Prágába is. Nagyon jó nemzetközi visszhangja lett.

De ma nem ennek a műhelynek vagyunk az irodájában. Hogyan alakult tovább a pályafutásod?

Mindenki meggyökeresedett, mindenkinek sok gyermeke lett, és az életkorunk meg a családok okán is mindenki kereste a saját útját. Volt aki csak elvagyódott, mi is kinéztünk itt az Avasi templom alatti 5. portát, azt megvettük, ott építkeztünk. Így

a korábbi Miskolci Építész Műhely tagjai próbáltak maguk mellé fiatalabbakat gyűjteni. Így vagyunk most a Hadas Építész irodában tizennégyen, ebből tízen vagyunk, akik a tervezéssel foglalkozunk, de van egy nagyon jó kollégánk, aki kivitelező.

Mi a legújabb munkátok?

Az egri bazilika felújításának a lebonyolítását elvállaltuk. Nem akartuk először, mert mi tervezést tanultunk az egyetemen, de kivitelezést nem vállalunk, mert az egy másik kategória. Az olyan, mint a színházban egy másik szereposztás. Amikor mégis elvállaltuk a lebonyolítását, akkor azt mondtam, hogy én úgy csinálnám, ahogy láttam Kassán. Ott úgy oldották meg a felújítást, felállítottak egy elhatároló állványt ahol dolgoznak a kivitelezők, és a másik részén mehetett mindig a szentmise reggel este meg ünnepnapon, vasárnapon. Így lehet szakaszosan végezni a munkát. Madarat lehetett fogatni az érsekkel, mert a tanácsadói mind azt mondták, hogy ezt csak úgy lehet, ha az egész egy építési terület.”És most egyedül építész úr mondja azt, amit én szeretnék, így nem kell bezárni.”

Mint a jelenlegi kiállítás is tükrözi nem csak a katolikus egyháznak terveztl, emlékszel arra, melyik volt az első munkád?

Az egyik évfolyamtársam megkeresett, hogy Harsányban meg akarják építeni a református temetőben a ravatalozót és rajzoljak valamit. De nincs pénzük. Így kezdte, és én zöldfülű kezdőként a nyolcvanas évek elején rajoltam, és mindenkinek tetszett. Pillanatok alatt csináltunk egy makettet hozzá, rajzokat, szóval jó is volt az egész. Úgyhogy azt meg is építették. Én büszke is voltam rá. Az egyik első olyan munkám, ami nem a nagyvállalatnál készült, hanem önállóan. És akkor engem ez elkezdett érdekelni. Itt élünk a földön van valahány évünk, vagy évtizedünk. És aztán mit jelent ez akkor? A temető kultúra mit jelent? Illetve az a kulturálatlanság, ami jellemzi általában a temetőket. Valahogy rám talált a város a rendezési tervvel és akkor hívtam egy ismerős kertészmérnököt, akivel a rendezési tervet készítettük. Először csak a kisvasutat 1999-ben, aztán 2003-ban az egész nagy történelmi Ávasra és felosztottuk részekre. Kisavas, Nagyavas, Mélyvölgy és az Ávasi templom és környéke. A templom is környékére úgy kezdte a kertervező, hogy házsongárdi típusú ligetes temető. Ez nekem végérvényesen beleivódott a gondolataimba. Akkor már többször jártam Házsongárdon, és akkor leesett a tantusz, hogy ez tényleg olyan. Tehát, hogy a kolozsvári házsongárdi az olyan, mint az ávasi és ezek az áthallások is nagyon fontosak. Ha már Kolozsvárott vagyunk, az Ávasi templom valami miatt a Farkas utcaival nagyon nagy rokonságban van, nem csak építészeti, hanem lelki rokonságban is van. Építészként akkor elkezdtem ezzel foglalkozni, de már az egyetemen volt egy gótika tanárunk, aki a gyöngyösi ferences templomot az Ávasi templomot, a rudabányai református templomot, a két nyírbátorit (a ferencset meg a reformátust), a Farkas utcait és egy nagy ugrással a Szeged alsóvárosi templomot, úgy emlegette, hogy az egy család. Mert mindegyik Mátyás király ideje alatt épült. És aztán mindegyik valami miatt átépült, az Ávasi templom például a török miatt, máshol más miatt, a ruda-

bányai például csonkán maradt. Ezek így az emberben benne maradnak. Amikor abból a bizonyos kollektív házból önálló útra indultunk, akkor a gótikus várat néztem ki, hogy a vár mellett, vagy a gótikus templomot, hogy a templom mellett keressünk lakóhelyet. Az utóbbinál találtunk otthonra.

Egy építésznek, egy tervezőnek, egy templom felújításával kapcsolatban milyen feladatai egyáltalán milyen lehetőségei vannak?

Minden helyzet más. Más volt ez a Belvárosi templomnál és más ugye az ősiség okán az Avasi templomnál. Itt az ember csak ámul-bámul annyira szép a gótika. És minden templomnál más, de mindenhol így-úgy körbe kell járni, hogy mit szabad és mit érdemes, mi az, amit muszáj átgondolni és akkor lehet, vagy átgondolja az ember és mégsem javasolja. Át kell gondolni a térben, hogy fog kinézni például szerintem százból kilencvenkilencen biztos rögtön azt mondták volna, hogy azt a vaslépcsőt miért terveztük oda. De én azt mondtam, hogy az egy későbbi kiegészítése a templomnak, ezért szabad. A másik oldalon ott a szép régi faragott lépcső és feljuttat a karzatig, itt meg a mai korunkban egy rideg vaslépcsőn megy fel, de ezen feljut a padlásig, amit viszont nagyon érdemes megmutatni. Amott meg nem lehet, mert a tűzoltók nem engednék meg. Meg senki nem engedné meg, tehát minden esetben azt kell megnézni szerintem, hogy a térben mi lesz a szép. Pilinszky Jánosnak volt egy előadása Párizsban, és nem tudom pontosan idézni, de azt mondta, hogy ebben a nagy elárulatásban, amikor Ádám és Éva a Paradicsomból kiűzetett, akkor az ember elvesztette a teremő képzeletét. Elvesztettünk egy nagyon fontos dolgot. Az építészetről Makovecz azt mondta, hogy a teremtés folytatása, az a legnagyobb feladata az építésznek. Neki volt egy nagy kiállítása az Iparművészeti Múzeumban, nagyon sok mindenkit meghívott. Én is vittem 2 tablót oda és ezért is érzem magaménak az egészet, hogy mit jelent az, hogy a teremtés folytatása, és emellett érezzük a nagyságát, hogy mi ehhez egy morzsát tudunk letenni. Tokajban megállok néha és felmegyek a hegy tetejére, de elég csak a 9 dombra és ha ott lenéz az ember, akkor látja a két hidat, látja a két nagy folyót ahogy összeérnek, és tudja, hogy 1000 cellárium van a hegy gyomrában. Olyan fantasztikus dolgok vannak, és ennek a nagy része a teremtés. Az a cellárium, az már emberi kéz, meg a kis házacsok, meg a templomok meg minden az már emberi, hogyan folytatja ezt a nagyot. Egy nagyon komoly kérdés, hogy ott is ahol nem műemlékkel foglalkozik az ember ahol nem szakrális építészettel, hogy bármi, amit leteszünk egy újat hozunk létre. Például úgy gondolom, hogy nekünk itt a templomban olyan sok dolgunk nincs, mert olyan gyönyörű az Avasi templom, hogy nem lehet nagyon hozzátenni. Azt nem szabad, hogy ne mutassuk meg, de most nem lehet hozzátenni, elvenni meg nem érdemes.

Hogy kaptál meghívást a Pesti Vigadóba ezzel a kiállítási anyaggal?

Jellemzően képzőművészek, szobrászok, grafikusok, festőművészek szoktak kiállítani, olyan hely, hogy én nem gondoltam, hogy valaha is egy ilyen rangos helyen kiállíthatok. Megszámoltam 6 év alatt 3 építész kiállítása volt ott. Arról, hogy az én

anyagomat mutassuk be, a Magyar Művészeti Akadémia építész tagozata döntött. Én csak feltettem a kezem, hogy szeretnék kiállítani, és akkor azt mondták, hogy de jó, kevesen mernek odamenni, mert elég nagy teremről van szó. Előtte 3 nagyon nagy név állított ki és én örvendtem, hogy azt mondták, milyen jó és ez a 3 is, mások is odajöttek hozzám ott a megnyitón, hogy ez fantasztikusan nagy és jó anyag. A minőséget is rendkívülinek értékelték, és ez nekem nagyon jó visszajelzés volt, picit a vidéknek is szól, mert hogyha nem itt lennék építész, akkor nem tudtam volna ezeket kiállítani. Azért tudtam ezeket kiállítani, mert jó helyen vagyok negyvennégy éve.

Mi a legközelebbi terved vagy mi az, amit szeretnél megvalósítani?

Hát azt egyáltalán nem is mondom, mert valamikor nagyon rég azt mondtam, hogy itt élek Miskolcon, csak megtalálnak a miskolci munkák, de ha úgy kívánni kéne valamit, – de még ez a 90 előtti világban volt – hogy lehessen egy házam Kassán és lehessen egy házam Egerben. Egerben most adódott lehetőség, hiszen hozzá tudunk szólni a Bazilikához. Tokaj is egy terv. A Zempléni fesztiválnak van zenei eseménye, író tábor kapcsolódik hozzá, szinte a művészeti akadémia 9 tagozatának mindegyike jelen van Tokajban, és ezt szeretnénk erősíteni. De ha egy-egy konkrét épületről van szó, vissza szeretnék menni egy korai munkám helyszínéhez, a Hejőcsabai református templomnak a felújítási terveit szeretnénk megcsinálni.

További szép teremtő munkát kívánunk!

*(A beszélgetés eredetileg a **reFORPÁS** Magazin 2023. évi karácsonyi számában jelent meg)*

ILLÉS GYÖRGY

Gavrilo Princip lábnyomai

(SZARAJEVÓ)

Azt mondják, Boszniában decemberben elkezd, s márciusig egyfolytában szítal a köd. Tény, hogy érkezésem reggelén a város hófehér párába bújt. E sűrű, fehér bodorból tejszerű nedvesség permetezett, amely aláhullva színtelen, borzongatóan nedves és savanyú valamivé lett, mint egy beteg lehelet. A bosnyák Mekka, az „arany Szarajevó”, hol elmerült, hol előbukkant a borzongatóan nedves, téli savanyúságból, megközelíthetetlenül – álmoképszerűen.

A pályaudvartól a város központjáig hosszú az út. Musa Gaši kocsijával befelé csúszkáltunk a nedves aszfalton. Musa a szarajevói rádió külügyi referense, hűvös, megdöbbszentően tárgyilagos és nyugodt, ötvenéves úr. A szállodámba – óriási kerülővel – a Miljacka partján autózunk, hogy a várossal minél hamarabb megkezdhessem az ismerkedést. A hömpölygő-csőpögő köd miatt nem nagyon sikerült, noha Musa fáradhatatlanul mutogatta a vizes párázatokat, amelyekből a légáramlás szeszélye hol minaretek kupakjait, hol bérházak derekait, hol a hidak lábát bukkantotta elő. Végül egy párafolyamban fuldokló utcába irányított.

– Onnan lépett ki Gavrilo Princip 1914-ben, azon az emlékezetes júniusi reggelen.

Megállítottuk a kocsit. Látni akartam a helyet a Miljacka partján, ahol eldőrdült a világnak képét átalakító történelmi pisztolylövés.

A Miljacka keskeny és sebes, akár a Sajó. Mondják, ugyanilyen veszélyes is. Gyakorta árad és kíméletlenül. A várost – csakúgy, mint Prištinát a Morača, és Skopjét a Vardar – két egyenlőtlen részre és két különböző világra szeli. A lapályt a Monarchia XIX. századvégi szunyókáló hangulata s a legkorszerűbb civilizációs törekvések vibráló löktetése uralja, némi pravoszláv és sok török műemlékkel.

A vérszegény tisztviselő házak és európai szabású utcasorokkal szemben, a Miljacka túlsó oldalán emelkedik a „török város”. Dombháton kapaszkodó keleti utcácskák, mecsetek, dzsámik, rácsos ablakok, turbános temetők, utcai kutak girbe-gurba labirintusai, amelyben a muzulmán világ tömör és élő valóság, nemcsak emlékezés.

A tejfehér decemberi reggelen mindebből semmi sem látható. A merénylet színhelyéről még a huszonöt méterre ívelő hídfő is épphogy körvonalazható.

A merénylet színhelye szűk négyzetméternyi járdarész egy osztrák stílusú bérkaszárya tövében. Középen kirajzolódnak Gavrilo Princip lábnyomai, amelyeket múzeum-beli cipőjének alapján rekonstruáltak.

Állunk a ködben, s a lábnyomon kívül nem látunk semmit magunk körül. Szóval itt történt...

– Tudod, hogy történt? – kérdezi Musa.

– Tudom.

– Persze. Mindenki tudja ezt... Legalábbis a mi generációnk. A fiatalabbakról már

nem merném állítani. Az egyik kollégám nemrég meginterjúvolt néhány gyereket. Alig tudtak a világot formáló esemény lefolyásáról valamit. Csodálkoztunk, megdöb-bentünk. Hiába, mindez már tananyag – a fiataloknak túlságosan régi emlék...

– S az idősebbek hogyan emlékeznek rá?

– Ki hogyan. Az ember a közös élményekről mindig egyénien emlékezik. Én „félvér” vagyok; apám bosnyák, anyám vajdasági magyar. Átérezem mindkét nép vágyait és fájdalmát. Apám például azt mondja, a kismet bizonyosága volt e nap, noha ő nem mohamedán.

– Kismet? Jól értettem?

– Kismetet mondtam, sorsot, végzetet. Hívó öregurak rendkívül hajlamosak arra, hogy a véletlenek és akaratok rejtélyes közrejátszásával magyarázzák meg ezt a napot. Apám szerint rendkívül érdekes, hogy: Ferenc Ferdinándot jó előre figyelmeztette a katonai hírszerzés, merénylet készül ellene, s a trónörökös mégsem halasztotta el a szarajevói látogatást. Ezért a boszniai kormányzó az utolsó napon megváltoztatta a bevonulási útirányt, a trónörökös azonban nem fogadta el a változtatást. S midőn Čabrinić célt tévesztett bombájától a szárnysegéde megsebesült, ahelyett, hogy a kormányzósági palotába hajtott volna, a leghatározottabban visszafelé, a kórházba irányította gépkocsiját. Gavriló Princip eredetileg a Miljacka túloldalán, a kormányzósági palota közelében várta a bevonulást. De ahogy a célt tévesztett merénylet után Ferenc Ferdinánd váratlanul visszafordult, a mai Princip-hídon maga Princip is átrohant, s még elérte a trónörökösrel bevonuló gépkocsit. Mindkét lövése biztosan talált. Apám szerint kizsákmányos módon vakvéletlenül, hiszen a versenyfutástól és az izgalomtól fáradt, rossz tüdejű diák nem volt képzett céllövő.

– Így tudja az apám. A kortársak s a szemtanúk emlékezetei általában ilyen regényesek. Az ember öregén, a haláltól félve, tagadni kezdi a törvényszerűségeket. Márpedig törvényszerű volt, hogy a délszláv népek a Monarchiával erőszakkal szakítva felszabaduljanak, s egy állammá egyesüljenek. Persze kérdéses, hogy a merényletek előbbre viszik-e a népek sorsát egyáltalán. Én azt mondom: nem. Mert a merényletek nem elindítói, csupán érett helyzetek tetőpontjai, amelytől a robbanás bekövetkezik. Princip perének legtöbbet firtatott pontja volt: ki adta kezébe a fegyvert? A szerb Narodna Obrana vagy az Ifjú Bosznia Ifjúsági Szervezet? Sehogyse akaródzott tudomásul venni, hogy az igazi „felbujtó” maga a történelem. No, Principről emlékezve apám az iszlám teremtés legendáját idézi rendszerint, noha mint mondtam, ő maga nem mohamedán. A legenda úgy tudja, hogy Allah első teremtménye toll volt, második a tábla, harmadik a trónszék, negyedik a zsámoly. Allah így szólt a tollhoz az első napon: „Írj!” „Mit írjak” „A végzetet!” A Végzet ugyanis a világ teremtése előtt ezer évvel teremtetett.

– Szép legenda.

– Igen. S így fejezte be apám: végzetszerű, hogy éppen Ferenc Ferdinándért men-tünk öltre egymással, ki egyformán gyűlölt délszlávot és magyart.

Az aszfaltba mélyedt rajzolat szerint Gavriló Principnek kicsi, tömzsi lába volt. Ő maga is jelentéktelen külsejű. 1895-ben született, tizenkilencedik évében a véres szarajevói starttal elindította az első világháborút, s a huszonharmadikban már be is fejezte tudóvészben elsorvadt történelemformáló életét. Harmincévi várfogságra ítélték, s a főtárgyaláson – mondják – igazi bosnyák férfi módjára viselkedett.

– Örülök – szól az utolsó szó jogán –, hogy végeztem egy zsarnokkal, és sajnálom, hogy megöltem egy anyát.

Lábnymok az aszfalton. Az idegenek tájékoztatására szolgál a naturalisztikus megjelölés, akik nem túl gyakran itt megállnak. Kíváncsiak, hol dördült el a világraszóló lövés. A tethelytől csupán 25-30 méter a Miljacka-híd.

Miljacka, azaz „Kedves” az iramló folyócska neve. Kilenc híd ível felette, vize zavaros és vörös a bosnyák föld gazdag vastartalma miatt.

Amíg a parton nézelődtem, lassacskán felszakadt a köd. Helyette tömör, súlyos napsütés borult a látóhatárra, mint egy ezüsből kovácsolt török tányérfödő. Fűszeres illatokban fortyogott, gőzölgött alatta a város, minaretek, tornyok, gyárkémények, hegyek nyársalták át a lefojtott, összecsomósodott anyagszerű fényt. Tizenkét óra lehetett, mert Begova dzsámijának minaretjén megszólalt a műezzin. Márvány kútjánál elkezdődött az ábdeszt, az ima előtti mosakodás, s a hírneves dzsámi szőnyegein a boldog paradicsomi látomásokban révülő déli ima.

Arra gondoltam, ha véletlenül a világ legtökéletesebb államalakulata lett volna a Monarchia, akkor se tudta volna megakadályozni Principék függetlenségi mozgalmát. Bécsben senki sem vette észre: Bosznia-Hercegovina fiainak a délszláv testvérnépeken kívül ekkor már senkihez se volt köze. Se a nyugati szomszédokhoz, se Európa civilizációjához, kultúrájához. De a törökökhöz se nagyon. Bosznia-Hercegovina ugyanis muzulmánná lett, de nem lett török. Szláv muzulmánként a teljes függetlenségre vágyott. A bizánci, magyar, szerb, török és osztrák évezred alatt érett meg benne a nemzeti függetlenségre s a délszláv egyesülésre való akarát.

Gavrilo Princip forradalmárnak vallotta magát. Elkerülhetetlenül szükségesnek tartotta a merényletet, s nem tagadta Ausztria iránti gyűlöletét. Azt hangoztatta, hogy célja az osztrák-magyar elnyomás alatt sínylődő valamennyi szláv nemzet felszabadítása volt. Ferenc Ferdinándnak az életével kellett fizetnie mindazért a gázságért, amit Ausztria Boszniában és Hercegovinában elkövetett.

Principnek gyötrelmes utat kellett megtennie a haláláig. Társaival a terezíni katonai fegyházba szállították. A teljességgel elégtelen táplálék, a tízkilós bilincs, amelyet éjjel-nappal viselniük kellett, a fütetlen zárkák, amelyekben reggelre megfagyott a korsó vize, a piszok és a nyomott lelkiállapot, mindez gyakorlatilag egyenértékű volt a halálos ítélettel. Az összeesküvők közül Princip bizonyult a legszívósabbnak. 1916-ban azonban őt is veszedelmes csonttuberkolózis támadta meg.

A fogház jegyzőkönyvének feljegyzése szerint Princip 1918. április 28-án, tizennyolc óra harminc perckor halt meg. Még aznap éjjel, titokban temették el a helybeli temetőben. A négy jelenlevő katona egyike, a cseh František Löbl azonban felvázolta Princip sírjának helyét és a vázlatokat elküldte haza. Mikor később leszerelték, visszatért Terezínbe, és csehszlovák zászlót tűzött a sírra.

1920-ban kihantolták Princip földi maradványait, átszállították Szarajevóban, és bajtársainak hamvaival együtt közös sírboltba temették.

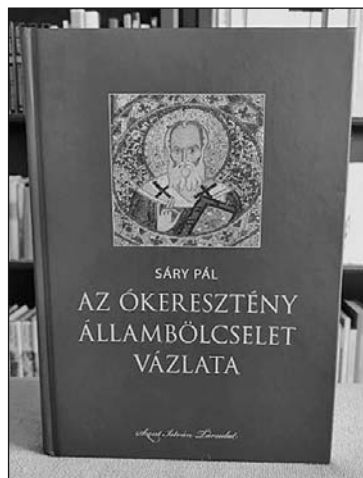
Amikor a szarajevói temetőben jártam, friss virágok borították a síremléket.

Valaki megbocsátott nekik?

KONCZ ATTILA

Sáry Pál: Az ókeresztény állambölcselet vázlata című könyvéről

Felidéződik bennem a Miskolci Egyetemen töltött éveim alatt alaposan megismert selmecbányai diákhagyományok egyik leghangulatossabb pillanata, a szakestélyek elmaradhatatlan eseménye, a számokat egytől tizenkettőig sorba vevő katekizmusi ének lelkes kántálása, amely eredetileg a legalapvetőbb vallásos ismeretek memorizálását szolgálta játékosan, kérdés-felelet formájában. Mestereknek mestere... – szól minden strófa elején a megszólítás, és önkéntelenül ezt kezdtem el magamban dúdolni, amikor kezembe vettem Sáry Pál, a fent nevezett universitas jogtörténet professzorának legfrissebb munkáját, amely a Szent István Társulat gondozásában jelent meg.

De nemcsak a miskolci összefüggés indokolja a könyv tanulmányozása során fellépő dallamtapadást, hanem az is, hogy a szerző tavasszal részesült az egyik legrangosabb, egyházi kötődésű kulturális elismerésben, a Stephanus-díjban, így minden fenntartás nélkül nevezhetjük immár a mesterek mesterének. Alább tárgyalandó kötete pedig éppen ennek a kitüntetésnek az apropóján látott napvilágot, nemcsak a szerző előtti tisztelgésként, hanem mindannyiunk szellemi épülésére.

A mindannyiunk hangsúlyozása azért különösen fontos már az elején, mert az író mindent megtett annak érdekében, hogy a gyanútlan könyvvásárlót megtevéssze: a címválasztásban a rá jellemző szakszerűséggel és szerénységgel palástolja munkája tudományos szempontból igényes, aktuális és hiánypótló, ugyanakkor az olvasó számára izgalmas és közérthető voltát. Az ókeresztény állambölcselet vázlata véleményem szerint mindenképpen szerencsésebb lett volna alcímként, a kötet élén pedig állhatna valami provokatívabb gondolat, hogy a tekintet megakadjon rajta.

Az érdeklődő, ám laikus szemlélő számára ugyanis az ókeresztény azt jelenti, hogy régi és idejétmúlt, az állambölcselet azonos az életidegennel és a spekulatívval, a vázlat pedig az érthetlenségig tömörrel és szárazzal, ami előismeretek garmadáját követeli

meg célközönségétől. Pedig ennél nagyobbbat nem is tévedhetnénk, és ez már a tartalomjegyzék elolvasása után nyilvánvalóvá válik számunkra, amikor abban csupa olyan témára bukkanunk, ami napjaink politikai, közéleti, gazdasági, végső soron azonban morális vitáinak középpontjában áll. Az ezekben való állásfoglalás egyszerre személyes és társadalmi jelentőségű kérdés, megválaszolásában pedig nagy hasznunkra lehet az a hatalmas és tiszta, máig érvényes tudás, amit a kereszténység első évszázadaiban elődeink már írásba foglaltak.

Mit gondoltak az ókori keresztények az államról? Sály Pál a lényegét egyetlen mondatban így foglalja össze: „Az államot az isteni gondviselés eszközének tekintették, melynek tisztségviselői az embereket alapvetően a jóra ösztönzik és a bűntől visszatartják.” Ennél többet ma sem várunk tőle, de kevesebbet sem. Még úgy is, hogy ilyen ideális esettel aligha találkozunk a történelemben. Fontos feladat ugyanakkor választ találni arra a kérdésre, hogyan értelmezhető a keresztény tanítás keretei között a zsarnokság létezése? „A rossz emberek hatalomra kerülését Ágoston (...) a nép bűneiért járó büntetésnek tekintette, amit el kell viselni. A zsarnoki uralom így tulajdonképpen nem más, mint Isten figyelmeztetése: a népnek meg kell javulnia és többet kell imádkoznia vezetőiért és az állam jólétéért. Az igazak számára Ágoston szerint a rosszak uralma az erények (...) próbatétele” – szól a szerző precíz magyarázata.

Ebből az okfejtésből az is világossá válik számunkra, mennyire veszélyes az újszövetségi vagy patrisztikus iratokból önkényesen kiragadott részletek önmagukban történő értelmezése. A szövegek egymást magyarázzák, és csak az összefüggések felismerésével válhat lehetővé a tanítás teljességének megismerése. A kötet ezt a módszertani alapelvet alkalmazza következetesen, és ez válik hitelességének minden kétséget kizáró próbájává. Bár az előszóban Sály Pál szerényen fogalmaz az általa feldolgozott anyag mennyiségéről, a forrásjegyzék meggyőz bennünket arról, hogy a felrajzolt kép nagyon is kiegyensúlyozott, következetes és pontos – aligha vázlat, még ha a terjedelem valamelyest indokolhatja is a műfaji megjelölés szerénységét.

Mert amit elveszítünk a vámon, megnyerjük a réven: a monografikus teljesség hiánya a kézikönyvekre jellemző könnyű használhatóságban nyer ellentételezést. Az ókeresztény atyák államelméleti fejtegetései a kötet oldalain olyan praktikus elrendezésben jelennek meg, amely nemcsak sajátos katekizmusként teszi használhatóvá a munkát, hanem apologetikai – hitvédelmi – útmutatóként is. Modern világunk és magyar társadalmunk aktuális kérdései sorakoznak ugyanis a kötet lapjain, amelyek a közbeszéd, a baráti és családi eszmecserék tárgyát képezik napjainkban még annál is gyakrabban, mint a megelőző évtizedekben.

Gondolkodásunk ugyanis átalakulóban van számos téma vonatkozásában. A hatalom eredete, gyakorlásának helyes módja és a hatalmat gyakorló személy felelőssége mindennapos vitakérdés, csak éppen más megfogalmazásban: hatékony kormányzati forma-e a demokrácia, mit tehet meg a politikus és mit nem, hogyan lehet megbüntetni egy korrumpt adminisztrációt? Szó sincs tehát lila gőzös filozofálásról, nagyon is húsba vágó kérdések kerülnek terítékre, amelyek jelenünket és

jövönket egyaránt meghatározzák, legyen szó belpolitikáról vagy éppen az Európai Unió működéséről.

A migrációs folyamatok felerősödésével legalább ennyire aktuális kérdés a határok védelme, az ukrajnai háború árnyékában pedig az erőszak szükségessége, illetve a hadviselés etikája. Ha viszont napjaink individualizációja és mind erőteljesebb szekularizációja áll vizsgálódásunk középpontjában, jól tesszük, ha fellapozzuk az „alattvalók” kötelesegeiről, az engedelmesség hatáiról, valamint a kritika és az ellenállás jogáról szóló alfejezeteket.

De mit mondhatnak nekünk, a 21. század embereinek ezekről a kérdésekről majd két évezreddel ezelőtt élt gondolkodók? Talán meglepő lehet, de szinte mindent. Ahogy Alfred North Whitehead (1861–1947) angol származású amerikai gondolkodó megfogalmazása szerint az egész európai filozófia nem más, mint egy sor, Platónhoz fűzött lábjegyzet, úgy a keresztény szellemiségnek is mindmáig alapvető forrása az egyházatyák munkássága. És ez korántsem azt jelenti, hogy a szóban forgó szerzők mindig mindenről ugyanúgy gondolkodtak volna. Az őket körülvevő társadalmi, politikai és kulturális közeg természetesen más volt Itáliában, a Közel-Keleten vagy éppen Észak-Afrikában. Nem ugyanazokkal a problémákkal küzdöttek, nem ugyanazokból a helyzetekből gyűjtötték tapasztalataikat. Következtetéseik éppen ezért lehetnek ma is az élet sokszínűségének visszatükrözői, a megkülönböztetés révén pedig megfontolásra és elfogadásra méltók.

Sáry Pál kötetének érdemei közé ezért ugyancsak joggal jegyezhetjük föl, hogy napjaink keresztény emberének figyelmét az államfilozófia hétköznapijainkat átszövő természete mellett ókeresztény örökségünk gazdagságára is felhívja. Az egyes fejezetekben sorjázó, nemcsak idézett, hanem tömören értelmezett szövegrészletek közel hozzák a laikus olvasóhoz annak a kornak a teológiai hagyományát, amely még sokkal közelebb volt időben Jézus földi életéhez, mint mi vagyunk. A friss élmény és az apostolok személyes tanúságtételének tapasztalata olyan sodró lendületet, érzelmi töltetet és gondolati világosságot ad ezeknek a szövegeknek, amelyek meglehetősen ritkák napjaink teológiai irodalmában. Visszatálcálni az egyházatyák szellemiségéhez – jó lecke ez nemcsak a laikus olvasóknak, hanem a tudomány mestereinek is.

Sáry Pál munkáját – talán nem túlzás azt állítani – felfoghatjuk egyfajta „anti-machiavelli”-ként, azaz a Niccolò Machiavelli (1469–1527) nevéhez fűződő államelméleti traktátus, A fejedelem keresztény cáfolataként. Az itáliai gondolkodó műve tudniillik nem lát kapcsolatot az etika és a politika között, ami egyébként már sok kortársát is zavarta. A fejedelemnek azon kell lennie, hogy könyörületesnek, vallásosnak, becsületesnek és erkölcsösnek lássák, ám a valóságban az uralkodói kötelességek nem teszik lehetővé semelyik előbb említett erény gyakorlását sem – vallotta kora Itáliájának hatalomgyakorlását szemlélve. A keresztény állambölcelet ezzel ellentétben a legtokéletesebb király, azaz Jézus Krisztus személyéből indul ki, és őt állítja követendő példának. „A király tehát annál ideálisabb, minél jobban hasonlít az Istenre. Mivel Isten az uralkodó felett áll, az isteni törvények

természetesen az uralkodót is kötik. Ha betartja azokat, számíthat Isten jutalmára és segítségére, ha viszont megszegi azokat, utoléri Isten büntetése” – olvassuk a kötet összegző fejezetében.

Végezetül mindenképp meg kell említeni azt a nagyszerű munkát, amit a Szent István Társulat végzett a kötet kapcsán. Az idén 175 éves kiadó tiszteletre méltó rutinját mutatja, hogy ilyen magas színvonalon volt képes kihozni a művet annak ellenére, hogy – a hasonló ünnepi kiadványokhoz hasonlóan – nyilvánvalóan igen rövid idő állt csak rendelkezésére. A könyv megjelenése elegáns, formátuma kézre álló, tördelése esztétikus és szemet kímélő – minden szempontból méltó a beltartalomhoz.

Amikor a mesterek mestere a hatos számhoz ér abban a bizonyos katekizmusi énekben, így határozza azt meg – némileg kiesve a szigorúan hittudományi megközelítésből:

Hat pohár bor Kánaánból,
ígyunk egyet barátságból...!

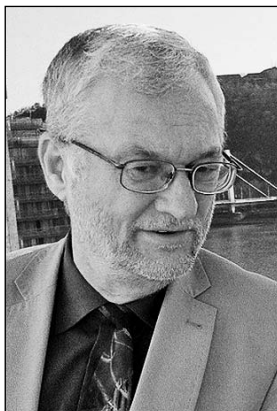
Hagyománytisztelő emberként én sem tehetek most másként: emelem poharam – korsóm – az ókeresztény állambölcselet vázlatának szerzőjére, megköszönve neki, hogy igazi alapművet tett le az érdeklődő olvasók asztalára. Olyan kézikönyvet, amelynek tartalmát akár egyvégtében, akár részleteiben, egy-egy konkrét kérdés kapcsán fedezzük föl, biztos, hogy fontos szempontokkal gazdagítja teológiai műveltségünket és közügyekről alkotott felfogásunkat egyaránt. Köszönet illeti ugyanakkor a Stephanus-díj kuratóriumát is, hogy Sály Pál munkásságának elismerésével lehetővé tette ennek a nagyszerű kötetnek a megszületését.

(Szent István Társulat, 173 o. 2023.)

(Az írás eredetileg a romkat.ro weboldalon jelent meg)

• SZERKESZTŐSÉGI ÜZENETEK •

Folyóiratunk élén ezúttal is *Irodalom* rovatunk található. A *Földanyák* című versében *B. Tóth Klára* egy – életük és múltjuk nehézségeivel küzdő, bibliaórára gyülekező – asszonytársaság lelki átalakulásának pillanatát mutatja be az elhangzó igei biztatás hatására. *Jan Vermeer* közismert, *Ablak előtt levelet olvasó lány*, valamint e kép parafrázisául készült, *Várkonyi János* kortárs festő *Smog* című festménye ihlette *Füzi Klement* verseit, aki a képeken látható levelekben felbukkanó gondolatokat és érzéseket reprodukálta. A *Smog* című képen a gázálarcot viselő lány korunk létkérdéseinek (környezetkárosítás, háborús fenyegetettség) megoldatlanságára figyelmeztet, s az ehhez kapcsolódó aggodalmaknak ad hangot a költő is.

Az *Évfordulók – Ünnepek – Események* rovatunkban a miskolci és országos közélet két meghatározó személyiségének életpályájára emlékezünk. *Czibere Tibor akadémikus* nemcsak a Miskolci Egyetem professzoraként és oktatáspolitikusként alkotott maradandót, hanem a Keresztény Értelmiségiek Szövetsége tagjaként és támogatójaként is köztiszteltetben állt. *Dr. Isépy Tamás* ügyvédként tevékenykedett Miskolcon, majd a rendszerváltáskor a Kereszténydemokrata Néppártot szervezte, s országgyűlési politikusként országos ismertségre tett szert. Születésének 100. évfordulóján a Szent Anna-templomban – ahol a világi képviselő-testület elnöke is volt – szentmisére gyűlt össze az emlékező közösség. Mindkettejük emlékét őrizzük és ápoljuk a jövőben is.

Az *Egyházak – Teológiák – Hitvallások* rovatban a pandémia éveiben átalakuló igehirdetési gyakorlatot dokumentálja az *Online katekézis* című írás. *Gróf Lajos* gondolatébresztő írása a napjainkban elharapózott gyűlölködés elleni küzdelem szolgálatában áll. Az elmúlt évben publikált népszámlálási adatok értelmezésével kapcsolatos református vélemények találhatók a *Népszámlálás után* című írásban.

Az *Egyházak és történelem* rovatban *Illés György* riportja Gavrilo Princip alakjának nyomában járva emléket állít az 1914-ben eldőrdült pisztolylövésnek.

Az *Egyházak és társadalom* rovatban *Papanek Gábor* tanulmánya a gazdaság és az erkölcs összefüggéseit mutatja be. Az *Unokaszótár* és a *Nagyapaszótár* című írásokkal kívánunk a nemzedék közötti nyelvi szakadék felszámolásához hozzájárulni.

Valamennyi Szerzőnek, Terjesztőnek és Támogatónak köszönjük, hogy lapszámaink eljuthatnak az érdeklődő Olvasókhhoz.

E számunk szerzői

B. Tóth Klára költő, író, festő-restaurátor

Csiba Tibor plébános, Isaszeg

Iff. Csomós József lelkész, ifjúsági referens, Tiszáninneni Református Egyházkerület

Dr. Duraczky Bálint szociológus, Károli Gáspár Református Egyetem

Dr. Illés György író, irodalomtörténész

Füzi Klement költő

Dr. Nagy Károly Zsolt docens, Sárospataki Református Teológiai Akadémia

Prof. emeritus Papanek Gábor, Eszterházy Károly Katolikus Egyetem, Eger

Sebők Sándor plébános, Fót

Dr. Szemán Ákos presbiteri főjegyző, Tiszáninneni Református Egyházkerület

Varga László karnagy, váci székesegyház

Dr. Várhelyi Krisztina főszerző, Miskolci Ars Sacra Fesztivál

A szerkesztőbizottság:
Alakszainé dr. Oláh Annamária,
Gróf Lajos, Papp András, Hangóné Birtha Melinda,
Sasvári István, Sebestyén Eszter (olvasószerkesztő), Szelenge Judit,
dr. Várhelyi Krisztina, dr. Zsugyel János (főszerkesztő)

Lapalapító: *Gróf Lajos*
Tipográfia, nyomdai előkészítés: *Keglovics János*

ISSN 2676-8127

Kiadja: *az Eszmék és Értékek Alapítvány*

Támogatók:
MTA Miskolci Területi Bizottság

**Nemzeti
Együttműködési
Alap**

MINISZTERELNÖKSÉG

BETHLEN GÁBOR
Alapkezelő Zrt.

**Eszmék és Értékek
Alapítvány**

Felelős kiadó:
Dr. Kiss Ákos Leventéné Gonda Erika

Tipo-Top Nyomda, Miskolc
Felelős vezető: *Solymosi Róbert*

**Olvasóink a folyóirat megjelentetését
az Eszmék és Értékek Alapítvány MBH Rt-nél vezetett
54500181-10024656 számlájára történő átutalással
támogathatják.
HOZZÁJÁRULÁSUKAT KÖSZÖNJÜK!**